

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1948

FÖRSTA KAMMAREN

Nr 27

28 juni.

Debatter m. m.

Måndagen den 28 juni.

	Sid.
Upprättande av en medicinsk högskola i Göteborg	3
Anslag till den offentliga arbetsförmedlingen	5
Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.	9
Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen	20
Grunderna för höjning av statstjänstemännens löner	60
Dyrortssystemets avskaffande	62
Välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.	70
Utvidgning av rätten att exproprieras strömfäll	86
Dyrtidstillägg å folkpensioner m. m.	107

Samtliga avgjorda ärenden.

Måndagen den 28 juni.

Statsutskottets utlåtande nr 205, ang. anslag till administrationskostnader för nordiskt ekonomiskt samarbete	3
— nr 206, ang. avtal rörande tillverkning m. m. av flygmateriel ..	3
— nr 207, ang. ersättning till statstjänstemän m. fl. för vissa under vistelse utom riket uppkomna förluster	3
— nr 208, ang. upprättande av en medicinsk högskola i Göteborg ..	3
— nr 209, ang. vissa anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården	5
— nr 210, ang. anslag till arbetsmarknadsstyrelsen och den offentliga arbetsförmedlingen	5
— nr 211, ang. anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.	9
— nr 212, ang. vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen	20
— nr 214, ang. anslag till kristillägg till erkända arbetslöshetskassor	60
— nr 215, ang. anslag till statens uppfostringsanstalter för sinnesslöa	60
— nr 216, ang. grunderna för beräkning av levnadskostnadsindex	60

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 217, ang. grunderna för höjning av löner enligt statens löneplansförordning, m. m.	60
— nr 218, om ändrade grunder för bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler	62
— nr 219, ang. anslag till bidrag till Stockholms stadsmission för viss alkoholistvårdande verksamhet	62
— nr 220, om utredning rörande dyrtidssystemets avskaffande ..	62
— nr 221, ang. godkännande av avtal angående mark inom Kaknäsområdet och å Långholmen i Stockholm	70
— nr 222, ang. avhjälpande av bostadsbehovet för de vid ämbetsverken å Ladugårdsgärdet och Mariebergssområdet anställda tjänstemännen	70
Sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 2, ang. välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.	70
Bevillningsutskottets betänkande nr 57, om ändring i förordningen ang. stämpelavgiften, m. m.	86
— nr 59, ang. beräkning av bevillningarna för budgetåret 1948/49, m. m.	86
Andra lagutskottets utlåtande nr 48, om ändring i 1, 9, 10 och 11 kap. vattenlagen, m. m.	86
— nr 52, ang. dyrtidstillägg för år 1948 å folkpensioner m. m.	107
Statsutskottets utlåtande nr 213, ang. dyrtidstillägg för år 1948 å folkpensioner m. m.	122
Andra lagutskottets utlåtande nr 53, om beredande av ökad ersättning åt silikossjuka arbetare	122

Måndagen den 28 juni förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Justerades protokollet för den 19 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

På grund av min fortsatta sjukhusvistelse får jag härmed vördsamt anhålla om fortsatt ledighet från riksdagsgörö-målen. Eftersom allvarliga komplikationer tillstött efter operationen, är det svårt att ange tiden, då jag kan vara återställd.

Värnamo, länslasarettet den 26 juni 1948.

Gust. E. Andersson,
gm *S. Vikenfors.*

Riksdagsmannen *Gustav Andersson* från Hällabäck är sedan den 1 juni 1948 intagen å Värnamo lasarett. Han är till och med riksdagens slut oförmögen sköta sitt riksdagsmannauppsdrag.

Intygas i tjänsten.

Värnamo den 26 juni 1948.

G. Vidfelt,
Lasarettsläkare.

På gjord proposition bifölls ansökningen för den tid, den i åberopade läkarintyget omförmälda oförmågan varade.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 223 och 224 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 67.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till administrationskostnader för nordiskt ekonomiskt samarbete;

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avtal rörande tillverkning m. m. av flygmateriel; och

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till statstjänstemän m. fl. för vissa under vistelse utom riket uppkomna förluster.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. upprättande av en medicinsk högskola i Göteborg.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upprättande av en medicinsk högskola i Göteborg jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 221, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 16 april 1948, föreslagit riksdagen att, utom annat, besluta, att en medicinsk högskola, omfattande både preklinisk och klinisk undervisning, skulle i enlighet med vad departementschefen anfört successivt från och med budgetåret 1948/49 upprättas i Göteborg samt att vid högskolan undervisningen för medicine kandidatexamen skulle påbörjas höstterminen 1949 och undervisningen för medicine licentiatexamen vårterminen 1952.

Enligt vad departementschefen förordade skulle den omedelbara ledningen av högskolan under uppbyggnadsperioden ankomma på högskolans organisationskommitté. Departementschefen hade

Ang. upprättande av en medicinsk högskola i Göteborg.

emellertid ansett, att organisationskommittén icke borde anförtros handläggningen av befordringsärenden, där den vetenskapliga skickligheten skulle vara befordringsgrund, alltså ärenden rörande tillsättning av professorer och befattningshavare i den s. k. laboratorgraden samt förordnande av speciallärare och biträdande lärare. Handläggningen av dessa ärenden hade departementschefen funnit i stället böra ankomma på karolinska institutet och dess lärarkollegium, intill dess att den nya högskolans lärarkollegium trätt i funktion och kunde övertaga ifrågakvarande uppgifter.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ohlon* m. fl. (I: 378) och den andra inom andra kammaren av herr *von Friesen* m. fl. (II: 543), i vilka hemställts, att klinisk undervisning för svenska studenter vid den medicinska högskolan i Göteborg måtte begynna tidigare än vårterminen 1952, helst från och med höstterminen 1949, samt att den ifrågasatta organisationskommittén för uppbyggnad av högskolans verksamhet måtte få taga befattning med alla högskolans angelägenheter under uppbyggnadsperioden, således även med befordringsärenden enligt de riktlinjer, som i motionen skisserats, och att sålunda karolinska institutets befattning med högskolans utnämningar ej måtte ifrågakomma.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

att riksdagen måtte, utom annat, besluta, att en medicinsk högskola, omfattande både preklinisk och klinisk undervisning, skulle i enlighet med vad utskottet anfört successivt från och med budgetåret 1948/49 upprättas i Göteborg samt att vid högskolan undervisningen för medicine kandidatexamen skulle påbörjas höstterminen 1949 och undervisningen för medicine licentiatexamen vårterminen 1952; samt

att motionerna I: 378 och II: 543 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *OHLON*: Herr talman! Även staten kan göra goda affärer. Det fingo vi ett vittnesbörd om för några veckor sedan, då staten engagerade sig för att i fortsättningen stödja Göteborgs högskola. Den verksamhet, som där bedrivs, har ju i huvudsak statlig karaktär. Om inte högskolan hade funnits, hade säkert staten måst upprätta en sådan högskola i en eller annan form. Förutom att staten gratis fick en stor, väl genomtänkt organisation, tillfördes det allmänna samtidigt donationsfonder och andra nyttigheter till ett värde av 12 å 13 miljoner kronor.

Nu behandla vi i dag en annan fråga, som ytterligare visar att staten kan göra goda affärer. Jag tänker på det förslag till avtal, som föreligger mellan Göteborgs stad och staten angående utnyttjande av stadens medicinska inrättningar för en medicinsk högskola i Göteborg.

Jag har ingenting att erinra emot vad utskottet föreslår utom på en enda punkt, som gäller en motion som några av oss här i kammaren ha väckt. Det föreslås av utskottet, att högskolans angelägenheter under organisationsperioden skola anförtros den kommitté, som nu senast har förberett högskolans tillkomst, den s. k. organisationskommittén. Den skall i fortsättningen förstärkas med medicinska fackmän, varigenom alla medicinska fakulteter i riket skola bli representerade i organisationskommittén, och efter hand som professurerna hinna tillsättas vid den nya högskolan, skola även professorerna ingå i kommittén. Trots att alltså den medicinska sakkunskapen kommer att bli väl företrädd inom organisationskommittén, föreslår Kungl. Maj:t att när det gäller befordringsfrågor av alla slag — inte bara tillsättning av professorer och laboratorbefattningar utan även tillsättande av speciallärarbefattningar och biträdande lärarbefattningar — skola kommitténs uppgifter överantvaras åt karolinska institutets lärarkollegium i Stockholm.

Mot detta förslag ha vi rest invändningar i motionen och ansett, att det är en alldeles onödig omgång. När Göteborgs stad har satsat så stora värden

Anslag till den offentliga arbetsförmedlingen.

på den här högskolan, tycker man att organisationskommittén skulle kunna få det lilla förtroendet att få förbereda — märk väl endast förbereda — tillsättandet av lärarbefattningarna. Meningen är att professurerna och laboratorsbefattningarna liksom fallet är vid de gamla universitetens skola tillsätts efter det att sakkunniga avgivit utlåtande och universitetskanslern yttrat sig. Det är sålunda även i dessa fall Kungl. Maj:t, som skall utnämna innehavarna till befattningarna.

Nu har utskottet såtillvida tillmötesgått motionärerna, som utskottet föreslagit, att ärenden rörande tillfälliga förordnanden och kortare vikariat och trägor angående förordnande av speciallärare och biträdande lärare skola anförtros åt organisationskommittén. Men när det gäller tillsättning av de ordinarie lärarbefattningarna, professurerna och laboratorsbefattningarna, skall karolinska institutets lärarkollegium vara huvudman.

Jag förstår att det i nuvarande läge inte tjänar någonting till att yrka bifall till motionen, men jag skulle vilja begagna tillfället att till protokollet få anteckna en förhoppning om att Kungl. Maj:t måtte beakta vad statsutskottet sålunda har yttrat i detta ärende.

Det är ytterligare ett spørsmål, som motionärerna upptagit, nämligen tidpunkten för påbörjandet av den kliniska undervisningen vid högskolan. Vi ha alla i denna kammare klart för oss, att svårigheterna när det gäller landets sjukvårdsorganisation framför allt ligga i bristen på tillgängliga läkare. Det är också bekant, att det åtminstone vid statsuniversitetens finns köer till de medicinska specialkurserna, vilket försenar läkarutbildningen och därmed läkarnas utträde i förvärvslivet. Vi ha därför påyrkat, att den kliniska undervisningen vid Göteborgs medicinska högskola skulle få börja tidigare än vårterminen 1952, vilket Kungl. Maj:t har ifrågasatt, just för att befördra tillströmningen till läkarbanan.

Det är så mycket egendomligare, att svenska medicine studerande inte skola kunna få klinisk undervisning vid Göte-

borgs stads sjukvårdsanstalter, som dylik undervisning sedan krigets slut meddelats åt norska studenter. För ett par veckor sedan utexaminerades inte mindre än 20 nya norska läkare från de medicinska institutionerna i Göteborg, 20 komma att examineras i höst och 40 nya norska studenter komma att mottagas i höst. Om jag inte är alldeles felaktigt underrättad, har medicinalstyrelsens chef varit nere i Göteborg och försökt att övertala dessa vid Göteborgs medicinska anstalter utbildade norska läkare att ta anställning inom den svenska sjukvårdsorganisationen, i varje fall för i sommar.

Samtidigt som vi utbilda norska läkare i Göteborg och staten försöker att övertala dessa läkare att ta engagemang i Sverige, förhindras alltså svenska studenter att få en dylik utbildning. Det råder inte någon vidare konsekvens i detta, och jag skulle därför vilja enträget hemställa till Kungl. Maj:t, att klinisk undervisning vid den nya medicinska högskolan måtte kunna få börja tidigare än vad som ifrågasättes i propositionen. Det är också statsutskottets mening.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag för budgetåret 1948/49 till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anslag till den offentliga arbetsförmedlingen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till arbetsmarknadsstyrelsen och den offentliga arbetsförmedlingen.

Anslag till den offentliga arbetsförmedlingen.

I detta utlåtande hade utskottet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 232 framlagda förslag

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga ändringar i personalförteckningarna för arbetsmarknadsstyrelsens permanenta organisation, styrelsens krisorganisation och den offentliga arbetsförmedlingen i enlighet med i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 16 april 1948 framlagda förslag;

b) godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för arbetsmarknadsstyrelsens permanenta organisation, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1948/49;

II. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för den offentliga arbetsförmedlingen, slutande på ett belopp av 12 995 000 kronor, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1948/49;

III. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1948/49 under femte huvudtiteln anvisa

a) till Arbetsmarknadsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 810 000 kronor,

b) till Arbetsmarknadsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 620 000 kronor;

IV. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1948/49 under femte huvudtiteln såsom förslagsanslag anvisa

a) till Arbetsmarknadsstyrelsen: Krisorganisationen 900 000 kronor,

b) till Den offentliga arbetsförmedlingen: Avlöningar 12 995 000 kronor;

V. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Den offentliga arbetsförmedlingen: Omkostnader för budgetåret 1948/49 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 630 000 kronor;

VI. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Den offentliga arbetsförmedlingen: Krisorganisationen för budgetåret 1948/49 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 500 000 kronor.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»Vidare har föreslagits, att Kungl.

Maj:t, om så befinnes lämpligt, får besluta om överflyttning av sjuksköterskeförmedlingen till arbetsförmedlingen, i samband varmed 10 vakanta tjänster skulle tillsättas, samt att 25 000 kronor skulle beräknas för ändamålet.

Utskottet förutsätter, att ett överförande av sjuksköterskeförmedlingen till arbetsförmedlingen sker utan nämnvärd utökning av arbetskraften hos arbetsförmedlingen. Medelsbehovet för kontaktmännen anser utskottet kunna beräknas till 55 000 kronor mot av Kungl. Maj:t förordade 60 000 kronor. Den i anslaget till den offentliga arbetsförmedlingen ingående delposten avlöningar till övrig icke-ordinarie personal bör sålunda nedräknas med 5 000 kronor till 8 020 000 kronor.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Mannerskantz* och *Heiding*, fröken *Andersson* samt herrar *Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Holmström* och *Birke* ansett, att det senare av de nys återgivna styckena av utskottets motivering bort hava följande lydelse:

»Med hänsyn till de olägenheter en överflyttning av sjuksköterskeförmedlingen till arbetsförmedlingen skulle medföra för landstingens del anser utskottet, att en sådan överflyttning ej bör ske. För ändamålet skulle således ej erfordras någon medelsanvisning. Medelsbehovet för kontaktmännen anser utskottet kunna beräknas till 55 000 kronor mot av Kungl. Maj:t förordade 60 000 kronor. Den i anslaget till den offentliga arbetsförmedlingen ingående delposten avlöningar till övrig icke-ordinarie personal bör sålunda nedräknas med tillhoppa 30 000 kronor till 7 995 000 kronor.»

samt att utskottet bort under punkterna II och IV hemställa, att riksdagen måtte

II. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag godkänna i reservationen införd avlöningsstat för den offentliga arbetsförmedlingen, slutande på ett belopp av 12 970 000 kronor, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1948/49;

Anslag till den offentliga arbetsförmedlingen.

IV. i anledning — — — förslagsanslag anvisa

b) till Den offentliga arbetsförmedlingen: Avlöningar 12 970 000 kronor.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten I.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Jag skall be att få yttra några ord med anledning av den föreslagna överflyttningen av sjuksköterskeförmedlingen till den offentliga arbetsförmedlingen. På den punkten ha några av utskottets ledamöter reserverat sig.

Vi anse, att det är onödigt att göra en sådan överflyttning, i varje fall nu. Det finns nämligen sjuksköterskebyråer, som ha mycket god kontakt med de sjuksköterskor, som över huvud taget finnas tillgängliga, och sjukvårdsinrättningarna och deras huvudmän ha funnit sig väl betjänade av dessa byråer.

Det är långt ifrån säkert, att sjuksköterskeförmedlingen kommer att bedrivas lika bra i fortsättningen, om arbetsförmedlingarna skola övertaga den. Denna förmedlingsverksamhet förutsätter en personlig kontakt med hela den ifrågavarande personalgruppen, och man har svårt att föreställa sig, att den offentliga arbetsförmedlingen kan upprätthålla en sådan kontakt på samma sätt som de organ, som nu ha hand om verksamheten. Det är nog närmast omöjligt att tänka sig att kunna få bättre personkontakter än de nuvarande förmedlingsorganen ha. Dessa byråer ha en mycket god personlig kontakt med personalföreståndarinnorna på sjukhusen och ta reda på f. d. sjuksköterskor, som äro gifta men som allt emellanåt kunna tjänstgöra som vikarier.

Vi anse, att det föreligger risk för att förmedlingsverksamheten kommer att försämrast, om den övertages av den offentliga arbetsförmedlingen. Vi veta ju alla, att svårigheterna att besätta sjuksköterskebefattningarna helt enkelt bero på bristen på sjuksköterskor. Det är

alltså svårigheter, som komma att bestå, tills sjuksköterskekåren åter blir fulltalig — om den någonsin kommer att bli det med tanke på utvecklingen av sjukvårdsväsendet. Det är uppenbart, att det med hänsyn härtill är särskilt angeläget, att förmedlingsverksamheten bedrivs på effektivaste möjliga sätt.

Det har anförts såsom ett skäl för förslaget om överflyttning av förmedlingsverksamheten, att Sverige har biträtt en internationell konvention, enligt vilken Sverige förpliktar sig att åvägabringa, att all arbetsförmedlingsverksamhet skall handhas av statliga organ. Den konventionen träder emellertid inte i kraft ännu på några år, i varje fall inte före 1950. Man behöver därför inte av hänsyn till konventionen nu överflytta förmedlingsverksamheten. Jag tycker för övrigt, att det inte borde vara någon större svårighet att på denna punkt få göra ett litet undantag från den genom konventionen antagna principen, när det kan påvisas, att det nuvarande systemet är förenat med fördelar.

Om sjuksköterskeförmedlingen överföres till arbetsförmedlingen, skulle det behöva tillsättas ett antal nya befattningshavare. För det ändamålet skulle det erfordras 25 000 kronor. Eftersom vi reserveranter anse, att någon överflyttning inte bör äga rum — själv tycker jag närmast att det är en onödig kläffingrighet att obligatoriskt införliva sjuksköterskeförmedlingen med den allmänna förmedlingen — medför ett bifall till reservationen således en besparing för statsverket av 25 000 kronor.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Propositionens förslag innebär en fullmakt för Kungl. Maj:t — något annat är det inte — att under nästa budgetår få förordna om att sjuksköterskeförmedlingen överflyttas till arbetsförmedlingen, om så anses lämpligt.

Vi äro emellertid inte endast bundna av en konvention, ty riksdagen beslöt 1947 i princip att vidtaga denna för-

Anslag till den offentliga arbetsförmedlingen.

ändring. Om jag inte är alldeles felaktigt underrättad gjorde inte herr Mannerskantz, som i övrigt är påpasslig, någon invändning vid det principbeslutets fattande. Det skulle således vara att vända på halva vägen, om riksdagen nu skulle vägra att ge Kungl. Maj:t den begärda fullmakten. Utskottsmajoriteten har ansett, att det är en väg, som tidigare har stakats ut och som vi få följa.

Även om man inte har någon övertro på att sjuksköterskeförmedlingen som sådan skall fungera så mycket bättre efter överflyttningen, så bli förhållandena nog i varje fall inte sämre. Att det är värdefullt att ha även denna förmedlingsverksamhet förlagd till de organ, som handha förmedlingen av arbetskraft i övrigt, har i varje fall utskottet för sig, och jag tror att det är en riktig uppfattning.

Överflyttningen skulle enligt vad herr Mannerskantz sade föranleda tillsättande av nya tjänster, men det förhåller sig i själva verket på det sättet, att riksdagen beslöt i följd också om inrättande av de tjänsterna. Det är bara fråga om att besätta dessa tjänster, som äro vakanta, om förmedlingen skulle överflyttas till arbetsförmedlingen. Det ligger i Kungl. Maj:ts hand att besätta tjänsterna. Det är en fullmakt, som riksdagen har givit tidigare. När man säger, att det behövs tio nya tjänster, har man räknat med att de, som nu sköta denna förmedlingsverksamhet och äro inarbetade på detta område, i fortsättningen skola handha denna verksamhet under en enhetlig ledning.

Vi ha i utskottet ansett, att vi kunna förorda det förslag, som Kungl. Maj:t framlagt, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu fördragna punkten hemställt.

Punkten II.

Herr **MANNERSKANTZ**: Herr talman! Till herr Gustaf Karlsson vill jag säga, att även om riksdagen i princip beslutat, att tjänsterna skola inrättas, så beslöt riksdagen också på statsutskottets förslag, att de inte skulle tillsättas, och man kan mycket väl även i fortsättningen låta bli att tillsätta tjänsterna, kanske ända till dess man är mogen för att besluta, att de inte skola vara upptagna på någon personalförteckning. Herr Karlsson försökte fördölja för kammaren, att riksdagen beslutat, att tjänsterna inte skola tillsättas, men det tycker jag han borde ha upplyst kammaren om.

Nu säger herr Karlsson, att förhållandena inte bli sämre efter överflyttningen men inte heller bättre. Redan den omständigheten, att förhållandena inte bli bättre, tycker jag är ett starkt skäl att avhålla sig från att fingra på den nuvarande ordningen, som fungerar bra.

Herr Karlsson hyser inga förhoppningar om att det skall bli en bättre ordning, men eftersom riksdagen sagt A, måste den enligt hans mening också säga B. Jag tycker att man skall avvakta och se, hur förhållandena utveckla sig. Vi böra inte vara bundna av ett beslut, som fattats för tio år sedan eller när det var. Man får inte, vad som än inträffat, vara fastlåst vid vad som en gång godtagits, ty det kan leda till fördärv.

Jag ber, herr talman, att på denna punkt få yrka bifall till reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu ifrågavarande punkten endast yrkats, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i motsvarande del av den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter gi-

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

ven varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 210 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i motsvarande del av den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna III—VI.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. jämte i ämnet väckt motion.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 249, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag ur statsrådsprotokollet över socialärenden för den 8 maj 1948, föreslagit riksdagen att för budgetåret 1948/49 under femte huvudtiteln såsom reservationsanslag anvisa till Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m. 4 000 000 kronor, till Kostnader för överflyttning av arbetskraft 7 000 000 kronor, till Kostnader för arbetsmarknadsstyrelsens förrädsverksamhet 1 300 000 kronor samt till Kostnader för främjande av företagsverksamhet m. m. 1 500 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling förehaft

en inom andra kammaren av herr *Senander* m. fl. väckt motion (II: 579), i vilken hemställdes, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att med verkan fr. o. m. den 1 juli 1948 provisoriskt höja arkivarbetarnas löner med 50 kronor per månad i varje dyrortsgrupp.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anfört bland annat följande:

»I utlåtande (nr 228/1947) över motsvarande anslagsäskanden för innevarande budgetår förutsatte utskottet, att den pågående utredningen rörande bl. a. slopanDET av dyrortsgraderingen av dagunderstödet och hyreshjälpen skulle komma att föreläggas innevarande riksdag. Departementschefen har nu anmält, att utredningen icke hunnit slutföras samt i avbidan på att så skall ske föreslagit vissa provisoriska förbättringar av kontantunderstöden.

Utskottet biträder de av departementschefen i detta sammanhang framlagda förslagen.

Kungl. Maj:ts förslag innebär, att Kungl. Maj:t skall äga möjlighet att provisoriskt höja arkivarbetarnas löner fr. o. m. den 1 juli 1948 med 30 kronor per månad i varje ortsgupp i den mån närmare utredning rörande inverkan av skattemyndigheternas praxis beträffande existensminimum m. m. giver anledning därtill. I motionen II: 579 yrkas, att Kungl. Maj:t måtte bemyndigas att fr. o. m. förenämnda dag provisoriskt höja ifrågavarande månadslöner med 50 kronor i varje dyrortsgrupp. Utskottet är med hänsyn till den prövning frågan nu är föremål för från de sakkunnigas sida icke berett tillstyrka större provisorisk höjning än den av Kungl. Maj:t förordade.

Kungl. Maj:t har anmält, att Kungl. Maj:t beslutat om ortstillägg till vissa arbetstagare från annat yrkesområde än skogsbruket, vilka utfört avverkning av brännved och gagnvirke.

Det måste anses vara av stort intresse att Kungl. Maj:t äger möjlighet att inom detta område vidtaga åtgärder med den skyndsamt omständigheterna kunna

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

påfordra. Med hänsyn härtill har vad departementschefen anfört i denna del ej givit utskottet anledning till erinran.

Under återopande av det anförda får utskottet hemställa, att riksdagen må

I. beträffande kontantunderstöden med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkända i statsrådsprotokollet över social-ärenden för den 8 maj 1948 föreslagna provisoriska förbättringar;

II. beträffande ortstillägg till arbetstagare lämna vad härutinnan i statsrådsprotokollet anförts utan erinran;

III. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1948/49 under femte huvudtiteln såsom reservationsanslag anvisa

a) till Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m. 4 000 000 kronor;

b) till Kostnader för överflyttning av arbetskraft 7 000 000 kronor;

c) till Kostnader för arbetsmarknadsstyrelsens förrådsverksamhet 1 300 000 kronor;

d) till Kostnader för främjande av företagsverksamhet m. m. 1 500 000 kronor.»

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Mannerskantz, Rubbestad* och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett, att utskottet bort föreslå avskaffande av dyrortsgraderingen beträffande dagunderstöden och att därför

dels det stycke i utskottets yttrande, som började med orden »Utskottet biträder» och slutade med orden »framlagda förslagen», bort hava följande lydelse: »Utskottet finner det angeläget, att dyrortsgraderingen beträffande dagunderstöden redan nu slopas. Understöden böra maximeras till de för närvarande för ortsgrupp III gällande beloppen. Den av departementschefen förordade höjningen av maximibeloppen för dagunderstöd åt ensamstående personer över 17 år, av tilläggen för make och barn samt av hyreshjälpen är utskottet under för handen varande omständigheter icke berett tillstyrka. I övrigt böra nu gällande bestämmelser vinna tillämp-

ning. Vad nu förordats föranleder enligt utskottets mening icke någon ändring av beräkningen av anslaget till arbetslöshetens bekämpande m. m.»,

dels ock nedannämnda moment av utskottets hemställan bort hava följande lydelse: »I. beträffande kontantunderstöden i anledning av Kungl. Maj:ts förslag besluta upphäva dyrortsgraderingen av dagunderstöden och jämväl i övrigt godkända vad utskottet anfört.»

2) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Mannerskantz* och *Heiding*, fröken *Andersson* samt herrar *Sundelin, Malmberg* i Skövde, *Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Holmström* och *Birke*, vilka ansett, att Kungl. Maj:ts beslut om ortstillägg till vissa arbetstagare från annat yrkesområde än skogsbruket bort föranleda viss erinran och att därför

dels det stycke i utskottets yttrande, som började med orden »Det måste» och slutade med orden »till erinran», bort hava följande lydelse: »Enligt utskottets mening böra åtgärder av nu ifrågavarande slag underställas riksdagens prövning. Utskottet förutsätter således att ändrade regler i berörda hänseende icke framdeles meddelas utan riksdagens hörande.»

dels ock nedannämnda moment av utskottets hemställan bort hava följande lydelse: »II. beträffande ortstillägg till arbetstagare uttala, att ändrade bestämmelser i ämnet ej böra meddelas utan riksdagens hörande.»

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten 1.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! I förevarande utskottsutlåtande finnes upptaget ett anslag avseende kontantunderstöd till arbetslösa. Det är ägnat att förvåna, att det skall behövas ett sådant anslag i nuvarande tid. Vid närmare penetration av frågan finner man emellertid, att anslaget avser den restarbetslöshet, som finnes inom vissa distrikt i vårt

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

land. Det gäller de gamla arbetslöshetsöarna. Antalet arbetslösa har emellertid ständigt nedgått och är nu mindre än någonsin tidigare.

Det föreslås nu, att kontantunderstöden skola höjas. De skola enligt förslaget höjas relativt mycket, i varje fall procentuellt sett. Kontantunderstödet utgör för närvarande för dem, som äro ensamstående och äro över 17 år, 2: 50 kr. om dagen i lägsta ortsgruppen, 2: 75 kr. i andra ortsgruppen och 3 kr. per dag i den högsta ortsgruppen. Nu föreslår Kungl. Maj:t, att dessa bidrag skola höjas till 3: 50, 3: 75 och 4 kr. i respektive grupper. Motsvarande höjningar föreslås för makar och i fråga om barn-tillägg. Dessutom föreslås, att även de som äro 17 år och därunder skola kunna få samma bidrag som de som äro över 17 år.

I en vid utlåtandet fogad reservation avseende förevarande punkt ha reservanterna ansett, att man inte skall vidtaga en så stor höjning av understöden, som Kungl. Maj:t har föreslagit, och att dyrortsgraderingen av dessa kontantunderstöd skall tagas bort.

När det gäller höjningen av bidragen ha vi reservanter ansett, att med de tillägg, som tillkomma, ha bidragen varit så pass höga, att de måste anses vara tillräckliga. Vi ha räknat ut, att bidragen kunna uppgå till 15: 75 kr. om dagen för makar med tre barn. Det gäller här ofta personer, som inte äro så arbetsföra. Frågan är om de inte närmast tillhöra fattigvårdsklientelet, och det kan därför diskuteras, om bidragen skola tagas från detta anslag.

Om det mot förmodan skulle bli en ökad arbetslöshet inom vissa branscher, kan det befaras, att en höjning av understöden kan medföra svårigheter att få över de arbetslösa till andra branscher och därigenom få till stånd en utjämning av arbetskraften. Även om det kan uppstå brist på arbetsstillfällen inom en eller annan bransch, kommer det säkerligen mycket länge att kvarstå en mycket stor brist på arbetskraft inom de flesta branscherna, och då bör man inte vidtaga åtgärder, som försvåra ett na-

turligt överförande av den lediga arbetskraften.

När det gäller dyrortsgrupperingen av kontantunderstöden, förstår jag väl att dyrortsgrupperingen inte över hela linjen kan avskaffas med en gång. Vi ha emellertid i annat sammanhang föreslagit, att man skall göra en krympning av dyrortsgraderingen genom att slopa den högsta ortsgrupepn och det är väl inte nödvändigt att dyrortsgrupperingen skall vara utbredd över alla livets områden. Vi ha ansett, att det här skulle vara ett tillfälle att på ett område slopa den, eftersom ett borttagande därav inte skulle medföra några skadeverkningar.

Vi reservanter anse, att kontantunderstöden i så måtto böra höjas, att alla skulle få understöd med de belopp, som för närvarande utgå i den högsta dyrortsgruppen. Vi vilja alltså slopa dyrortsgrupperingen, men samtidigt flytta upp de lägre ortsgrupporna till den högsta. Det är kontentan i vår reservation under punkten 1, och till den ber jag, herr talman, att få yrka bifall.

Herr NORLING: Herr talman! Av det som anföres i utskottets utlåtande under rubriken »Anställningsförhållandena för arkivarbetare m. fl.» framgår, att den justering av lönevillkoren för arkivarbetare, som förra årets riksdag genomförde, inte lett till någon reell förbättring av dessa arbetares löneinkomster. Arbetsmarknadsstyrelsen har därför som sitt eget förslag framlagt ett av arkivarbetssakkunniga upprättat förslag om en provisorisk höjning av lönerna för arkivarbetare med 30 kronor per månad räknat från och med den 1 juli 1948. Lönehöjningen skulle utgå med samma belopp, oavsett vilken ortsgrupp vederbörande tillhör.

Arkivarbetarna erhålla synnerligen låga löner, nämligen i lägsta dyrortsgruppen 320, i ortsgrupp II 330, i ortsgrupp III 340, i ortsgrupp IV 350 och i ortsgrupp V 360 kr. i månaden. I den högsta ortsgruppen — Stockholm — skall en arkivarbetare således klara sig

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

och sin familj på 360 kr. i månaden. Man kan verkligen med skäl säga, att staten underbetalar dessa arkivarbetare. De utföra dock ett samhällsnyttigt arbete och ett speciellt för forskningen viktigt förarbete, vilket också framgår av en hel del intyg, som utskottet har fått taga del av. De ha utfärdats av ledande personligheter inom de kulturinstitutioner, där arkivarbetarna sysselsätts.

Nu föreslås i en motion, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att med verkan från den 1 juli 1948 provisoriskt höja arkivarbetarnas löner med 50 kronor per månad i alla dyrortsgrupper. Denna motion har tillkommit emedan arkivarbetarna själva anse, att den löneförbättring, som Kungl. Maj:t föreslår skall genomföras efter en utredning, inte är tillräcklig för att höja lönen till det minimibelopp per månad, som en arbetare bör ha för att kunna leva, utan att 50 kronor per månad bör vara den minsta förhöjning som man kan tänka sig för arkivarbetarna. Motionärernas förslag betyder för Stockholms vidkommande, att en arkivarbetare här skulle komma upp till en lön av 410 kronor per månad, och man kan rimligtvis inte säga att detta är överbetalning.

Utskottet har emellertid följt Kungl. Maj:t, vilket innebär att Kungl. Maj:t skall få möjlighet att efter utredning provisoriskt höja lönen för arkivarbetarna med 30 kronor per månad.

Herr talman! Jag får beklaga att, trots att staten tydligt underbetalar de här ifrågavarande arbetarna, en ny utredning på den punkten skall igångsättas och att först då denna utredning har visat vad den uppenbarligen kommer att visa, nämligen att dessa arkivarbetare äro underbetalda, en höjning av lönerna skall få vidtagas.

Herr talman! Jag skall be att få föreslå den ändringen i utskottets motivering, att den mening, som börjar med »Utskottet är med hänsyn till» och som slutar med »Kungl. Maj:ts förordnande», ersättes av följande mening: »Utskottet vill med hänsyn till de motiveringar, som framförts i motion II: 579, tillstyrka en provisorisk höjning av må-

nadslönen med 50 kronor i varje dyrortsgrupp.»

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Först ett par ord i anledning av herr Mannerskantz' yttrande. Hans inlägg sönderföll, som han själv sade, i tvenne delar. Det rörde dels höjningen av kontantunderstöden för de arbetslösa och dels slopande av dyrortsgraderingen för dessa kontantunderstöd.

Jag vill gärna instämma med herr Mannerskantz däruti, att kontantunderstöden äro en mindre lämplig form för hjälp åt arbetslösa. Och om herr Mannerskantz kände stämningen i arbetarkretsar skulle han vara övertygad om att arbetarna själva ha en sådan uppfattning, dess bättre. Men det kan komma tillfällen, då de få förödmjuka sig till att ta emot sådana understöd; vi ha ju sett exempel på den saken. Det kan uppstå en situation, då myndigheterna inte omedelbart ha möjlighet att ge anvisning på arbete, och då är kontantunderstödet en yttersta form för hjälp åt människorna. Om man under angivna förutsättningar kan godkänna detta understödssystem, vilket jag utan vidare anser mig kunna göra, så måste man väl ändå säga sig, att den levnadskostnadsökning, som har försiggått under senare år, har varit så betydande, att den föreslagna ökningen av kontanthjälpen är motiverad. I vart fall ser utskottet i likhet med departementschefen så på den här saken.

Vad beträffar dyrortsgraderingen har ju riksdagen också begärt, att man skulle undersöka om man inte kunde komma ifrån denna gradering. Den utredning härom, som pågår inom departementet, har emellertid inte hunnit slutföras — den saken redovisas i propositionen — och i avvaktan på denna utredning kan man väl inte gärna nu tillmötesgå motionärerna. Jag hoppas emellertid, att departementet åtminstone till nästa års riksdag skall kunna vara färdigt att framlägga ett förslag i den riktning, som riksdagen har uttalat sig för.

Jag ber alltså, herr talman, att gentemot herr Mannerskantz' yrkande få yrka bifall till utskottets förslag.

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

Så till sist ett par ord rörande herr Norlings inlägg. Herr Norling medgav ju själv, att även departementschefen hade ansett, att den löneförbättring, som har lämnats till arkivarbetarna, inte har fått någon reell innebörd. Departementschefen begär därför fullmakt att få förbättra lönerna för dessa personer inom den av arbetsmarknadsstyrelsen angivna ramen. Jag tror inte att man utan vidare kan gå utanför den ramen. Självfallet måste de löner, som utgå till arkivarbetarna, betecknas som låga, men man får kanske undersöka omständigheterna en smula innan man generellt går in för någon större löneförbättring för de personer det här gäller. Utredningen är nog nödvändig, och den fullmakt, som Kungl. Maj:t begär, är fullt motiverad.

Alltså ber jag, herr talman, att också gentemot herr Norlings yrkande få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Norling*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motivering, att sista meningen i det stycke, som å s. 22 i det tryckta utlåtandet började med orden »Kungl. Maj:ts förslag innebär» och slutade med »av Kungl. Maj:t förordade», utbyttes mot följande: »Utskottet vill med hänsyn till de motiveringar, som framförts i motionen II: 579. tillstyrka en provisorisk höjning av månadslönen med 50 kronor i varje dyrortsgrupp.» samt 3:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkande och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännan-

de av det förslag, som innefattades i herr Johan Bernhard Johanssons m. fl. reservation, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 211 punkten I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten II.

Herr *MANNERSKANTZ*: Herr talman! Den reservation, som är avgiven vid den här punkten, gäller frågan, huruvida Kungl. Maj:t på egen hand skall få bestämma om storleken av de ortstillägg, som skola utgå vid överflyttning av arbetskraft, exempelvis till skogsarbete, som väl har varit det vanligaste. På den punkten har Kungl. Maj:t tidigare haft fullmakt att handla efter omständigheterna, och det har Kungl. Maj:t också gjort. Senast i april i år har regeringen höjt dessa ortsbidrag, och ingenting hindrar att den kan fortsätta att höja dem.

Den omständigheten, att människor, som komma från andra yrken och skola bedriva skogsarbete, ha kunnat starta på morgonen med en begynnelseinkomst av tre kronor eller mera, har många gånger gjort, att de ordinarie skogsarbetarna ha blivit så förargade, att de inte ha velat fortsätta i yrket. Jag vet ett antal fall, där skogsarbetare ha gått till andra yrken av denna orsak. Vid förra årets statsrevision uppmärksammade vi, att järnvägsstyrelsen bedrev vedavverkning-

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

ar i egen regi och därvid betalade så höga dagbelopp och ortstillägg, att till och med järnvägens egna banarbetare togo sådant arbete. Sedan fick järnvägsstyrelsen anställa nya banarbetare, och det förekom i många fall, att det var gamla skogshuggare som därvid togo anställning som banarbetare. Sådana konsekvenser kan det här systemet leda till.

Nu ha reservanterna inte anmärkt på den sista höjning, som Kungl. Maj:t har företagit, detta just därför att Kungl. Maj:t har fått fullmakt av riksdagen. Men vi vilja inte att Kungl. Maj:t i fortsättningen utan riksdagens hörande skall kunna bestämma om fortsatta höjningar av de belopp det rör sig om. Jag tror över huvud taget, att man inte i alltför stor utsträckning bör använda denna sorts bidrag för överflyttning av arbetskraft. Det är bättre att försöka få saken i rätt läge på en mera naturlig väg, så att man via arbetsavtalen får sådana möjligheter, att man kan konkurrera med andra näringsgrenar om arbetskraften. Detta förutsätter givetvis att man har sådana produktpriser på t. ex. skogsprodukter, som behövas för att man skall kunna betala konkurrenskraftiga löner. Man kan inte för länge försöka att med konstlade medel rätta till sådant som har vridits snett.

Nu går reservationen alltså ut på att Kungl. Maj:t inte skall få någon ytterligare fullmakt, utan vara tvungen att framlägga förslag om eventuella ändringar för riksdagen. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den med 2) betecknade reservationen.

Herr **KARLSSON, GUSTAF**: Herr talman! Jag vill bara säga, att de tillägg, som nu ha beslutats av Kungl. Maj:t — i varje fall de, som ha beslutats på senare tid — ha fastställts efter samråd med skogsarbetarnas organisationer. Den irritation, som herr Mannerskantz talar om, är nog därför inte så djupliggande.

Jag tror, att det i vissa lägen är nödvändigt att Kungl. Maj:t har rådrom att handla, såsom utskottet uttrycker saken, »med den skynsamhet omständigheter-

na kunna påfordra». Med hänsyn till detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **STEN**: Herr talman! Under den långa tid, då extraordinära förhållanden ha varit rådande på skogsbrukets arbetsmarknad, har man ofta haft anledning att se framåt mot den tid, då de speciella åtgärderna beträffande skogsbrukets arbetskraftsproblem kunna avvecklas och man kan återgå till mera normala förhållanden på detta område. Jag har nu en känsla av att denna tid måhända ligger oss något närmare än vad som framgår av det som är skrivet om den saken i departementschefens yttrande, där det på ett ställe står: »Behovet av åtgärder för att tillgodose skogsbrukets behov av arbetskraft har kvarstått» — det är ju riktigt så långt, ty det hänför sig till den förflutna tiden, men så fortsätter departementschefen: »— — och torde komma att kvarstå relativt lång tid.»

Det är uppenbarligen svårt att yttra sig med någon bestämdhet i den frågan, men jag har det intrycket, att detta uttalande redan är något föråldrat. Enligt de uppgifter som ha lämnats om saken i pressen efter det att propositionen skrevs, kan man räkna med att några särskilda åtgärder på vedanskaffningens område icke i fortsättningen skulle vara behövliga.

Jag menar, att om man nu med stora steg nalkas en tid, då man kan avveckla de särskilda åtgärder, som statsmakterna under en lång period ha måst vidmakthålla för att kunna tillgodose behovet av vedbränsle, då är det synnerligen viktigt att man är aktsam om den arbetskraft, som finns i skogsbygderna, och icke vidtager några åtgärder för att öka ut arbetskraften i skogarna genom att ställa i utsikt sådana ortstillägg, som det här är fråga om.

Det är, som sagt, mycket svårt att säga någonting med bestämdhet på detta område, och jag lockas inte av reservationen, sådan den är formulerad. Detta beror bland annat därpå, att jag inte

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

är så förfärligt rädd för fullmakter åt Kungl. Maj:t som en del av kammarens ledamöter visade sig vara i lördags. Jag anser i stället att det ingår i ett demokratiskt system för statens styrelse, att regeringen måste ha ganska vidsträckta fullmakter och att den icke skall behöva gå till riksdagen vid beslut i alla möjliga detaljfrågor. Riksdagens inflytande bör ligga på ett annat område, nämligen i uppdragandet av de principiella linjerna för hur man skall handla på det ena eller andra området.

Jag har emellertid velat ge uttryck åt den uppfattningen, att det ligger stor vikt uppå att man från statsmakternas sida just när det gäller att avveckla de extraordinära åtgärder, som under en lång period ha måst vidtagas för vedanskaffningens skull, går till väga på det sättet, att man behåller en god kontakt med och söker väcka en god förståelse för statsmakternas åtgöranden hos den befolkning, som under normala förhållanden har varit tillräcklig för att utföra det arbete, som behöves i skogarna. Man vet ju ännu inte huru stor förändringen blir just när denna avveckling skall försiggå, men skogsarbetarna tro givetvis inte förrän de ha blivit handgripligt övertygade om saken, att arbetskraften i skogarna under det gångna årtiondet skulle ha decimerats i den grad, att den inte hinner med att utföra de ordinära huggningarna både av gagnvirke, av massaved och av brännved i den utsträckning, i vilken sådan avverkning brukar ifrågakomma under normala förhållanden.

Man skulle måhända med större sannolikhet kunna räkna med att det kommer att uppstå någon brist på arbetstillfällen för skogsbygdernas befolkning, och i så fall bör man givetvis inrikta sig på de eftersatta arbetsuppgifterna på skogskulturens område, där statsmakterna ju på ett tidigare stadium genom skogsvårdsstyrelserna och på annat sätt ha skapat en beredskap, som nu bör komma väl till pass.

När läget är så oklart, som det faktiskt är, och när man måhända står in-

för en så pass stor förändring i de förhållanden, som ha varit rådande på detta område i snart ett årtionde, böra statsmakterna givetvis vara synnerligen aktsamma i sina åtgärder.

Häri instämde herr *Rosander*.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**: Herr talman! Det har i huvudsak varit för tryggande av bränsletillgången, som ortstillägg under de senare åren ha lämnats till skogsarbetare, vilka kommit från andra yrkesområden. Bränslefrågan ligger emellertid till på ett helt annat sätt nu än tidigare; kolimporten är ganska stor, och vedavverkningarna ha minskats avsevärt, så att de inte längre ta så mycken arbetskraft i anspråk. Det kan därför sättas i fråga, om man verkligen skall fortsätta med den premiering det här är fråga om.

Det kan kanske sägas, att detta system för att stimulera en överflyttning av arbetskraft till skogsbruket inte är en premiering. Men det är obestriddligt, att det har väckt ett visst missnöje bland många av de ordinarie skogsarbetarna att de arbetare, som komma från annat håll och få arbete i skogarna, skola erhålla ett särskilt tillägg utöver den arbetslön som utgår till de övriga. Den saken har man måst finna sig i under de exceptionella förhållanden som ha rått tidigare, men nu börja förhållandena ändra sig. Avverkningsplikten för skogsägarna har ju minskat så avsevärt under det sista året, att de ordinarie skogsarbetarna sannolikt själva kunna hinna med vedavverkningen och att något särskilt tillskott av arbetskraft på detta område således icke bör behövas.

Vad nu massavedsavverkningen beträffar kan ju denna utföras av de ordinarie skogsarbetarna, ty i den mån dessa inte tagas i anspråk för brännvedsavverkning stå de ju till förfogande för massavedsavverkning. Jag tror liksom herr Sten, att förhållandena härvidlag ha ändrats så pass mycket, att man kan sätta i fråga, om vi inte ha kommit efter i bedömandet av utvecklingen och

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

om vi verkligen ha blicken tillräckligt öppen för vad som nu sker.

Med anledning härav kan jag inte anse att det finns skäl att nu utvidga den fullmakt, som Kungl. Maj:t har, när det gäller dessa frågor. Det kan ju sägas, att reservationens avfattning kunde ha varit en annan, men om densamma bifalles bör den dock icke medföra några svårigheter vid tillämpningen. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till densamma. Jag anser även att den är ett uttryck för den mening, som herr Sten här har företrätt.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! I anledning av vad herr Sten yttrade skulle jag vilja påstå, att det är mycket stor skillnad mellan olika delar av landet i fråga om tillgång på arbete, respektive arbetskraft i skogen. Jag skulle tro att det i stort sett är så, att tillgången på arbete i skogen är och kommer att bli mindre i norra Sverige, medan arbetstillgången i södra Sverige, både på grund av en tidigare skedd flykt från skogsarbetet — delvis förorsakad av förhållanden som jag nyss här berört — och på grund av skogstillgångarnas ökning i södra Sverige med därav följande större och stigande uttag, under de närmaste åren kommer att ökas, i den mån man inte kan neutralisera denna tendens genom motorisering, alltså genom införande av motorsågar och annat sådant, som kan minska det erforderliga antalet dagsverken.

Jag begärde emellertid egentligen ordet för att få uttrycka min förundran över vad herr Sten sade, när han ville fastslå som en tes, att just ett demokratiskt samhällsskick bör utmärkas av att regeringen i stor utsträckning får fullmakter av riksdagen. Jag tror att det tvärtom är så, att fullmaktssystemet just är det som inleder diktaturen. Det ha vi sett åskådningsexempel på litet varstans, och jag tror det vore farligt att låta herr Stens tes stå oemotsagd. Man måste snarare säga: ju mindre fullmakter, desto mera demokrati! Ju mera fullmakter vi ge, desto närmare stå vi diktaturen.

Herr OLSSON, KARL JOHAN: Herr talman! Jag kan ge herr Sten rätt i hans uttalande, att vad arbetsmarknadsstyrelsen har anfört beträffande arbetsförhållandena i skogen kanske inte har samma giltighet nu, sedan läget på bränslemarknaden har förändrats så som det har gjort. Vad det gäller brännvedsavverkningarna kan det tänkas, att behovet av arbetskraft framdeles inte kommer att vara så trängande som det har varit hittills. I fråga om avverkningarna av gagnvirke är emellertid läget sådant — vilket framgår både av propositionen och av utskottsutlåtandet — att man på många håll inte kan klara detta ur folkförsörjningssynpunkt nödvändiga arbete på grund av att det föreligger en betydande brist på arbetskraft.

Nu hör jag visserligen av herrar Gränebo och Mannerskantz, att det skulle finnas trakter i landet, där man har tillräckligt med arbetskraft för skogsbrukets behov. Jag kan över huvud taget inte yttra mig om förhållandena i de landsändar, där herrar Gränebo och Mannerskantz verka, men däremot kan jag försäkra, att det i vissa delar av landet, där stora skogsarealer finnas, inte alls finns tillräckligt med arbetskraft för skogsbruket. Skulle det till äventyrs kunna bli så, att det blir överskott av arbetskraft i t. ex. herrar Gränebos och Mannerskantz' landsändar, så vore det bra om denna arbetskraft kunde flyttas upp till de underskottsområden som finnas, och i så fall vore det önskvärt att man skapar möjligheter för Kungl. Maj:t att underlätta en sådan överflyttning — i den mån arbetskraften själv vill det.

Det har sagts, att det väcker missnöje bland de ordinarie skogsarbetarna när man laborerar med sådana här tillägg. Jag är den förste att bekräfta, att skogsarbetarna uppe i Norrland och andra skogrika delar av landet ha varit synnerligen missnöjda med de arbetspremier, som tidigare ha förekommit. Vad beträffar de ortstillägg, som nu senast ha lämnats, är emellertid förhållandet inte riktigt detsamma. Dessa tillägg te sig även för skogsarbetarna annorlunda än de gamla arbetspremierna. Här är det

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

fråga om arbetare, som skola överflyttas från högre dyrorter, där de alltså skola ha kvar sina bostäder och sina familjer, till en annan trakt och sysselsätas med arbete, som de i allmänhet inte ha någon vana vid och i vilket deras förtjänstmöjligheter följaktligen äro tämligen begränsade. Det skulle naturligtvis vara omöjligt att få över någon arbetskraft från dessa högre dyrorter, om man inte ville åtminstone i någon mån kompensera dem för de merkostnader, som uppstå genom att de skola arbeta på en annan trakt och i ett nytt yrke samtidigt som de skola underhålla familjen i hemorten och betala de utgifter, som äro förenade med bosättning-en där.

Jag tror därför inte att man över huvud taget kan tänka sig någon överflyttning av arbetskraft från eventuella över-skottsområden till skogsbruket om man inte har kvar en sådan anordning.

Nu säger herr Gränebo, att gagnvirkesavverkningarna — och jag tror att han nämnde massavedsavverkningen — kan utföras av den ordinarie arbetskraf-ten. Det vore väl, om herr Gränebo hade rätt i denna förmodan. Tyvärr förhål-ler det sig inte på det sättet. Det finns områden, där den ordinarie arbetskraf-ten i skogen inte räcker till, det är ett faktum som man inte kan komma ifrån. Det är just för att klara den situationen, som man har låtit ortstilläggen utgå även vid gagnvirkesavverkningarna.

Slutligen skulle jag i anledning av vad herr Mannerskantz sade beträffande de faror, som äro förbundna med full-maktssystemet, vilja säga, att det väl ändå är att gå litet för långt om man gör gällande, att användningen av fullmakts-systemet i det här fallet skulle leda oss längre in på diktaturens väg än vad herr Mannerskantz annars tror att vi kommit eller komma. Det är ändå att ta till allt-för kraftiga argument och att bevisa all-deles för mycket. Fullmaktssystemet må ha sina nackdelar — det är ingen tve-kan om att sådana nackdelar finnas — men det finns situationer, där det också har sina fördelar, och jag skulle tro att just när det gäller ett sådant här områ-

de fördelarna äro påtagliga. I vart fall tror jag inte man skall behöva blanda in diktaturfaran i det här samman-hanget.

Herr STEN: Herr talman! Jag har för min del uteslutande kastat blickarna framåt. Jag har icke opponerat mig emot vad som här är skrivet beträffande den förflutna tiden.

Jag har observerat vad den siste ärade talaren erinrade om, att det i utskotts-utlåtandet även talas om arbetskraft för gagnvirkesavverkningar, men jag har satt bristen på arbetskraft för gagnvir-kesavverkningarna i samband med det extraordinära arbetskraftsbehov, som vedavverkningarna ha medfört under den långa krisperioden. Den årliga ved-avverkningen har ju under kriget ökats från 6 å 7 miljoner m³ till 40 å 50 miljo-ner m³ och något år ännu mera. Jag räk-nar nu inte med att vedavverkningen skall rutscha tillbaka till de kvantite-ter, som vi rörde oss med före kriget; det är önskvärt att man även under nor-mala förhållanden kan upprätthålla en vedavverkning, som är förenlig dels med god skogsvård — det gäller alltså då sortiment, som inte kunna tillvara-tagas annat än som vedbränsle — och dels med god bränsleekonomi; det gäller därvidlag att avpassa kvantiteten på lämpligt sätt.

Jag kommer ihåg från 1936 års skogs-utredning, som alltså var i verksamhet innan man visste att det skulle bli något världskrig, att det uttrycktes ett önske-mål, att man skulle ha ett års lager av torr brännved, så att man skulle få ut den fulla värmeeffekten av vedbränslet. Men även om avverkningssiffran vid en återgång till någorlunda normala för-hållanden skulle bli avsevärt högre än de 6 å 7 miljoner m³, som vi rörde oss med före kriget, kommer enligt min uppfattning ändå bortfallet av arbets-tillfällen vid vedavverkningarna att bli så stort för de ordinarie skogsarbe-tarnas och hela den skogsarbetande befolkningens i skogsbygderna vidkom-mande, att det kommer att förändra lä-

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

get även när det gäller huggningen av gagnvirke och massaved.

Jag kan naturligtvis inte vara fullt säker på att arbetskraften kommer att räcka till, men vad jag vill framhålla är att statsmakterna böra föra en sådan politik på detta område, att i första hand skogsarbetarna tillgodoses med kontinuerlig tillgång till arbete under hela året, när normala förhållanden en gång inträda. Jag har emellertid inte det ringaste emot att möjligheten att lämna ortstillägg och vidtaga andra åtgärder med samma syfte finnes kvar på papperet och kan tillgripas, om förhållandena skulle göra det nödvändigt.

Jag skall måhända inte ingå i någon debatt med herr Mannerskantz om demokrati vid denna tidpunkt av riksdagen. Jag trodde emellertid att herr Mannerskantz var min meningsfrände i fråga om ett önskemål, som förekommer i ett av de ärenden som stå längst ned på dagens föredragningslista; jag syftar på önskemålet, att vi skola komma tillbaka till att endast ha fem eller sex månaders riksdagssession om året. Det är möjligt att den näst föregående ärade talaren har en annan mening än jag i den frågan. Om man skall ha riksdagen samlad endast en kort tid, bör man emellertid enligt min mening fatta sådana beslut, att regeringen kan styra landet under de perioder, då riksdagen icke sammanträder, och icke behöver sammankalla riksdagen för att göra en förändring i fråga om en sådan detalj som det här gäller.

I princip vidhåller jag alltså bestämt gentemot herr Mannerskantz, att man, om man är anhängare av ett demokratiskt sätt för statens styrelse, också måste se till, att regeringen har en sådan handlingsfrihet, att den i olika lägen kan utveckla den erforderliga handlingskraften utan alltför stor omgång. Ur den synpunkten är det ofrånkomligt, att ett visst mått av förtroende för regeringen finnes hos folkrepresentationen och att ett därpå grundat fullmaktssystem i viss utsträckning tillämpas.

Herr EKSTRÖM: Herr talman! Jag kan instämma i en del av herr Stens anförande, nämligen i vad han sade om att man bör vara aktsam om den ordinarie arbetskraften i våra skogar. Det är inte tu tal om att de ortsbidrag och andra bidrag, som ha utgått, ha irriterat oändligt mycket, och det är många av våra ordinarie skogshuggare som ha övergivit yrket i ren desperation över vad som har förekommit. Men det är också åtskilliga som ha funnit sig i systemet.

Emellertid röra vi oss nog i stor utsträckning med föräldrade synpunkter på denna fråga. Många vilja gärna tänka som om den kristid vi ha genomlevat fortfarande påginge, men jag har en känsla av att det i dag är betydligt lättare än tidigare att få arbetskraft till skogsbruket. Detta har sin grund bland annat i de förbättringar, vilka ha skett i de avtal, som år från år ha träffats både med körare och med huggare. Man har lyckats förbättra villkoren för dessa kategorier avsevärt under kristiden, och härigenom ha rekryteringsvårigheterna delvis eliminerats.

Jag menar därför, att det inte innebär någon större fara om man i någon mån åtstramar den bidragsverksamhet det här är fråga om och går den försiktigare vägen när det gäller att lämna dessa tillägg. Jag tror att man därigenom skapar bättre balans, och på det område som det här gäller böra vi enligt min mening försöka avveckla i stället för inveckla den statliga regleringen.

Herr OLSSON, KARL JOHAN: Herr talman! Jag skall inte ta upp någon diskussion om möjligheten att klara arbetskraftsförsörjningen för gagnvirkesavverkningarna med tillgripande av den arbetskraft, som tidigare har varit syselsatt med brännvedsavverkning. Jag har byggt min uppfattning, att det fortfarande kommer att råda brist på arbetskraft inom skogsbruket, på två omständigheter.

Den ena av dessa är den, att vi under innevarande vinter i stora delar av lan-

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

det praktiskt taget inte ha haft någon brännvedsavverkning. Trots detta har det varit brist på arbetskraft vid gagnvirkesavverkningarna.

Den andra omständigheten är den, att olika tecken tyda på att arbetskraftsbristen i skogarna — bl. a. på grund av utflyttning — kan komma att skärpas, för såvitt det inte blir någon konjunkturändring. Inträffar en sådan, är det självklart att alla beräkningar rubbas.

Nu sade visserligen herr Ekström, att det för närvarande är lättare än förut att få arbetskraft. Jag har hört andra uppgifter från andra håll, och jag åtager mig inte att avgöra vilka uppgifter som äro de riktiga. Annars var det väl så, att det i samband med importregleringen och de ytterligare inskränkningarna i byggnadsverksamheten varit en viss återströmning av arbetskraft till yrken, som förut hade varit utsatta för s. k. avfolkning, men jag har också på sista tiden hört sägas, att strömmen redan har börjat vända igen, och det kan hända att vi nästa vinter måste konstatera, att bristen på arbetskraft i skogen återigen är ganska påtaglig.

Det är ytterligare en sak som jag inte vill underlåta att fästa uppmärksamheten på. Om det nu är så, att det uppstår arbetslöshetsöar på ett eller annat håll, t. ex. på grund av skärpt investeringsbegränsning, är det ett uppenbart intresse för folkhushållet, att den arbetskraft, som där blir ledig, kommer till produktiv användning på annat håll och i första hand på områden, som ur folkförsörjningssynpunkt äro av stor betydelse. Ur den synpunkten sett måste det vara en Gudi behaglig gärning att söka överflytta någon del av denna eljest lediga arbetskraft till skogsbrukets område.

Herr STEN: Herr talman! Även jag vill redovisa grunden för mina reflexioner beträffande hur det kan ställa sig när vi återvända till s. k. normala förhållanden. Vid den skogsbygdsundersökning, som gjordes genom socialstyrelsens försorg under åren närmast före

det andra världskriget, visade det sig ju, att den jordlösa skogsarbetarbefolkningen i genomsnitt hade skogsarbete ungefär en tredjedel av året, den hade annat arbete — vägarbete, jordbruksarbete, nödhjälpsarbete och dylikt däri inräknat — en tredjedel av året, och den var arbetslös under en tredjedel av året. Dessutom fanns det också ett visst behov av arbetstillfällen inom den jordägande och jordbrukande delen av skogsbygdernas befolkning, något som man ju avser att på lång sikt rätta till genom att förvandla de ofullständiga jordbruken till bärkraftiga jordbruk.

Skogsarbetarna vilja naturligtvis se bevis för att avgången av arbetskraft under denna tid av nära ett årtionde har varit så stor, att den uppväger den arbetslöshet, som tog sig uttryck i att de jordlösa skogsarbetarna voro arbetslösa en tredjedel av året, innan de tro att det är sant. Jag menar — och jag kan därvid stödja mig på riksdagens uttalanden i olika sammanhang, både när vi antogo den första beredskapsstaten något av åren före krigsutbrottet och när vi antogo den första propositionen angående arbetsmarknadens reglering efter krigsutbrottet — att man i första hand skall sörja för att skogsarbetarna och skogsbygdernas befolkning tillgodoses med kontinuerligt arbete, och det är endast detta jag har velat inskräpa när det nu vill synas som om vi skulle stå inför en återgång till förkrigsförhållandena på detta område.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 211 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunnna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 50.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten III.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 231, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 2 april 1948, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen

förordade ändringar i olika avseenden fr. o. m. den 1 juli 1948 av grunderna för den statliga låne- och bidragsverksamheten till förmån för bostadsförsörjningen;

dels medgiva, att räntefoten för lantarbetarbstadslån, vilka kunde komma att beviljas under budgetåret 1948/49, bestämdes till 3,25 procent;

dels ock för budgetåret 1948/49 anvisa följande anslag, nämligen under femte huvudtiteln till Kapitalmedelsförbrukter och ränteeftergifter å tertiärlån för vissa bostadsbyggnadsföretag ett förslagsanslag av 325 000 kronor, till Hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer ett förslagsanslag av 20 000 000 kronor, till Särskilda bostadsrabatter ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor, till Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor och till Bidrag till inrättande av pensionärshem ett reservationsanslag av 6 000 000 kronor ävensom å kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder till Lånefonden för bostadsbyggande ett investeringsanslag av 240 000 000 kronor samt under fonden för låneunderstöd till Tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett investeringsanslag av 34 000 000 kronor och till Lån till uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder ett investeringsanslag av 6 000 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevärande förslag hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

inom första kammaren:

I: 154 av herrar *Tjällgren* och *Gränebo*,

I: 403 av herr *Einar Eriksson* m. fl.;

I: 404 av herr *Ohlön* m. fl.,

I: 405 av herr *Andrén* m. fl. ävensom

inom andra kammaren:

II: 117 av herr *Kempe* m. fl.,

II: 191 av herr *Kempe* m. fl.,

II: 264 av herr *Pehrsson-Bramstorp* m. fl.,

II: 559 av herr *Kempe* m. fl.

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

II: 571 av herr *Skoglund* i Doverstorp m. fl.,

II: 572 av herr *Hedqvist* m. fl.,

II: 573 av herr *Larsson* i Stockholm m. fl.,

II: 574 av herr *Severin* i Gävle och fröken *Nygren*, samt

II: 578 av herr *Ståhl*.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet avfattat sin hemställan i 26 särskilda, med I—XXVI betecknade punkter.

Vid utlåtandet funnos fogade ett flertal reservationer.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten I.

I de likalydande motionerna I: 405, av herr *Andrén* m. fl., och II: 571, av herr *Skoglund* i Doverstorp m. fl., hade hemställt, att riksdagen med ändring av Kungl. Maj:ts förslag måtte besluta, utom annat, att ett anslag å 2 miljoner kronor skulle ställas till departementschefens förfogande för att användas till bostadsteknisk försöksverksamhet.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

I. avslå det i motionerna I: 405 och II: 571 framställda förslaget om medelsanvisning till bostadsteknisk försöksverksamhet.

Enligt en vid utlåtandet avgiven, med 1 a betecknad reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson* och *Manner-skantz*, fröken *Andersson* samt herrar *Holmström* och *Birke* ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 405 och II: 571, såvitt nu vore i fråga, till Bostadsteknisk försöksverksamhet för budgetåret 1948/49 under femte huvudtiteln anvisa ett anslag av 2 000 000 kronor.

Herr **MANNERSKANTZ**: Herr talman! Detta utlåtande är ju försett med ett stort antal reservationer. De gälla från varandra rätt fristående frågor, och det torde väl vara lämpligast att utveckla varje sak för sig på varje punkt.

Till den nu föredragna punkten I hör den reservation, som är betecknad med 1) a) och som rör ett förslag i en partimotion från högern, där det framhålles, att lösandet av vårt lands bostadsfråga i allmänhet måste sökas i en rationalisering och effektivisering av själva bostadsbyggandet. Man löser den faktiskt inte genom att låta kostnaderna stiga och sedan ge större och större subventioner både till byggandet av husen och till boendet i dem.

Nu finns det ju ett flertal utredningar på det här området, men efter vad jag kan förstå äro utredningar inte det effektivaste sättet att här komma till klarhet. Det bästa sättet är om man kan få bostadsbyggandet att hinna ifatt bostadsbehovet, så att det inte liksom nu råder ett kroniskt underskott, och återkomma till de tider, som vi dock ha haft, då bostadsbeståndet till en viss procent stod ledigt i städer och tätorter, så att efterfrågan alltid var mindre än tillgången. Om man nu uppnår ett sådant tillstånd komma alla, som syssla med bostadsbyggandet, att ha det allra största intresse av att göra allt vad som kan göras för att bygga husen billigare och billigare och att verkligen rationalisera bostadsbyggandet, som faktiskt måste sägas vara en efterbliven näringsgren. Rationaliseringen inom verkstadsindustrien, inom den kemiska industrien och över huvud taget nästan inom all industri, likaså inom jordbruket och efter vad jag tror även inom skogsbruket, har gått längre än inom bostadsbyggandet.

Delvis har kanske bostadsproduktionens eftersläpning i detta avseende berott på att man från arbetarpartens sida med hänsyn till ackordsättning och sådant har varit rädd för alltför kraftiga rationaliseringar o. s. v., men jag tror att ett annat viktigt skäl på senare tider har varit det, att de som bygga husen knappast ha haft något direkt intresse av

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

att göra dessa så billiga som möjligt, eftersom de kunna räknas med att få erforderlig subventionering; ju dyrare det har varit att bygga, desto större har denna subventionering varit. Detta är inget gott tillstånd, och jag tror att man därför bör försöka komma ur det tillståndet så snart som möjligt och för den skull i varje fall inte öka ut subventioneringen.

Samtidigt bör man emellertid också gå fram på det rent tekniska området, och därvid tror jag inte att de utredningsformer, som nu förekomma, äro de riktiga. Vi ha därför i högermotionen föreslagit — och vårt förslag upptages i reservationen 1) a) — att man tid efter annan skall anslå medel för byggande av hus under utförande av allehanda experiment både med olika byggnadsmaterial, olika byggnadsmetoder och olika ackordsättning och under studium av resultatet. Det skall alltså enligt vårt förslag göras experimenthus, som byggas färdiga och sedan provas. För detta ändamål behövs det ju pengar, ty det måste givetvis bli kostsammare att bygga dessa experimenthus än att sedan bygga hus med utnyttjande av erfarenheterna från experimenten. Det är för att understrika hur viktigt det är att man går fram verklighetsbetonat på det tekniska området, som detta förslag har framkommit. Förslaget innefattar att man för nästa budgetår skall anslå ett belopp av två miljoner kronor för byggande av sådana experimenthus.

Nu har det från utskottsmajoritetens sida anmärkts, inte på själva tanken — ty inom avdelningen sades det från olika håll, att tanken nog inte var felaktig — men på att det inte finns några riktlinjer uppdragna för hur dessa pengar skulle användas och vilka organ som skulle få i uppdrag att bygga dessa experimenthus. Till detta vill jag säga, att det är större saker än denna som ha ordnats både av regeringen och av organisationerna i Sverige. Om det finns pengar, så är det nog inte någon konst att få dem använda på ett förståndigt sätt. Jag hyser ju i många avseenden misstro mot den regering vi ha här i landet, men nog tror jag att den skulle kunna

hitta på något sätt för att få till stånd förnuftiga experiment med dessa pengar. Regeringen kunde ju, om den ville, uppdraga åt inom byggnadsfacket verksamma organisationer att efter vissa direktiv bygga sådana här hus. Det borde inte vara någon svårighet att utfärda direktiv för hur statsbidrag i så fall skulle utgå. Jag tror inte att där ligger något hinder. Men det är klart att man inte kan avvisa ett förslag bara därför att det kommer från ett minoritetsparti, utan man måste ju också ha några motkäl.

Utskottsutlåtandet innehåller så många punkter, att vi väl inte ha tid att uppehålla oss alltför länge vid var och en av dem. Vad beträffar de flesta av de följande punkterna kan jag lova att inte upptaga tiden så länge, men vid behandlingen av denna första punkt har jag ansett det lämpligt att nämna några ord mera allmänt om hur vi se på bostadsfrågans lösning.

Som en komplettering till detta allmänna uttalande skulle jag vilja säga, att vi knappast se lösningen av bostadsfrågan i ett ökat förstatligande eller kommunaliserande av bygghuset. I denna bransch liksom på så många andra områden bör det i stället finnas flera krafter, som konkurrera med varandra och pressa varandra och därmed hålla intresset för rationaliseringar och besparingar vid liv. Inse vi inte det och handla därefter, riskera vi att ledas in i en rörelse, som nödvändiggör allt längre och längre gående statliga ingripanden i hela bostadsbyggandet med åtföljande subventioneringar, något som ju i sig självt på längre sikt omöjligt kan försvaras.

I detta sammanhang skall jag be att få göra en liten sammanräkning. Riksdagen har i år beslutat nya indirekta skatter, som man hoppas skola på ett budgetår uppgå till ungefär 500 miljoner kronor, låt vara att intäkterna på bensinskatten kanske beräknats litet för optimistiskt, eftersom bensinransoneringen sedan har förändrat läget. Å andra sidan har riksdagen under de senaste dagarna på jordbrukets område beslutat subventioneringar till konsumenterna, som jag i

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

likhet med en talare i lördags uppskattar till ungefär 250 miljoner kronor. Man måste nämligen som subvention räkna det mesta av de medel som Spannmålsbolaget disponerar. Förlusterna på Spannmålsbolagets affärer äro ju ingenting annat än en subventionering. På riksdagens bord ligger för närvarande frågan om subventionering av importen av bomull och hudar och om kolsubventionering. Dessa subventioner beräknas sammanlagt uppgå till 50 miljoner kronor. Slutligen ingå i det utlåtande, som vi nu diskutera, förslag om rena subventioneringar till ett belopp av ungefär 65 miljoner kronor. Det sammanlagda beloppet för subventioneringarna på dessa tre områden blir alltså 365 miljoner kronor. Därutöver finns det dessutom på andra håll i statsbudgeten belopp som skulle kunna läggas till denna summa.

Vi se alltså att snart sagt hela det belopp, som man tar in genom de nya indirekta skatterna och som skulle ha till uppgift att åstadkomma ett budgetöverskott, går åt till subventioner på sådana områden som, åtminstone till stor del, också drabbas av den indirekta beskattningen. Man frågar sig om det kan vara ett klokt tillvägagångssätt att med stort besvär och spill i kostnader ta in en halv miljard kronor för att dela ut inemot samma halva miljard i subventioneringar över vida fält. Det är enligt min mening inte en genomtänkt ekonomisk politik. Det vore riktigare att avstå från en hel del av dessa indirekta och även direkta skatter och från huvuddelen av subventioneringarna.

När jag gått med på subventioneringar har det skett i den tron, att dessa åtgärder skulle bli kortvariga och inte behöva sätta spår efter sig. Men det är ju en illusion som numera är borttagen. Subventioneringarna ha blivit en permanent institution. Detta är enligt min mening inte en riktig ekonomisk politik, och därför kommer jag att på en hel del av de följande punkterna, där det gäller rena subventioneringar, framställa yrkanden om minskning av dessa eller om att man inte skall öka dem utöver vad som nu utgår.

När det gäller punkt I vill jag alltså, herr talman, yrka bifall till reservation 1 a), där vi begära 2 000 000 kronor till byggande av experimenthus och vad därmed sammanhänger.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Inte heller i år har det varit möjligt att vid utskottsbehandlingen av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen uppnå den enighet, som med hänsyn till frågans stora betydelse hade varit önskvärd. Nu lär det inte vara lönt att för den skull läsa någon litania, men nog hade det varit av stor betydelse, om en allmän anslutning från alla partier hade kunnat erhållas till de riktlinjer för bostadspolitik, som regeringen nu har rekommenderat. Så länge hemmet och familjen äro grundvalen för vårt samhällsliv — och det ligger väl i sakens natur, att det alltid måste vara så — kommer nog frågan om bostäder åt människorna att höra till de centrala.

Jag vill och kan självfallet inte heller anklaga de borgerliga partierna för att alldeles sakna intresse för att komma till rätta med de rådande missförhållandena i fråga om bostadsförsörjningen. Det föreliggande utskottsutlåtandet har som kammarens ledamöter finna en kläm, omfattande 26 punkter, och herr Mannerskantz har antytt att det föreligger en hel mängd reservationer, närmare bestämt 15, därav en blank. Det är egentligen högern som mest konsekvent och på alla väsentliga punkter gått emot Kungl. Maj:t, vars förslag utskottsmajoriteten genomgående gett sitt stöd, utom beträffande punkt XVI i utskottets kläm, där vi godkänna Kungl. Maj:ts åtgärder men gå ett litet stycke längre. Till denna punkt skall jag be att få återkomma i samband med den särskilda föredragningen.

De motsättningar, som sålunda ha måst konstateras vid utskottsbehandlingen av ärendet, grunda sig ju i väsentliga stycken på principiella meningsskiljaktigheter i fråga om hur missförhållandena på detta område skola

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

kunna undanröjas. Detta framgick också tydligt av herr Mannerskantz' 'anförande. Regeringen påyrkar betydande åtgärder från det allmännas, från statens och även från kommunernas sida för att åstadkomma nya bostäder och en genomgripande sanering av det gamla bostadsbeståndet och vill samtidigt ge de föreslagna åtgärderna en sådan inriktning, att spekulation med bostäder skall förhindras eller åtminstone i gör-ligaste mån försvåras, och i dessa sina förslag har regeringen naturligtvis stöd av hela den grupp, till vilken regeringen i första hand har att lita vid genomförandet av sina förslag. I motsättning härtill förmenar nu högern, och i långa stycken även folkpartiet, att de fria ekonomiska krafterna skola liksom släppas lösa för att man skall kunna klara upp missförhållandena på bostadsmarknaden. Vi på vår sida våga inte vara så opitimidistiska. Så långt man kan se och bedöma det ekonomiska läget, torde man få räkna med att statligt stöd blir nödvändigt för att hålla bostadskostnaderna nere, och detta är alldeles särskilt fallet i fråga om flerbarnsfamiljerna.

Innan jag övergår till att säga några ord om reservationen nr 1 skulle jag kanske bringa i erinran, att de nu i propositionen utformade konkreta förslagen vila på principbeslut, som fattats av såväl 1946 som 1947 års riksdagar. Och reservationerna ha så till vida varit konsekventa som de på dessa väsentliga punkter anmält avvikande mening redan vid principbeslutens fattande.

Den med 1) betecknade reservationen sönderfaller ju i två delar. Yrkandet under 1) a) är alldeles särskilt märkligt. Vi, som vid olika tillfällen ha att försvara regeringen, borde egentligen rita ett kors i taket, herr talman, ty i denna punkt föreslår högern, att 2 000 000 kronor skola ställas till socialministerns förfogande utan att man på minsta sätt söker ange riktlinjer för hur pengarna skola disponeras. Socialministern skall låta bygga experimenthus för dessa pengar, det är allt som säges. Vi tycka att det verkligen är stiltigt av högern,

att den inte har visat den minsta till-stymmelse till misstroende. I detta fall har man alldeles glömt bort talet om vanstyre och allt sådant. Man förlitar sig på, att får socialministern dessa pengar till sitt förfogande så bygger han experimenthus, och därmed jämt.

Från den synpunkten borde vi naturligtvis vara mycket glada över högerns förslag och gå högermotionärerna till mötes. Det är emellertid vissa sakskäl som man ändå måste ta hänsyn till, och de äro i huvudsak följande. På olika områden inom byggnadsbranschen pågår det utredningar både av byggnadsteknisk art och i syfte att få fram nya material och dylikt. Dessa utredningar ha tillkommit dels på enskilt initiativ, men dels också på initiativ av statsmakterna, och de röra olika avsnitt av problemkomplexet. Jag tror att dessa utredare först böra få åtminstone i någon mån redovisa resultaten av sitt arbete, och jag vill understryka, att ju förr de kunna redovisa dem desto bättre är det. Sedan man har fått en sådan redovisning för det arbete som utföres skulle jag tro, att högerns uppslag är värt ett allvarligt övervägande. Det är kanske bara en tidsfråga, när vi få ett forskningsinstitut för byggnadsbranschen, och detta institut bör självfallet få använda det här ifrågasatta anslaget och försöka att i det praktiska livet få fram de bästa bostäderna genom att, som herr Mannerskantz säger, bygga experimentbostäder.

Med hänsyn till dessa förhållanden är jag sålunda, herr talman, nödgad att yrka — och jag gör det av känsla och övertygelse, inte därför att jag är nödd och tvungen till det — avslag på reservationen under 1) a).

Herr statsrådet **MÖLLER**: Herr talman! Det kunde naturligtvis finnas vissa skäl för att genomgå hela den serie av reservationer, som knutits till detta utskottsutlåtande. Jag tror emellertid inte att det är behövt, och jag tar för min del gärna hänsyn till den långa föredragningslista som föreligger vid da-

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

gens plenum. Det är dock några punkter som jag skall be att få fästa uppmärksamheten vid.

Statsmakterna, regering och riksdag, ha fattat beslut om mycket klara riktlinjer för den framtida bostadspolitiken. Alla riksdagens ledamöter ha visserligen inte varit helt ense på samtliga de punkter det gäller, men jag har inte haft den känslan att oppositionen har varit, låt mig säga det, så särskilt energisk då det gäller de punkter, där man anmält avvikande meningar. Jag medger att jag trodde, att man vid denna riksdag skulle ha resignerat på högerhåll beträffande utvidgningen av bostadsrabatterna från trebarns- till tvåbarnsfamiljer och likaledes beträffande det s. k. trekronorsbidraget. Men jag finner att högern fortfarande, trots riksdagens beslut i fjol, fasthåller vid att reservera sig på dessa punkter.

Jag skall för min del inte gå in på en närmare belysning av bostadspolitikens innebörd — det skedde, tror jag, tillräckligt vid riksdagsdebatten i fjol — men jag skall be att få göra några allmänna reflexioner.

Det finns visserligen icke någon opposition i egentlig mening mot att stat och kommun, på ett helt annat sätt än som skedde ännu på 1930-talet, söka bidra till lösningen av våra bostadsfrågor — själv har jag den uppfattningen, att detta över huvud är det största återstående sociala problem, som vi ha att söka lösa — men då och då dyker den meningen upp och hävdas från vissa riksdagsledamöters och även vissa tidningars sida, att om inte staten hade gripit in i denna fråga på det sätt, som nu har skett, så skulle läget på bostadsmarknaden sannolikt ha varit väsentligen bättre än det är. Jag skall inte i och för sig särskilt aberopa erfarenheterna från förra världskriget och åren närmast därefter, då staten i väsentlig mån var passiv. Jag vill bara konstatera, att läget efter det andra världskriget i varje fall är oändligt mycket bättre både när det gäller hyresmarknaden och bostadstillgången än det var under den kris,

som följde i det första världskrigets spår.

Jag vill slå fast att det under de tre sista åren har byggts 122 000 lägenheter i de större tätorterna. I hela landet har det byggts kolossalt mycket mer. Jag tror inte jag överskattar antalet nytillkomna lägenheter under låt mig säga den senaste femårsperioden, om jag nämner en siffra på cirka 250 000 lägenheter. Men vi ha ju ingen klar statistik då det gäller nybyggda lägenheter på landsbygden, något som vi däremot ha beträffande vissa tätorter. I de tätorter, där man under åren 1945, 1946 och 1947 byggt dessa 122 000 lägenheter, byggdes under högkonjunkturen omedelbart före världskriget, alltså under åren 1937, 1938 och 1939, icke mer än cirka 110 000 å 115 000 lägenheter. Bostadsproduktionen i dessa tätorter har alltså faktiskt varit större nu än under högkonjunkturen före kriget. Därtill kommer en väsentlig standardhöjning, särskilt med hänsyn till utrymmesstandarden, under efterkrigstiden.

Jag ställer frågan: Hur tro ni det hade gått, om enskilda företagare ensamma skulle ha svarat för vår bostadsproduktion? Jag är rädd att bostadsproduktionen i så fall skulle ha blivit ytterst obetydlig, ty vi ha en hyresregleringslag som gör, att det inte finns utrymme för i varje fall några nämnvärda spekulationsvinster, och dessutom ha vi en byggnadsreglering. Däremot lägger ju inte den bostadspolitik, som riksdagen har gått in för, några som helst hinder i vägen för vilken enskild byggmästare eller arkitekt som helst att bygga hur mycket han vill, i den mån han kan få byggnadstillstånd från byggnadsregleringens sida, vilket ju är något helt annat än det vi här i dag behandla. Det är klart att han fick stå de därmed förbundna riskerna. Han fick inte heller det statsstöd som man får, om man vill underkasta sig de villkor som äro förbundna dels med de statliga länen och dels med de statliga subventionsåtgärderna, men något principiellt hinder för vederbörande att bygga av hjärtans lust

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

finns absolut inte i denna bostadspolitik.

Vi ha en bostadsbrist, och den är naturligtvis mycket beklaglig. Den uppstod i början av kriget och har sedermera icke kunnat hävas. I de största städerna har den kanske t. o. m. blivit något skärpt. Men i stort sett kan man säga att den är av ungefär den storleksordning, som vi fingo redan år 1941. Nu skall man observera, att denna bostadsbrist i icke ringa grad beror på den ökade äktenskapsfrekvensen och inflyttningen till städerna. Dåvarande byråchefen Alf Johansson har i en översikt i tidskriften »Från departement och nämnder» konstaterat, att femårssiffran för äktenskapsfrekvensen under förra hälften av 1940-talet representerar den högsta äktenskapsfrekvens som noterats sedan befolkningsstatistiken började här i landet, alltså sedan mitten av 1700-talet, och ännu högre har äktenskapsfrekvensen varit under de följande åren. Det är klart, att om en sådan, jag höll på att säga, våldsamt förändring i det svenska folkets vanor inträder, så är det svårare att förhindra uppkomsten av en viss brist på bostäder än det skulle varit om vi t. ex. haft en äktenskapsfrekvens motsvarande 1930-talets.

För min del är jag övertygad om att därest vi fullfölja linjerna från 1946 och 1947 års riksdagar, nu i konkretiserad form, så kommer det att få ett mycket välgörande inflytande då det gäller lösningen av våra bostadsfrågor. Därför hoppas jag för min del, att riksdagen skall följa statsutskottet.

Jag uttalar den förhoppningen, ehuru reservanterna på ett par punkter ha yrkat bifall till de riktlinjer, som äro föreslagna i den kungliga propositionen. Den viktigaste avvikelserna i utskottsutlåtandet från propositionen gäller bränslebidraget. Utskottet föreslår en höjning med 50 kronor per år i de olika bränslegrupperna av de bränslebidrag, som förordades vid förra årets riksdag och som nu upptagits i propositionen. Verkställda utredningar ha visat, att bränslebidraget blev väl knappt tilltaget. Enligt de nuvarande reglerna betalar sta-

ten i barnrikehus, alltså i hyreshus med barnrika familjer, en bränslesubvention som uppgår till hela det belopp, med vilket bränslekostnaderna höjts sedan år 1939. Det beloppet är väsentligen högre än det bränslebidrag, som 1947 års riksdag beslöt, och fortfarande icke så litet högre än det bränslebidrag som statsutskottet här föreslår. Under sådana omständigheter är jag för min del beredd att acceptera statsutskottets avvikelser från den kungl. propositionen i detta avseende.

Vad beträffar den punkt, som nu närmast är föremål för behandling, skulle jag först och främst be att få tacka både utskott och reservanter för det positiva intresse de ha visat för uppförande av experimenthus. Under mitt sysslande med bostadsfrågan har jag blivit övertygad om att man måste söka gå fram på experimentens väg. Det kommer säkert att bli mycket dyrbart, det får man räkna med. Men vi ha ännu icke lyckats — eller orkat med, hur man nu vill uttrycka det — att skapa det organ som skulle ta hand om byggandet av experimenthus. Man måste självfallet iakttaga mycket stor försiktighet på detta område. Det kan ju inte vara någon mening med att kasta ut pengar på experiment, om man inte anser att det finns sannolika skäl för att experimenten skola kunna leda till lägre byggnadskostnader än de nu gångse.

Sedan flera år har här utövats en viss sådan verksamhet från byggnadslånebyråns sida. Jag har här tidigare en gång tillåtit mig säga, att byggnadslånebyråns och andras insatser i fråga om särskilt valet av byggnadsmaterial och vissa planlösningar m. m. säkerligen ha lett till många, många miljoners besparing under de gångna åren i fråga om byggnadskostnaderna och därmed säkerligen också till åtskilliga miljoners besparing i fråga om subventioneringen av fastigheter. Detta har varit en nyttig verksamhet men den behöver otvivelaktigt utvidgas.

Jag tror inte att byggnadslånebyrån är det rätta organet för att utföra dessa experimenthus. För närvarande pågår

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

en utredning, som syftar till att skapa ett sådant organ, som i icke ringa utan kanske i väsentlig mån skulle kunna syssla med uppförande av experimenthus. Det är att hoppas att förslag till ett sådant organ skall komma att föreligga inom en relativt kort tid. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att ett sådant organ i och för sig kostar pengar. Jag törs inte här ange någon bestämd siffra, men jag skulle tro att man, om man vill ha en god organisation, inte kommer ifrån årliga anslag till vad man skulle kunna kalla ett forskningsinstitut på byggnadskostnadernas eller byggnadsmaterialens område, ett institut, som i och för sig måste komma att kosta åtskilliga hundratusen kronor om året, därom är jag fullkomligt övertygad. Vissa föreliggande preliminära utredningar och beräkningar visa, att det inte blir någon billig affär att skapa detta nya organ.

Jag tror emellertid att det är riktigt att ett sådant organ i alla fall skapas. Det förefaller nämligen vara omöjligt att på annat sätt än genom initiativ, avseende just uppförandet av experimenthus, kunna få ett ordentligt grepp om byggnadskostnadernas utveckling.

Om jag emellertid även här ansluter mig till utskottets linje, sker det därför att jag fruktar att detta anslag blir ett slag i luften, när vi sakna själva den grund, från vilken man måste utgå när anslaget skall begagnas. Därtill kommer att icke så obetydliga medel måste beviljas för att avlöna de människor, som skulle få att speciellt syssla med dessa frågor, ty det spörsmålet har såvitt jag kan förstå inte behandlats — jag vet inte om man har menat att dessa avlöningar skola tagas ur de två miljoner, som föreslås, eller om dessa två miljoner uteslutande skola användas för uppförande av experimenthus och Kungl. Maj:t någonstans ur luften skall ta de pengar, som behövs för att skapa själva de organisatoriska förutsättningarna för utnyttjandet av tvåmiljoner kronors anslaget.

Jag tror sålunda att försiktigheten bjuder att man även här följer utskot-

tet. Jag medger, att jag faktiskt inte för närvarande kan se vilken användning man skulle ha av de föreslagna pengarna. Men om jag får med dessa frågor i fortsättningen att skaffa, kan kammaren vara övertygad om att det inom — som jag hoppas — relativt kort tid kommer förslag, varigenom man skall försöka lösa de problem, som högern berört i sin motion och som sedan statsutskottet har uttalat sig för. Jag förmodar, att riksdagen nu kommer att uttala sig på samma sätt, och då blir det ju mycket enkelt för Kungl. Maj:t att framlägga förslag i ämnet. Då har riksdagen nämligen på förhand förklarat sig villig att ta de kostnader, som kunna vara förenade med en sådan ordning som den tilltänkta.

Herr talman! Jag skall inte ytterligare förlänga debatten. Det kunde som sagt finnas ganska mycket att anföra om åtskilliga av de reservationer, som här föreligga, men jag skall i alla fall begränsa mig till vad jag nu sagt.

Herr WEHTJE: Herr talman! Jag skall be att få framföra några allmänna synpunkter, i första hand knutna till reservationen under punkt 1) men också senare i anledning av socialministerns yttrande helt nyss.

Vid tidigare tillfällen, då frågan om åtgärder för främjande av bostadsförsörjningen behandlats, har jag framfört vissa erinringar mot då föreliggande förslag. I det betänkande, som statsutskottet nu har framlagt och som praktiskt taget helt ansluter sig till propositionen i ärendet, går man vidare på den väg, som tidigare utstakats, men med utvikningar som synas mig anmärkningsvärda.

Det stöd, som från det allmännas sida har lämnats för förbättring av bostadsförhållandena, har givit goda och glädjande resultat. De resultat, som socialministern pekade på, äro ju att notera, och det är givet att dessa inte hade kunnat framkomma, om inte det allmänna hade lämnat sitt stöd i så stor utsträckning som skett.

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

Socialt har detta haft en mycket stor betydelse. Enligt min mening böra vi fortsätta, i den mån våra ekonomiska resurser det tillåta, med att söka med stöd från det allmännas sida skaffa bättre bostäder åt dem, som ännu ej ha sådana som uppfylla de rimliga krav, varom i stort sett enighet torde råda. Jag tror inte att man kan överskatta betydelsen härav, och jag har ett stort intresse härför.

Enligt min uppfattning går det emellertid inte att på längre sikt lösa bostadsförsörjningen med allmänna understöd och subventioner. Jag har tidigare reagerat mot en motsatt uppfattning, och jag nödgas göra det också i år, då jag inte finner något spår av förståelse härför vare sig i utskottets eller i departementschefens uttalanden, och detta trots det ekonomiska trångmål, som vårt land nu råkat i. Subventioner till bostadsförsörjningen måste ju också medverka till den ökning av köpkraften, som man på så många håll och sätt söker motverka. Även om stödåtgärderna nu inte utan föregående utredningar kunnat begränsas i huvudsak till förmån för de barnfostrande familjerna eller de ekonomiskt sämst ställda, som äro i särskilt behov av hjälp, synes det mig dock nödvändigt att man gör klart för sig, hurudana förhållandena äro och sannolikt komma att bli. De stödformer, som vuxit fram under krigstiden, bygger man nu vidare på, i den tron att de skola visa sig vara riktiga även under andra förhållanden. Det tror jag är fel.

Vad det gäller är att få inkomster och hyreskostnader så avstämda mot varandra, att man får en rimlig avvägning. Hyreskostnaderna bero ju i mycket hög grad av byggnadskostnaderna. Dessa ha visserligen under kriget och åren därefter stigit genom ökade materialpriser och ökade arbetslöner, men en fortskridande rationalisering och effektivisering av byggandet ha kunnat hålla kostnadsökningen nere på en icke oväsentligt lägre nivå än som eljest skulle varit betingad. För att uppnå en ständigt förbättrad produktivitet måste de största ansträngningar sättas in från både en-

skilda och det allmännas sida. Jag efterlyser emellertid bevis för insikten härom.

Inkomstnivån har under efterkrigsåren stigit betydligt, och detta har medverkat till att det förut befintliga gapet mellan hyreskostnaderna och vad som rimligen kan avstås av inkomsterna för bostadsanskaffningen har minskats. Den fullständiga utjämningen måste man söka nå på naturliga vägar; en subventionering är inte en sådan.

I en motion nummer 405 i denna kammar har man pekat på en åtgärd för att främja utvecklingen på bostadsbyggnadsområdet och föreslagit, att medel ställas till förfogande bland annat för att bygga experimenthus. Beklagligt nog har utskottet skänkt detta uppslag mycket litet beaktande. Det är givet att det finns många sätt för att stödja en produktivitetens utveckling, och jag förmenar inte att just den i motionen angivna är den enda tänkbara. Men jag tycker att det är betecknande för den ringa förståelsen för tanken, som ligger bakom, att man säger, att försöksbyggandet bör stödjas, utan att man sedan drar konsekvenserna av en till synes positiv inställning. Och dock måste det väl vara klart, att lösningen, sedan man inte kan räkna med en fortsatt ökning av inkomsterna såsom förut, måste vinnas genom ökad produktion, bättre produktionsresultat och stigande produktivitet. Det vore helt visst värt en massa och värt att sätta in ansträngningarna på att söka komma fram denna väg.

Mot bakgrunden av vad jag anfört vill jag vidare ställa de förslag, som nu framläggas om att i ökad utsträckning överföra omsorgen om bostadsanskaffningen till kommunerna. I debatten vid förra årets riksdag om denna fråga uttalade jag mina betänkligheter mot att man eliminerade konkurrensen mellan de enskilda och kooperativa byggnadsföretagen å ena sidan och de nytillskapade kommunala bostadsbolagen. Man ger de sistnämnda alldeles särskilda förmåner både med avseende på belåningsmöjligheter och bidrag. När det sedan går så långt, att man lämnar ett avsevärt före-

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

träde också vid tomtupplåtelse till de kommunala företagen, kan inte följden bli annat än den, att de övriga företagen praktiskt taget helt utestängas från denna verksamhet.

Det är ju inte så, som socialministern säger, att det står öppet för vilken enskild företagare som helst att ägna sig åt bostadsbyggande och att göra sina insatser på det området. Genom att det lämnas så helt olika villkor, så väsentligt mycket förmånligare villkor för de kommunalägda företagen, bli, såsom jag framhållit, de övriga företagen skjutna åt sidan. Det kommer inte enligt min mening att förbilliga bostadsförsörjningen. Den grupp av företagare, som på detta sätt avkopplas, har dock hittills visat sig väl kunna fylla sin samhällliga uppgift. De ha bidragit på sitt håll till den gynnsamma utveckling, som vi på detta område kunna uppvisa i vårt land, de ha gjort ett gott arbete och de ha utfört det billigt med små marginaler och billig organisation.

Det man nu skall lita till är kommunala företag, som skola arbeta under förhållanden, som snart nog ge dem praktiskt taget en monopolställning. Detta kommer inte att befordra en sund utveckling. Ett bibehållande av konkurrensen mellan olika företagare, som på lika villkor få arbeta inom bostadsproduktionen, är en nödvändig förutsättning för att vi skola nå en billig och god bostadsförsörjning.

Herr talman! Med dessa ord har jag framhållit mina principiella synpunkter. Jag anhåller att vid genomgången av de olika punkterna i utskottets utlåtande få återkomma med yrkandena.

I detta anförande instämde herr *Ewerlöf*.

Herr ANDERSON, GUSTAF IWAR: Herr talman! Den vid denna punkt fogade reservationen, som här debatteras, ansluter sig, såsom herr Mannerskantz mycket riktigt påpekat, till högerns motion i ämnet. Jag har som kommunalman nödgats syssla litet grand med bostadsfrågorna under de senaste åren.

Därför dristar jag mig framföra några rent personliga synpunkter på denna fråga.

Jag måste erkänna att det var med rätt stort intresse jag började läsa högermotionen. Men när jag kom till slutet av den och summerade mina intryck av den, fann jag att det inte var mycket som gick i positiv riktning. Man kräver i motionen, och kanske med en viss rätt, att byggnadsbranschen skall genomgå en rationaliseringsprocess, och man gör jämförelse med konfektionsindustrien samt hävdar, att man på byggnadsområdet bör koppla in den enskilda företagsamheten i en hård men rättvis konkurrens med stat och kommun.

Motionärerna synas härvidlag ha den uppfattningen att staten och kommunerna uppträda som producenter när det gäller bostäder. Så är väl långt ifrån fallet. Staten använder ju alltid anbuds-förfarande eller entreprenadssystem, och i fråga om kommunerna är det — frånsett de fall, när en huvudentreprenör gör konkurs och kommunen måste fullfölja bygget — endast i enstaka fall som kommunen uppträder såsom producent.

Det är alltså, herr Wehtje, entreprenörerna som äro producenter i detta fall, och om det inte existerar några, kan jag säga, hemliga avtal, så har den enskilda företagsamheten ganska fritt spelrum för närvarande. Liksom konfektionsindustrien fäster sig bra litet vid vilka som slita de tillverkade kläderna, förefaller det mig som om entreprenörerna inte heller böra ha så stort intresse av vem som skall bebo de färdigställda bostäderna. I båda fallen är väl huvudsaken att de få betalt för den färdigställda produkten och att varan blir godkänd.

Jag kan därför, herr talman, inte dra någon annan logisk slutsats av dessa motionärers resonemang, än den att skall man få den önskade konkurrensen mellan den enskilda företagsamheten och staten och kommunerna, måste de sistnämnda börja på att producera bostäder i egen regi. Är det detta, som motionärerna åsyfta?

För min del måste jag säga att jag anser, att det möjligen för våra allra

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

största städer, som behöva flera tusen nya lägenheter om året, kan vara idé att bygga i egen regi. Men de medelstora och mindre städerna ha inte resurser att klara den saken. De större städerna kunna ju gärna få experimentera härmed. Det finns visserligen en annan kategori företagare än dessa entreprenörer, nämligen de som bygga hus, vilka sedan försäljas i den öppna marknaden. Men dessa byggnader bruka rätt ofta, flera gånger om året, skifta ägare, och det kan väl inte vara någon sund företeelse.

Det mest positiva i högermotionen är dess begäran om anslag på två miljoner kronor till bostadsteknisk försöksverksamhet. Utskottet har ju också uttryckt sin stora sympati för saken, men socialministern har ytterligare utvecklat vilka skäl som där föreligga för avslag. Utöver vad som sålunda har framhållits, ber jag få erinra om att det pågår experiment i sådant syfte som motionen avser. Bland annat ämna Statens skogsindustrier i Skinnskatteberg starta en rätt stor försöksverksamhet på detta område, och de behöva, såvitt jag kan se, inga anslag för det ändamålet.

Med återopande av vad jag nu anfört, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ERIKSSON, EINAR: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att göra några reflexioner i anledning av det anförande, varmed herr Mannerskantz inledde denna debatt.

Att försöka ge sig in på att diskutera de rent principiella frågeställningar, som såväl herr Mannerskantz som herr Wehtje här drog upp, medger självfallet inte tiden. Jag vill emellertid — och jag tror mig då kunna tala å flertalet kommunalmäns vägnar här i landet — betyga, att med de bostadspolitiska beslut, som riksdagen fattade såväl 1946 och 1947, och med de beslut, som jag hoppas skola fattas i dag, man har tagit ett jättekliv framåt när det gäller att skapa möjligheter för kommunerna att föra en aktiv bostadspolitik. Vi ha med andra ord erhållit de instrument, som innebära en absolut förutsättning för att

kunna lösa våra ytterst svåra bostadsproblem i städerna och de tätbebyggda samhällena.

Vad som nu faktiskt saknas i den kommunala instrumentuppsättningen är dels en utvidgad expropriationslagstiftning och dels samhälleliga åtgärder för en planmässig sanering. Eftersom utredningar föreligga i båda dessa ämnen, torde man väl kunna räkna med att vi också inom en snar framtid få dessa utredningar lagda till grund för en lagstiftning.

Det är emellertid mycket riktigt, när herr Mannerskantz påpekar, att ett fullföljande av denna statliga bostadspolitik leder till att förvandla bostadsfrågan till en kommunal huvudfråga. Det är en förutsättning för att kunna få de statliga bostadspolitiska åtgärderna förverkligade, att kommunerna så inrätta sig, då det gäller handhavandet av dessa uppgifter, att detta blir en förstahandsfråga. Men den blir inte en kommunal huvudfråga på det sätt som herrar Mannerskantz och Wehtje vilja göra gällande, eftersom de kommunala bostadsföretag, som under senare tid ha inrättats, inte ha haft och inte heller komma att ha till syfte att monopolisera de bostadsproduktiva åtgärderna. Ty dessa kommunala bostadsföretags uppgift är endast att handha planläggningen, projekteringen och den framtida förvaltningen av bostäderna.

Det råder, som socialminister Möller uttryckte sig, en »hjärtans konkurrens» på detta område mellan de fria företagarna, nämligen byggmästarna, och de ha faktiskt genom dessa åtgärder nu blivit hänvisade till sitt egentliga gebit, nämligen att på arbetsplatsen försöka göra sin bästa insats. Som det hittills mången gång har varit, ha ledarna för de stora byggnadsföretagen knappast sett sin byggnadsarbetsplats, bara därför att de ha sysslat med planläggning, projektering och andra ting.

Jag gläder mig i alla fall över att vi ute i kommunerna och i varje fall inom den stads kommunalförvaltning, som jag har äran tillhöra, ha högermän, som ha en helt annan uppfattning om de bo-

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

stadspolitiska åtgärderna än vad första kammarens högermän synas ha. Vi kunna nämligen i Uppsala glädja oss åt att ha högergruppen inom stadsfullmäktige där och högerns representanter inom drätselkammaren helt med oss när det gäller den bostadspolitiska uppläggningsen, som står fullständigt i överensstämmelse med den statliga bostadspolitiken. Dessa högermän bli till och med uppriktigt indignerade, om man någon gång tillåter sig att påpeka, att dessa åtgärder ha tillkommit på grund av socialdemokratiskt initiativ. De vilja även tillgodoräkna sig äran av att gemensamt med de övriga partigrupperna ha varit med om att genomföra detta, som alla partigrupper inom den stadens kommunalförvaltning anse vara åtgärder, som i utomordentligt hög grad befrämja bostadsfrågans lösning för stadens inbyggare.

Jag vill, herr talman, med dessa reflexioner yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OHLON: Herr talman! Jag är närmast uppkallad av herr Karlssons i Munkedal beklagande att man inom utskottet inte nått enighet i en så viktig fråga som bostadsfrågan. Att jag inom tredje avdelningen och mina partikamrater i plenum kommit på reservantsidan i vissa undantagsfall, beror på att vi varit mera konungsliga än Konungen själv. Vi ha nämligen i allt väsentligt tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition, medan utskottet har gått längre än den kungl. propositionen. Jag vill exemplifiera detta med en del av reservationsyrkandena, som gälla bidragsgivningen.

Vi ha liksom Kungl. Maj:t ansett, att denna tills vidare bör begränsas till familjer i ny- och ombyggda hus. Vi ha vidare ansett, att man vid en framtida prövning av frågan om utsträckning av bidragsgivningen bör beakta inte endast det statsfinansiella läget utan även det faktum, att de familjer, som bo i de redan befintliga bostäderna, ha en icke obetydligt lägre bostadsstandard än de som flytta in i nybyggda hus. Vi ha också i fråga om bränslebidraget yrkat bi-

fall till vad som föreslås i den kungl. propositionen, och vi återkomma till detta i klämman, där vi yrka samma anslag som Kungl. Maj:t har ifrågasatt. Nu upplyste socialministern förut i dag i debatten, att han på grund av ytterligare utredningar på senare tid angående bränslekostnaderna var böjd för att frångå sitt eget förslag och följa utskottet. Inom utskottet ha vi fått en del uppgifter angående de verkliga bränslekostnaderna. Det har visat sig, att för barnrikefamiljer i Stockholm ha bränslekostnaderna under sistförflutet bränsleår uppgått till inte mindre än 6:26 kr. per kvadratmeter. Inom ett stort, representativt stockholmsföretag — Stockholmshem — uppgingo, enligt vad det nämndes i utskottet, bränslekostnaden för det sista budgetåret till 7:17 kr. per kvadratmeter. Detta är ju, herr talman, fullkomligt fantastiska siffror, som två gånger överstiga vad som måste anses vara normalt, och under sådana omständigheter ha vi ansett det vara ansvarslost att gå längre än vad Kungl. Maj:t har ifrågasatt. Det vore att lägga hyende under lasten. De siffror, som jag här nu nämnt, visa att man i dessa hus synbarligen inte iakttagit den sparsamhet som man hade rätt att fordra i subventionerade fastigheter.

Jag och mina partikamrater ha icke vid något tillfälle yrkat, att de fria krafterna skola släppas lösa på det oerhört känsliga och viktiga område, som bostadsmarknaden utgör, under sådana abnorma tider som vi haft de senaste åren. Vi mena att det skulle ha varit socialt ansvarslost. Men när vi i ett par reservationer ha påyrkat ändringar i den kungl. propositionen, är det därför, att Kungl. Maj:t har skärpt fordringarna för att ett företag skall kunna räknas såsom allmännyttigt. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle endast sådana bostadsföretag godkännas såsom allmännyttiga, där kommunen tillsatt samtliga styrelseledamöter, medan vi förmäna, att det såsom hittills skulle räcka med att kommunerna satte in två styrelseledamöter i företaget. Vi ha också påpekat, att den extra amortering av tertiärån,

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

som påyrkas skola gälla för enskilda, innebär en diskriminering av de enskilda företagen i jämförelse med de kommunala. Vi vilja ha ett de fria krafternas spel, men vi vilja att i det spelet det allmänna skall komma med och lämna sina bidrag till lösningen av dessa problem.

Det förhåller sig så, att de allmännyttiga företag som det här är fråga om, i varje fall i den kommun där jag hör hemma, icke endast projektera och förvalta fastigheterna, utan det finns även sådana företag, som bedriva byggnadsverksamhet i egen regi. Och det är fara värt att om den verksamheten får monopol på åsidosättande av de privata företagen på byggnadsverksamhetens område, följden skulle bli att byggnadskostnaderna skulle komma att stegras väsentligt utöver vad som är absolut nödvändigt.

Jag återkommer, herr talman, i fortsättningen med yrkanden vid de olika punkterna.

Herr WEHTJE: Herr talman! Gent emot vad herr Andersson anfört skulle jag vilja framhålla, att han tydligen inte är på det klara med vilken väg utvecklingen håller på att gå, först i de stora städerna och sedan givetvis efter hand även i de mindre. Det är så, att man med de kommunala byggnadsföretagen syftar till icke blott att skaffa bostäder genom att utlämna byggandet av dem på entreprenad, utan även att själv gå in för att bygga. Här i Stockholm har man till yttermera visso skaffat sig två sådana bolag. Det är alltså inte någon tvekan om att detta är avsikten.

Herr Eriksson sade, att man inte har satt som sitt syftemål att monopolisera bostadsanskaffningen. Men hur skall man annars fatta det, när, som jag framhöll i mitt förra anförande, man ger de kommunala bolagen större möjligheter till belåning än de kooperativa eller enskilda företagen och när man begränsar bidragsgivningen så, att trekronorsbidraget bara utgår till de kommunala bostäderna? Hur skall man då kunna sä-

ga, att man inte strävar efter en monopolisering? Sedan kommer därtill också, som jag nyss framhöll — jag vet inte om herr Eriksson hörde mitt förra anförande — att man lämnar ett avgjort företräde åt de kommunala företagen vid tomtanskaffningen, och därmed följer ju också, att byggnadstillstånden komma att i första hand förbehållas de kommunala bolagen. Detta gör man, trots att det finns fullt tillräckligt med enskilda byggmästare, som äro beredda att, om man ger dem tillfälle och om de få lån och tomt på samma villkor, erbjuda sina tjänster och konkurrera, men de bli genom dessa åtgärder helt skjutna åt sidan. Jag kan inte se, att man på detta sätt främjar bibehållandet av en konkurrens, såsom herr Eriksson ville göra gällande.

Herr talman! Dessa åtgärder, som jag nu yttrat mig om, syfta ju klart och tydligt till att göra bostadsförsörjningen till en helt kommunal angelägenhet, och det kommer att medföra, att bostadsbeståndet efter hand kommer att överföras i det allmännas ägo, så att det blir en socialisering på detta område. Det förvånar mig, om de övriga borgerliga partierna med insikt härom verkligen kunna vara med om beslut i den riktning, som propositionen och utskottsutlåtandet avse, på de punkter som verka därhän.

Herr ANDERSON, GUSTAF IWAR: Herr talman! Med anledning av herr Wehtjes anförande ber jag få säga, att jag är medveten om att man börjat i viss blygsam utsträckning i Stockholm och kanske även i Göteborg bygga bostäder i kommunal regi, men annars har detta icke proberats i någon väsentlig utsträckning. Det är detta, jag velat konstatera. Men om man tänker litet logiskt, måste man säga sig, herr Wehtje, att den konkurrens, som ni vilja ha mellan den enskilda företagsamheten samt staten och kommunerna, vinna ni väl inte, förrän man gör som man i ringa omfattning gör i Stockholm och Göteborg.

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 a betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 212 punkten I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 a betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten II.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten III.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att räntegaranti skulle lämnas beträffande krediter, liggande under det genom principbeslut vid 1947 års riksdag fastställda nya egnahemslånet. Den garanterade räntan skulle utgöra 3 procent. Ränteeftergift förutsattes, så länge nuvarande ränteläge bevarades, icke behöva beviljas i fråga om lån till rörlig ränta.

I de likalydande motionerna I: 405, av herr *Andrén* m. fl., och II: 571, av herr *Skoglund* i Doverstorp m. fl., hade hemställts, att riksdagen, med ändring av Kungl. Maj:ts förslag, måtte besluta, att räntegaranti i fortsättningen icke skulle utgå för lån liggande under det nya egnahemslånet resp. tertiärlånet.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, beträffande räntegaranti för i öppna marknaden upptagen, under egnahemslån liggande kredit, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 405 och II: 571, i vad de berörde denna fråga, godkänna vad som anförts i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 2 april 1948.

Herrar *Johan Bernhard Johansson* och *Mannerskantz*, fröken *Andersson* samt herrar *Holmström* och *Birke* hade enligt en vid utlåtandet avgiven, med 1 b betecknad reservation ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, beträffande räntegaranti för i öppna marknaden upptagen, under egnahemslån och tertiärlån liggande kredit, med avslag på Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 405 och II: 571, i vad de berörde denna fråga, besluta att sådan räntegaranti framdeles ej skulle beviljas.

Herr **MANNERSKANTZ**: Herr talman! I denna punkt hemställes i reservationen nr 1) b), att räntegaranti för bostadslån icke vidare skall förekomma. Denna räntegaranti kan bli en mycket stor subventionsfråga, och det är detta som är huvudskälet för vårt yrkande. Om en räntehöjning så småningom skulle bli behövlig, är det ju självklart, att detta kommer att verka i någon mån höjande på kostnaderna för de hus, vilkas ägare ha lån, som icke äro bundna på lång tid med fast ränta. Vi mena, att man icke kan hålla på med subventioner till olika ändamål annat än om man

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

tror att det blir en kortvarig sak, som kan klaras genom detta.

För att få en uppfattning om storleksordningen på den subventionering av hyrorna, som skulle kunna uppstå genom en räntegaranti, har det gjorts en uträkning, som givit till resultat, att subventionen i sämsta fall skulle kunna gå upp till 45 miljoner kronor vid en procents höjning av räntan, om man nämligen räknar med att man skulle ha hunnit bygga bostäder för 9 miljarder kronor och att de icke bundna lånen uppgå till ungefär halva beloppet. Nu kan det väl inte gärna tänkas, att det blir så pass stor räntesubvention, men om man räknar med en tredjedel under några år, d. v. s. 15—20 miljoner kronor under några år, så tror jag att redan det är så betänkligt, dels statsfinansiellt och dels penningpolitiskt icke minst i nuvarande tid, att man icke bör taga den risken. Man bör för övrigt över huvud taget komma ifrån, att staten skall garantera allting för medborgarna. Det är också rätta tidpunkten nu, när det inte har någon aktualitet, att besluta att en sådan räntegaranti icke längre skall förekomma, och det är därför som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till reservationen nr 1) b) på denna punkt.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Frågan om räntegarantien avgjordes ju i princip vid föregående års riksdag. I det stycket reserverade sig visserligen herr Mannerskantz och övriga högermän, och på den punkten ha de således redan från början intagit en konsekvent hållning. Icke desto mindre måste man nog säga, att det förslag om en fortsatt räntegaranti, som Kungl. Maj:t framlägger här, är nödvändigt bland annat därför att räntan i fråga om byggnadskostnaderna ju spelar en mycket stor roll. Reservanterna stödjade sig på ett förslag av 1945 års bankkommitté, som förordar ett upphävande av räntegarantien, men departementschefen har anmält, att man ännu icke hunnit närmare undersöka och penetrera detta spörsmål och att man i departementet vill ta sig ännu

en allvarlig funderare på konsekvenserna av detta förslag. Jag tycker då, att man får ge Kungl. Maj:t det råd som behövs, tills man får veta, vad för uppfattning man kan få i Kungl. Maj:ts kansli och i departementet.

Det är i huvudsak på dessa grunder, herr talman, som utskottsmajoriteten biträder propositionen, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johanson m. fl. vid utlåntagandet avgivna, med 1 b betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten IV.

I den kungl. propositionen hade föreslagits, att egnahemslån tills vidare finge beviljas till radhusanläggningar och enfamiljshus med gemensam panncentral under förutsättning att varje lägenhet förvaltades av resp. bostadshavare.

I motionen II: 574, av herr Severin i Gävle och fröken Nygren, hade hemställts, att riksdagen måtte avslå förslaget i proposition nr 231 att tills vidare egnahemslån finge beviljas till radhusanläggningar med gemensam panncentral under förutsättning att varje lägenhet förvaltades av resp. bostadshavare och hemställa, att de förslag, vartill det bostadspolitiska centralorganets utredning av berörda fråga kunde föranleda, måtte framläggas för riksdagen 1949, eller att riksdagen, för den händelse detta yrkande icke bifölles, måtte besluta, att beträffande egnahemslån, som beviljades till radhusanläggningar med gemensam panncentral, kapitalsubventionen i form av räntefristående del skulle begränsas till 3 000 kronor per lägenhet.

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, beträffande egna hemslån med därtill knuten kapitalsubvention till radhusanläggningar,

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å uppskovsyrkandet i motionen II: 574 medgiva, att sådant understöd finge beviljas för radhusanläggningar med gemensam panncentral,

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 574, i vad densamma ej behandlats under a), godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts om kapitalsubvention till anläggningar med gemensam panncentral,

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna vad i övrigt anförts i statsrådsprotokollet i detta ämne.

Enligt en vid utlåtandet avgiven, med 2 a betecknad reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Mannerskantz och Heidung*, fröken *Andersson* samt herrar *Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Holmström* och *Birke* ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under mom. b) och c) hemställa, att riksdagen måtte

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 574 i vad densamma ej behandlats under a) besluta, att kapitalsubvention till anläggningar med gemensam panncentral skulle begränsas till 3 000 kronor per lägenhet,

c) godkänna vad reservanterna i övrigt anförts i ämnet.

Herr **MANNERSKANTZ**: Herr talman! Här komma vi in på en mindre sak. Kungl. Maj:t har föreslagit, att man skall kunna ge kapitalsubvention till egna hem, ordnade som radhusanläggningar med gemensam panncentral, upp till 4 000 kronor. Så föreligger det en motion av herr Severin, som anser att man skulle uppskjuta beslutet om detta och för närvarande icke ge någon sådan subvention alls till egna hem, ordnade som radhus, men denna motion har ett alternativ, där det sägs, att om detta inte kan

bifallas, bör man i varje fall begränsa subventionen till 3 000 kronor per sådant hus. Det är till detta alternativa yrkande i motionen, som vår reservation här anslutit sig.

Vi ha ansett, att då det är billigare att bygga de egna hemmen i form av radhus med gemensam pannanläggning, böra dessa hus icke få mera i bidrag än som står i proportion till kostnaderna, men vi ha också ansett, att i vissa miljöer radhusen äro en så fördelaktig form, att man icke bör motarbetas denna genom att helt avstänga dem från bidrag. Vi ha därför kommit fram till att om man bereder möjlighet att få upp till 3 000 kronor men icke upp till 4 000 kronor, har man inte gjort någon orätt och har möjliggjort att radhus kunna byggas. Vi tycka att detta är en lämplig medelväg. Att i enlighet med yrkandet i motionen alldeles utesluta radhusen skulle kanske medföra att inga egna hem av sådan typ alls skulle komma till stånd, och det vore nog inte heller lyckligt, men jag tycker majoriteten är onödigt kungatrogen, när den inte vågar sig på en reducering, som skulle ge samma resultat som utskottet vill komma till, men skulle innebära en garanti för att inte, trots byggnadslånebyråns övervakning, till dessa byggnader utgå större subventioner än som betingas av deras värde.

På denna punkt tycker jag, att man verkligen skulle kunna räkna med något större anslutning än vad som framgår av namnen här. Det är högerens och bondeförbundets representanter som reserverat sig, men det vore önskvärt, att även andra kunde i denna rent praktiska och ganska obetydliga fråga följa ett så pass klokt förslag, som jag menar att reservationen innebär.

Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen nr 2) a).

Herr **KARLSSON, GUSTAF**: Herr talman! Herr Mannerskantz har ju redogjort för innebörden av utskottets förslag och av reservationen, och jag vill naturligtvis inte upprepa det. Jag vill bara

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

understryka utskottets synpunkt på denna detaljfråga, och det är, att det i detta förslag ligger möjligheter till väsentliga materibesparingar. Huvudvillkoret för att få bidrag till gemensam panncentral är att lägenheterna i radhusen skola förvaltas av vederbörande bostadshavare själva, eller alltså att det egna hemmet skall vara inrymt i en lägenhet, som tillsammans med andra bildar ett radhus. Som genuin landsbygdsbo tycker jag att det är en fruktansvärd lösning av egnahemsproblemet, men det är ju en smaksak, och man får ju till nöds acceptera den lösningen i tätorterna, där tomtutrymmena äro begränsade och där ledningar och dylikt skulle dra ofantliga kostnader, om man skulle sprida ut de egna hemmen över stora områden.

Om man alltså accepterar radhusen som form av egnahemsbygge och egnahemsbyggarna slå sig tillsammans och bygga radhus, är en gemensam panncentral en rationell lösning, framför allt ur materielbesparingssynpunkt. Jag skulle emellertid tro att det blir ganska besvärligt att komma fram till en lösning av problemet — det får väl bli någon sorts servitutliknande historia — men det behöva vi ju inte syssla med i detta sammanhang. Vi ha dock ansett, att eftersom man vid undersökningar kommit fram till att en kapitalsubvention på 4 000 kronor per bostadshavare skulle kunna uppmuntra till ett sådant gemensamt företag, bör man kunna acceptera förslaget utan vidare, och därför ha vi inte haft några invändningar. Men det är klart att den, som är inställd på att pruta och på att kritisera — jag vill inte säga kverulera — hittar på punkter här och där, som han vill ändra och rucka på. Vi ha följt en annan linje: vi ha haft en positiv inställning; där man företett kalkyler, som vi ansett riktiga, ha vi accepterat dem, och det ha vi gjort även i detta fall.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därun-

der förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 a betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 212 punkten IV, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring som förordats i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 a betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Punkten V.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle, efter särskild prövning av det lånebeviljande organet, egnahemslån jämte kapitalsubvention kunna beviljas kommun eller därmed jämställd företagare, som uppförde och förvaltade enfamiljshus eller radhus. Ifrågavarande långivning förutsattes under budgetåret 1948/49 få karaktären av försöksverksamhet.

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten hemställt, att riksdagen måtte beträffande egnahemslån till enfamiljshus och radhus, uppförda och förvaltade av kommun eller därmed jämställd företagare, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna vad i statsrådsprotokollet anförs.

I motiveringen hade utskottet anfört: »Utskottet delar departementschefens uppfattning, att möjlighet bör föreligga att bevilja statliga lån till enfamiljshus och radhus, uppförda och förvaltade av kommun eller därmed jämställd företagare på samma villkor som beträffande enfamiljshus som ägas av bostadshavaren. Utskottet, som i likhet med departementschefen anser att ifrågavarande långivning under nästa budgetår bör ha karaktären av försöksverksamhet, förutsätter att verksamheten tills vidare får begränsad omfattning och att lån endast beviljas då särskilda skäl härför föreligga.»

Herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Mannerskantz* och *Heiding*, fröken *Andersson* samt herrar *Rubbestad, Pettersson* i *Dahl, Holmström* och *Birke* hade enligt en med 2 b betecknad reservation ansett, att det nu återgivna stycket av utskottets motivering bort hava följande lydelse:

»Utskottet anser att övervägande skäl tala för att i varje fall tills vidare egnahemslån icke skall beviljas till enfamiljshus och radhus, som uppföras och förvaltas av kommun och därmed jämställd företagare. I vissa fall torde dock egnahemslån böra beviljas kommun eller därmed jämställd företagare, som uppför enfamiljshus eller radhus, avsedda att överlätas på den blivande bostadshavaren.»

samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, beträffande egnahemslån till enfamiljshus och radhus, uppförda och förvaltade av kommun eller därmed jämställd företagare, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag besluta, att sådant lån endast må beviljas i vissa fall i enlighet med vad reservanterna förordat.

Herr **MANNERSKANTZ**: Herr talman! Här rör det sig om att utskottsmajoriteten och Kungl. Maj:t vilja, att kommunerna skola kunna bygga egna hem, behålla dem och hyra ut dem, under det att reservanterna — desamma som vid den föregående punkten — mena att de, som skola bo i ett eget hem med en trädgårdstappa omkring, skola äga det. De skola kunna gå där och göra förbättringar, sköta sina fruktträd, ansa sina gångar och sköta det hela över huvud taget, så att det är snyggt och trevligt. Detta har ju inte någon motsvarighet i hyreshus och större hus, och därför är det inte lämpligt att göra egna hem av hyresfastigheter. Det blir inte detsamma. Därmed ha vi ingenting emot att kommunerna ha möjlighet att få egnahemslån, när de uppföra hus för att sedermera med äganderätt upplåta dem till dem som skola bo där.

Jag tycker att det är en principiellt riktig ståndpunkt, att icke kommunerna böra ha sådana här egna hem i sin ägo, utan att de som bo där skola äga dem. Det är innebörden i denna reservation, och jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 2) b).

Herr **KARLSSON, GUSTAF**: Jag vill inte förneka, att det kan ligga någonting i vad herr Mannerskantz säger om lösningen av egnahemsfrågan, men erfarenheten har visat, att det kan vara nyttigt, om kommunen har möjlighet att uppföra en stuga, där man kan placera en familj. Utskottet förutsätter, att denna verksamhet skall bli av ringa omfattning, och av den anledningen ha vi icke haft någon tvekan att tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**: Herr talman! Jag anser, att dessa egnahemslån, om de beviljas åt kommuner, förlora en stor del av sin karaktär. Egnahemslånen äro ju tillkomna för att ge den enskilde möjlighet att skaffa sig ett eget hem. Om kommuner skola inträda

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

och åtnjuta liknande förmåner, som den enskilde erhåller, när han skaffar sig ett eget hem, blir ju syftet med egnahems-lånen förfelat. I senare fallet får vederbörande ett helt annat intresse för att förvärva hemmet och för att vårda det, då han känner med sig, att det är hans eget. Jag anser därför, att det är en felaktig princip, när man för att få en lämplig subventionsform — jag kallar det så — går denna väg och låter kommunerna komma i åtnjutande av samma förmåner som den enskilde.

På grund härav har jag icke kunnat ansluta mig till utskottets förslag på denna punkt, utan ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 2 b betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten VI.

I fråga om lån och bidrag till flerfamiljshus hade i den kungl. propositionen framlagts förslag om nya villkor för godkännande av allmännyttiga bostadsföretag. Förslaget innebar, att bostadsföretag icke finge erkännas såsom allmännyttigt med mindre vederbörande kommun utsåge åtminstone majoriteten av företagens styrelse och att sådana eventuella styrelseledamöter, som icke valdes av kommunen, skulle utses av personer eller företag, vilka kunde betraktas såsom fullt fristående från egentliga byggnadsföretagarintressen. Bostadsrättsförening finge icke godkännas såsom allmännyttigt bostadsföretag.

I motionerna I: 404, av herr *Ohlin* m. fl., och II: 573, av herr *Larsson* i Stockholm m. fl., hade föreslagits, att vid bifall till den av Kungl. Maj:t förordade huvudregeln alltså borde bibehållas

den hittillsvarande möjligheten att såsom allmännyttigt bostadsföretag efter prövning av omständigheterna i varje fall godkänna även företag i vars styrelse minst två ledamöter. Motionärerna, som funnit det självfallet att i bostadsföretags styrelse ej borde inväljas personer som företrädde byggnadsföretagarintressen och som sålunda vid prövning av entreprenadanbud måste anses jäviga, hade ansett enahanda jävsförhållanden föreligga även i fråga om vid byggnadsföretag anställda, t. ex. byggnadsarbetare, eller representanter för organisation, omfattande sådana anställda.

I motionerna I: 405, av herr *Andrén* m. fl., och II: 571, av herr *Skoglund* i Doverstorp m. fl., hade yrkats, att till allmännyttiga företag fortfarande skulle räknas sådana företag utan vinstsyfte i vilka kommunen icke utsåge styrelsens majoritet men minst två styrelseledamöter med viss vetorätt.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte beträffande villkoren för att ett bostadsföretag skulle erkännas såsom allmännyttigt, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 404 och II: 573 samt I: 405 och II: 571, i vad nämnda motioner berörde detta ämne, godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts.

Enligt en vid utlåtandet avgiven, med 3 a betecknad reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson* och *Manner-skantz*, fröken *Andersson* samt herrar *Sundelin*, *Malmborg* i Skövde, *Holmström* och *Birke* ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, beträffande villkoren för att ett bostadsföretag skulle erkännas såsom allmännyttigt, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och i anledning av motionerna I: 404 och II: 573 samt I: 405 och II: 571, i vad nämnda motioner berörde detta ämne, besluta, att gällande villkor skulle bibehållas oförändrade.

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Förut i debatten har ju, bland annat av herr Wehtje, berörts frågan om vad som skall menas med allmännyttigt företag. Nu har föreslagits en skärpning av villkoren, som går ut på att kommunerna skola tillsätta majoriteten i de allmännyttiga företagens styrelser, under det att det förut har räckt med att kommunerna ha tillsatt två representanter, som ha haft vetorätt i vissa fall, bland annat när det gällt att anta byggnadsentreprenörer.

Som skäl för skärpningen anföres, att man inte vill, att det i dessa styrelser skall sitta några som stå alltför nära själva byggnadsverksamheten, eftersom de kunna antas vara jäviga och vilja gynna någon viss av de entreprenörer, som lämnat in anbud. Jag tror inte, att detta har någon relevans, dels därför att fortfarande skulle finnas kvar bestämmelsen, att kommunen skall ha minst två representanter, som skola kunna inlägga sitt veto just i sådana frågor, dels därför att det är en svaghet att inte i sådana företags styrelser kunna ha personer som äro hemma i facket. Det måste vara till nackdel, att de, som sysslat med byggnation och äro intresserade av ämnet, inte få vara med i styrelsen för allmännyttigt företag och där göra sin sakkunskap gällande. Det har inte heller påvisats, vare sig i propositionen eller under utskottsbehandlingen, att det förekommit något missbruk eller varit några andra olägenheter förenade med den nuvarande ordningen. Därför betraktar jag den föreslagna bestämmelsen som en onödig ändring, som kommer att verka skadligt, ty det blir mindre och mindre sakkunskap vid behandlingen av ärendena.

När denna fråga behandlades vid förra årets riksdag, uppträdde både i statsutskottet och här i kammaren flera representanter även för regeringspartiet, vilka ansågo, att det i deras hemorter skulle vara till skada för de kommunala bostadsföretagen, om man skulle införa en skärpning, men nu har man resignerat. Statsrådet Möller sade tidigare i dag, att han förvånade sig över att hö-

gern inte resignerat när det gällt vissa saker här. Varför skall man resignera, då man anser, att någonting är fel? Har man den uppfattningen, att en sak är oriktig, är det väl rättare att man säger ifrån.

Jag tror, att det kommer att bli många städer och större landsortskommuner, som nu komma att bindas så, att de komma att ångra denna ändring, och jag fruktar, att resultatet också kan bli sämre och dyrare hus.

Jag ber alltså att få yrka bifall till den reservation som föreligger. Här är det folkpartiets och högerns representanter som ha slagit sig ihop, men inte heller i detta fall kan jag förstå, att det skall behöva vara någon partifråga, utan det är mera en praktisk fråga. Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr 3 a).

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Det var en tid, när man i riksdagen talade om hoppande majoriteter. Om vi nu flytta över begreppet till reservanterna på de olika punkterna här, kan man också tala om någonting liknande, ty ibland stöder sig högern på bondeförbundet, och ibland har man folkpartiet med sig. I detta fall har ju högern associerat sig med folkpartiet, när det gäller att definiera begreppet allmännyttigt företag. Kungl. Maj:ts förslag innebär, »att bostadsföretag icke må erkännas såsom allmännyttigt med mindre vederbörande kommun utser åtminstone majoriteten av företagets styrelse och att sådana eventuella styrelseledamöter, som icke väljas av kommunen, skola utses av personer eller företag, vilka kunna betraktas såsom fullt fristående från egentliga byggnadsföretagarintressen. Bostadsrättsförening må icke godkännas såsom allmännyttigt bostadsföretag». Det är förslaget innebörd, och detta har utskottsmajoriteten utan tvekan kunnat godkänna.

Det kanske är nödvändigt att något erinra om frågans behandling vid förra årets riksdag. Det är sant, såsom herr Mannerskantz sade, att representanter

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

för olika partier i en reservation till utskottsutlåtandet gingo emot det framlagda förslaget, att såsom allmännyttigt bostadsföretag skulle betraktas endast sådana företag, i vilka kommunen tillsatte hela styrelsen. Första kammaren gick också emot detta förslag, under det att andra kammaren biföll det, och resultatet av en sammanjämkning blev, att Kungl. Maj:t skulle ta denna fråga under omprövning och framlägga ett nytt förslag till årets riksdag. Det är detta förslag som nu föreligger och som jag refererat. Som synes har man jämkat en liten smula. Andra kammarens ståndpunkt var, att hela styrelsen skulle utses av kommunen, men nu har Kungl. Maj:t föreslagit, att det skall räcka, om kommunen får tillsätta majoriteten i styrelsen, så att också andra intressen bli tillgodosedda. Men man har hängt på bestämmelsen om att de, som utse minoriteten, inte få vara sammankopplade med några byggnadsföretagarintressen, och vi tro, att detta är lyckligt.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att det här icke gäller annat än förvaltande av fastigheter. Det gäller inte projektering eller uppförande av fastigheter — därvidlag har man möjligheter att få fram den konkurrens, som säkerligen är både önskvärd och nyttig. Här gäller det som sagt förvaltning av fastigheter, och då böra säkerligen det allmännas synpunkt få det dominerande inflytande, som Kungl. Maj:t har föreslagit och som utskottet tillstyrkt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 3 a betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hem-

ställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 212 punkten VI, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 a betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Mannerskantz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 38.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkt VII.

I de likalydande motionerna I: 404, av herr *Ohlon* m. fl., och II: 573, av herr *Larsson* i Stockholm m. fl., hade föreslagits, att det särskilda amorteringstvånget för enskilda företag skulle borttagas.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, beträffande det särskilda amorteringstvånget för enskilda företag, avslå i motionerna I: 404 och II: 573 framställt förslag om dess upphävande.

Herrar *Johan Bernhard Johansson* och *Mannerskantz*, fröken *Andersson* samt

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

herrar *Sundelin, Malmborg* i Skövde, *Holmström* och *Birke* hade enligt en med 3 b betecknad reservation ansett, att utskottets yrkande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, beträffande det särskilda amorteringstvång-
et för enskilda företag, med bifall till motionerna I:404 och II:573, i vad nämnda motioner ej behandlats under VI, besluta, att amorteringsskyldigheten i fråga skulle upphävas.

Herr **MANNERSKANTZ**: Herr talman! Här rör det sig om huruvida ränte- och amorteringsvillkoren skola vara lika eller inte för olika företagare. För två år sedan infördes den bestämmelsen, att enskilda byggare skulle under vart och ett av de första sex åren erlægga en extra amortering, som nu har blivit sänkt till 1 procent av lånets ursprungliga belopp — det var 1½ procent förut.

Vi anse, att det är oriktigt med denna extra amortering. Skälet till att det ordnades så var, att man menade, att en enskild man eller ett företag, som inte var allmännyttigt, skulle kunna sälja huset för att göra en spekulationsvinst, och att det därför vore bra, om denna extra amortering hade gjorts. I själva verket är det väl så, att det bostadspolitiska organet — bostadsstyrelsen efter den 1 juli — skall, innan försäljning sker, granska priset för sådana hus som erhållit kapitalsubvention. Då anser jag, att risken för spekulationsvinst alldeles bortfaller.

Jag tycker, att det även ur regeringens och majoritetspartiets synpunkt vore bättre, om man hade så lika villkor som möjligt för enskilda och allmännyttiga företag, så att man finge en rättvisande bild av läget. Jag kan inte se, att det skulle finnas någon risk på den punkten. Men man kan påvisa, att de enskilda företagarna få betydligt ökade kostnader på grund av den extra amorteringen med 1 procent. Resultatet har nog också i vissa fall blivit högre hyror i de hus, för vilka den extra amorteringen erlättes.

Med hänsyn till detta ber jag att få yrka bifall till reservationen nr 3 b).

Herr **KARLSSON, GUSTAF**: Herr talman! I fråga om reservationen nr 3 b) har utskottsmajoriteten den uppfattningen, att den extra amorteringen med 1 procent under de sex första åren efter husets tillkomst är motiverad, ty under de första åren, när det inte behövs några reparationer o. dyl., kan företaget bära denna lättare än när man kommer framåt i tiden, då huset måste repareras. Det händer då ofta att vederbörande husägare säljer huset utan att ha avhjulpt bristerna. Sådana spekulationer ha förekommit i mycket stor utsträckning, och detta förslag är ett led i strävan att, till gagn för de människor som bo i husen, stävja spekulationen med fastigheter.

Med hänsyn till detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 3 b betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten VIII.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten IX.

I fråga om bestämmelserna om tilläggs-lån till flerfamiljshus hade i propositionen förordats vissa jämkningar, vilka bland annat inneburo, att det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att, därest behov därav uppkomme, inrätta en femte subventionsgrupp.

I motionerna I:405, av herr *Andrén* m. fl., och II:571, av herr *Skoglund* i

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

Doverstorp m. fl., hade föreslagits, att någon möjlighet icke skulle öppnas att utöka antalet subventionsgrupper.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, beträffande subventionsgrupper vid tilläggsångivningen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 405 och II: 571, i vad de berörde detta ämne, godkänna vad i statsrådsprotokollet föreslagits.

Enligt en vid utlåtandet avgiven, med 4 betecknad reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson, Grånebo, Mannerskantz* och *Heiding*, fröken *Andersson* samt herrar *Rubbestad, Pettersson* i *Dahl, Holmström* och *Birke* ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, beträffande subventionsgrupper vid tilläggsångivningen, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 405 och II: 571, i vad de berörde detta ämne, besluta, att antalet dylika grupper icke skulle utvidgas.

Herr **MANNERSKANTZ**: Herr talman! Nu komma vi till ett nytt förslag från Kungl. Maj:t. Det gäller möjligheten att inrätta ytterligare en subventionsgrupp vid tilläggsångivningen — tilläggsånarna äro ju ingenting annat än en subvention, eftersom de skola vara räntefria och sedan äro avsedda att avskrivast.

Byggnadslånebyrån har indelat landet i fyra subventionsgrupper. Det är inte någon uppdelning efter geografiska principer, utan man har försökt bestämma grupperna efter byggnadskostnaderna. Nu har man funnit, att man vill kunna ge ytterligare tilläggsån på vissa orter, där det är särskilt dyrt att bygga, och därför önskar man få möjlighet att inrätta en femte subventionsgrupp.

Högerns och bondeförbundets representanter ha funnit, att denna femte subventionsgrupp troligen kommer att bli allt större, varigenom subventioneringen i sin helhet ökas.

Det föreslås ju också, att man i vissa fall skall kunna få betala ut tilläggsån, motsvarande en högre subventionsgrupp än den för kommunen rätteligen fastställda. Även det gör, att det kan misstänkas, att många komma upp i denna femte subventionsgrupp. Detta kommer att kosta mycket pengar, men det kommer också att verka så — liksom många andra av dessa subventioner — att när ett allmännyttigt bostadsföretag utlyser entreprenad, veta entreprenörerna, att det här kan bli extra tilläggsån. Då kunna de komma överens om att lägga på litet på sin entreprenadsumma — jag förmodar sådant har hänt — och på så sätt utnyttja den högre subventionen så att huset blir dyrare. Man bör inte i onödan utsätta människorna för sådana frestelser. Då jag samtidigt anser, att hela subventionsfrågans avveckling bör betraktas som en aktuell sak, måste jag finna det ännu mera oriktigt att utvidga subventioneringen.

Med hänsyn härtill, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation, som är betecknad med nr 4).

Herr **KARLSSON, GUSTAF**: Herr talman! Utskottet förutsätter, att den här ifrågasatta femte subventionsgruppen skall omfatta endast ett begränsat antal, huvudsakligen mindre, kommuner — det är några kommuner i Norrland, där förhållandena äro sådana, att man är nödgad att höja bidraget. Då det — efter den undersökning som har verkställts — ändå inte är fråga om något större antal kommuner, i vart fall inte några större och bärkraftiga kommuner, anse vi det skäligt och önskvärt, att man försöker åstadkomma denna utjämning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **ANDERSON, GUSTAF IWAR**: Herr talman! När reservanterna här påstå, att inrättandet av en femte bostadskostnadsgrupp skulle medföra en höjning av såväl material- som arbetskostnader, förstår jag dem inte alls. Det är för mig fullkomligt ofattbart, hur det

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

skall kunna bli fallet. Att jag för min del är intresserad av den här detaljen, beror på att införandet av en femte subventionsgrupp skulle möjliggöra för byggnadslånebyrån att smidigare och mjukare tillämpa denna form av lån.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 4 betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten X.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten XI.

I denna punkt hade utskottet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, beträffande frågan om visst barnantal såsom förutsättning för familjebostadsbidrag, med avslag å motionerna I: 154 och II: 264, I: 405 och II: 571 samt II: 578 i vad de avsågo detta spörsmål, besluta ej vidtaga ändring i det av förra årets riksdag fattade beslutet.

I de likalydande motionerna I: 405, av herr *Andrén* m. fl., och II: 571, av herr *Skoglund* i Doverstorp m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att familjebostadsbidrag skulle utgå allenast till familj med mer än två hemmavarande barn under 16 år.

Enligt en vid utlåtandet avgiven, med 5 betecknad reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson* och *Mannerskantz*, fröken *Andersson* samt herrar *Holmström* och *Birke* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, beträffande frågan om visst barnantal så-

som förutsättning för familjebostadsbidrag, med bifall till motionerna I: 405 och II: 571 besluta, att sådant bidrag skulle tillkomma endast familjer med minst tre minderåriga barn.

Herr **MANNERSKANTZ**: Herr talman! Här ha vi högerrepresentanter blivit ensamma om att vidhålla vår tanke från i fjol, att för att man skall kunna kalla ett hus för barnrikehus, skola familjerna där ha minst tre barn — man skall inte som nu gå ned till två barn. Rent formellt råkar vårt krav sammanfalla med vad socialministern själv har satt som mål för hur lägenheterna böra vara beskaffade, nämligen att det inte bör få bo mer än två personer per rum, och eftersom en tvåbarnsfamilj alltid kommer att ha två rum och kök, är det villkoret därmed uppfyllt. Det är en formell synpunkt, som jag anser inte bör spela så stor roll, men den råkar ju sammanfalla med vår uppfattning, att man kan tala om barnrikedom först när det finns tre barn i familjen. Vi mena, att man bör ge bidrag för de rum, som behövas utöver denna ram för den bostadspolitiska målsättningen — det är först då som det finns ett direkt fog härför — och att man bör inskränka sig till detta.

Förslaget har ursprungligen tillkommit för att möjliggöra för familjer med flera barn att ha mer än två rum och kök. Jag vill understryka, att vi inte ha motsatt oss familjebostadsbidragen. Vi tycka bara, att man inte skall förfuska tanken och här gå så långt ned som till familjer med bara två barn, vilket inte är någon barnrikedom.

Det är väl i korthet, herr talman, vad som behöver sägas om denna sak. Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 5).

Herr **KARLSSON, GUSTAF**: Herr talman! Principfrågan här knäcktes vid föregående års riksdag, då det beslöts, att även tvåbarnsfamiljerna skulle få del av bidragen, och några nya omständigheter ha inte tillkommit sedan dess. Därför

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

ha vi inte ansett det vara möjligt att ändra på beslutet.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr MANNERSKANTZ: Jo, herr Gustaf Karlsson, bl. a. har tillkommit den omständigheten, att Sveriges rikets ekonomiska ställning har blivit oerhört försämrad sedan i fjol.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 5 betecknade reservationen; och förklaras den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten XII.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten XIII.

Beträffande det löpande bidraget till hushåll med begränsade inkomster, det s. k. trekronorsbidraget, hade i den kungl. propositionen föreslagits, att de för bidragsgivningen under innevarande budgetår fastställda grunderna skulle tillämpas jämväl under nästa budgetår.

I de likalydande motionerna I: 154, av herrar *Tjällgren* och *Gränebo*, och II: 264, av herr *Pehrsson-Bramstorp* m. fl., ävensom i de likalydande motionerna I: 405, av herr *Andrén* m. fl., och II: 571, av herr *Skoglund* i *Doverstorp* m. fl., hade föreslagits, att bestämmelserna om trekronorsbidrag skulle upphävas.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, beträffande det s. k. trekronorsbidraget, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motio-

nerna I: 154 och II: 264 samt I: 405 och II: 571, i vad de avsåge denna bidragsform, besluta, att sådant bidrag alltjämt skulle utgå.

Enligt en vid utlåtandet avgiven, med 6 betecknad reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Gränebo*, *Mannerskantz* och *Heiding*, fröken *Andersson* samt herrar *Rubbestad*, *Pettersson* i *Dahl*, *Holmström* och *Birke* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, beträffande det s. k. trekronorsbidraget, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 154 och II: 264 samt I: 405 och II: 571, i vad de avsåge denna bidragsform, besluta, att bestämmelserna om sådana bidrag skulle upphävas.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Här rör sig frågan om trekronorsbidraget. Samma brister vidlåda denna form av subventionering i år som när den beslöts i fjol, nämligen att kommunerna kunna använda bidraget ganska fritt och efter rätt olika grunder. Allt eftersom kommunerna komma att lära sig tillämpa bestämmelserna om bidraget, får man också räkna med att de erforderliga beloppen komma att stiga i mycket hög grad. Under den gångna tiden — sedan bidraget beslöts i fjol och till någon gång i vintras — ha utbetalts 273 486 kronor. Av detta belopp har Stockholms stad fått ungefär hälften eller 138 000 kronor. Återstoden fördelar sig på ett tjugofemtal städer och några enstaka andra kommuner.

Jag tror inte, att det är någon lämplig form av subvention, om den kommer att tillämpas så pass godtyckligt som skett, och över huvud taget voro vi i fjol inom samtliga borgerliga partier ganska eniga om att man inte borde införa den här formen av bidrag. Då var även folkpartiet med på avslag. Men i år ha dess representanter blivit så förtjusta i den, att de ha svält den med hull och hår, vilket vi inte ha kunnat förmå oss till att göra.

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 6).

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Tre kronorsbidraget är ju behovsprövat och utgår till familjer som bebo av kommunen förvaltade bostäder eller av allmännyttiga bostadsföretag ägda fastigheter. Tre kronorsbidraget bereder möjlighet för de ekonomiskt sämst lottrade familjerna att få något så när hyggliga bostäder, och det är därför som vi inte ha kunnat reflektera på högerns förslag om att slopa detta bidrag.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 6 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 212 punkten XIII, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 6 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr

talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Mannerskantz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 33.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten XIV.

I propositionen nr 235 till förra årets riksdag hade förutsatts, att frågan huruvida familjebostadsbidrag borde utgå till familjer i redan befintliga lägenheter skulle upptagas till prövning vid 1948 års riksdag. I förevarande proposition hade förordats, att bidragsgivningen tills vidare skulle begränsas till att endast avse familjer i ny- och ombyggda hus. Departementschefen hade emellertid ansett, att frågan om utvidgning av bidragsgivningen borde bli föremål för förnyad prövning, så snart det statsfinansiella läget ansåges medgedet.

I motionen II: 578, av herr *Ståhl*, hade förordats, att bidrag skulle utgå till barnrika familjer i redan befintliga lägenheter.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, beträffande frågan om familjebostadsbidrag till familjer i redan befintliga lägenheter, med avslag å motionen II: 578 i denna del, godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts.

Herrar *Johan Bernhard Johansson* och *Mannerskantz*, fröken *Andersson* samt herrar *Sundelin*, *Malmborg* i Skövde, *Holmström* och *Birke* hade enligt en vid utlåtandet avgiven, med 7 betecknad reservation ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

att riksdagen måtte, beträffande frågan om familjebostadsbidrag till familjer i redan befintliga lägenheter, med avslag å motionen II: 578 i denna del, godkänna vad reservanterna anfört.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Här rör det sig om huruvida familjebostadsbidragen skola begränsas till familjer i ny- och ombyggda hus eller om de skola avse även familjer i redan befintliga bostäder. Utskottsmajoriteten föreslår, att de skola få tillämpas på hus, som ha blivit färdigställda efter den 1 juli 1946. Man bör vara försiktig, tycker jag, med sådan här retroaktiv tillämpning. Då de äldre husen faktiskt varit billigare att uppföra och inte motivera ett sådant bidrag på samma sätt som de sist byggda och dyraste husen, ber jag få yrka bifall till reservationen nr 7), och jag ber herrar folkpartister att därvidlag följa oss.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Här föreslås på grund av en motion en utvidgning av bidragsgivningen. Utskottet anser, att det är rimligt, att alla de, som bo i berörda hus som ha uppförts efter den 1 juli 1946 — om familjerna i övrigt äro berättigade till bidrag — då principerna för denna verksamhet godtogos, skola få familjebostadsbidrag. Vi anse det vara en riktigare gräns än den som Kungl. Maj:t har uppställt, och det framgick också av departementschefens anförande för en stund sedan, att han accepterar utskottets gränsdragning.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr OHLON: Herr talman! Jag anser, att Kungl. Maj:t bör få allt det stöd som Kungl. Maj:t kan erhålla, och därför yrkar jag bifall till reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som

innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 7 betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten XV.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten XVI.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, beträffande bränslebidragens storlek, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 559, av herr *Kempe* m. fl., såvitt densamma behandlade denna fråga, godkänna vad utskottet förordat.

I motiveringen hade utskottet anfört: »Utskottet upptager härefter till behandling frågan om grunder för beräkning av bränslebidragets storlek.

Det synes utskottet uppenbart, att det föreslagna bidraget i många fall skulle bli avsevärt mindre än enligt för innevarande budgetår utgående bidrag. Utskottet anser det lämpligt, att fr. o. m. nästa budgetår samma bestämmelser skola gälla för beräkning av bränslebidrag beträffande såväl tidigare uppförda hus som efter den 1 januari 1948 inflyttningsfärdiga hus. Starka skäl tala därvid för att bidraget utgå med fast belopp per lägenhet, nämligen dels att bidrag skall utgå till familjer i hus, förvaltade av enskilda, dels att intresset att hålla bränslekostnaderna nere bör stödjas. Utskottet har under hänsynstagande till den under senare tid inträdda stegringen av bränslepriserna ansett att möjlighet bör finnas att för nästa budgetår medgiva, att bränslebidrag får utgå med belopp, något överstigande de av förra årets riksdag fastställda. Utskottet föreslår därför, att beträffande familjer, vilka åtnjuta familjebidrag eller familjebostadsbidrag, skall beviljas bränslebidrag under nästa budgetår med högst 175 kronor i södra och mellersta delarna av landet samt 200 och 225 kronor i norra delarna av landet. Dessa bi-

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

drag böra jämväl kunna utgå till familjer i enfamiljshus, dock att bidragen beträffande egna hem, till vilka för närvarande utgår bidrag med 75 kronor i de södra och mellersta delarna av landet samt 100 och 125 kronor i de norra delarna av landet, böra utgöra högst 125, 150 resp. 175 kronor. Inom den sålunda angivna ramen bör Kungl. Maj:t fastställa grunderna för beräkning av bränslebidrag.

Utskottet kan alltså icke biträda förslaget i motionen II: 559, att bränslebidraget skall dyrortsgraderas och höjas så, att summan av familjebostadsbidrag och bränslebidrag kommer att uppgå till samma belopp som nu utgående familjebidrag, däri inräknat bränslebidrag enligt gällande bestämmelser.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven, med 8 betecknad reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Mannerskantz* och *Heiding*, fröken *Andersson* samt herrar *Sundelin, Malmborg* i Skövde, *Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Holmström* och *Birke* ansett,

dels att de stycken i utskottets yttrande, som började med orden »Det synes» och slutade med orden »gällande bestämmelser», bort hava följande lydelse:

»Utskottet anser att samma grunder böra tillämpas vid beräkning av bränslebidrag beträffande såväl familjer som redan erhållit familjebidrag som familjer som efter den 1 juli detta år erhålla familjebostadsbidrag. Utskottet anser de av Kungl. Maj:t föreslagna bestämmelserna om bränslebidrag till sistnämnda familjer lämpliga och förordar därför att dessa skola tillämpas beträffande samtliga familjer till vilka under nästa budgetår utgår familjebidrag eller familjebostadsbidrag. Utskottet avstyrker alltså det i motionen II: 559 framlagda förslaget, att bränslebidraget skall dyrortsgraderas och höjas så, att summan av familjebostadsbidrag och bränslebidrag kommer att uppgå till samma belopp som nu utgående familjebidrag, däri inräknat bränslebidrag enligt gällande bestämmelser.»;

dels ock att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, beträffande bränslebidragens storlek, med bifall ill Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 559, såvitt densamma behandlade denna fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats i vad det avsåge ny- och ombyggda lägenheter samt i övrigt bifalla vad reservanterna föreslagit.

Herr **MANNERSKANTZ**: Herr talman! Reservanterna ha velat stödja Kungl. Maj:ts förslag rörande bränslebidragen. Utskottsmajoriteten har föreslagit att höja de nuvarande beloppen — 125, 150 och 175 kronor — med 50 kronor till 175, 200 respektive 225 kronor. Man har motiverat höjningen med att det såsom statsrådet nämnde här har framgått av utredningar, gjorda på senare tid, att bränslekostnaderna ha blivit så mycket högre. De »på senare tid» gjorda utredningarna ha verkställts av Stockholms stad. Där har herr Set Persson lyckats få upp bränslekostnaderna till mycket höga siffror. Det har nämligen framgått, att de faktiskt skulle överstiga 7 kronor per kvadratmeter lägenhetsyta, såsom herr Ohlon nämnde.

Man bör inte uppmuntra ett sådant slöseri. I dessa bränslekostnader räknar man med allt möjligt utöver själva bränslepriset — till exempel slagghämtning och andra diskutabla poster. Vidare bero ju kostnaderna mycket på hur pannor m. m. skötas, och man får inte driva en sådan ekonomisk politik, att ju sämre en sak skötes, desto mera subvention blir det.

Jag tror för min del att Kungl. Maj:t denna gång har handlat förståndigt, då man har ändrat de tidigare reglerna för beräkningen. Bränslebidraget skulle förut stå i proportion till en viss procent av kostnaderna, men nu har man fixerat bestämda belopp, och det är säkerligen bättre. Därför ha vi anslutit oss till Kungl. Maj:ts förslag. Däremot ha vi inte velat höja bidragen till vad Kungl. Maj:t föreslagit. Utskottsmajoriteten har å andra sidan ansett sig böra förorda detta, därför att man trots sig kunna påvisa att bränslebidragen i vissa fall eljest skulle

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

komma att bli sämre än de ha varit enligt de gamla bestämmelserna. Jag vill inte bestrida att det kan finnas sådana fall, men jag anser att man får lov att finna sig i det, i all synnerhet som det bara rör sig om små belopp och inkomstförhållandena under det sista året dock ha utvecklats så, att en eller annan tia mera i utgifter för bostaden inte kan spela så stor roll.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 8.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Jag hoppas att kammarens ledamöter skriva sig till minnes detta medgivande från herr Mannerskantz, att Kungl. Maj:t åtminstone i något fall kan handla förståndigt.

Nu ha emellertid, såsom departementschefen också nämnde, vissa undersökningar gjorts beträffande verkningarna av det ändrade förslaget i fråga om bränsletillägget. Där ha vi inom utskottet kommit till den uppfattningen, att verkningarna skulle bli ganska orättvisa, om man strikt följde Kungl. Maj:ts ursprungliga förslag. Ettdera skulle det verka hyreshöjande, eller också finge fastighetsägarna satsa vad som kunde felas. Det få de kanske i någon mån göra även enligt utskottsmajoritetens förslag, eftersom det sannolikt på någon punkt kommer att bli mindre bidrag för bränslet än det tidigare har varit.

Nu sade herr Ohlon i sitt första anförande, att det skulle vara ansvarslost att på denna punkt gå längre än vad Kungl. Maj:t har föreslagit. Jag vill fästa både herr Ohlons och kammarens uppmärksamhet på att Kungl. Maj:ts förslag innebär ett nytt system när det gäller dessa bränslebidrag. Man skall fixera bidragen och försöka eliminera nackdelarna av att man vid beräkningen av bränslebidragen skall medräkna kostnader för sådant som askhämtning och maskinistlöner etc., såsom herr Mannerskantz nämnde. Då har utskottet, för att det inte skall bli alltför stor skillnad mellan de nu utgående bidragen och dessa fasta bidrag, föreslagit att Kungl.

Maj:t skulle få fullmakt att höja de fasta bidragen med 50 kronor, till högst 175 kronor i södra och mellersta Sverige och högst 200—225 kronor i norra Sverige. Vi ha ansett detta nödvändigt och ha därför också hemställt om att anslaget skall höjas. Av den höjning med en miljon kronor, från 20 till 21 miljoner kronor, som här föreslås, kommer emellertid endast en ringa del på bränslebidragen. Större delen av höjningen beror på ökningen av möjligheterna att få bidrag längre tillbaka i tiden, varom kammaren nyss fattat beslut.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag, som också departementschefen har rekommenderat.

Herr OHLON: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag och alltså till reservation nr 8.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 8 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 212 punkten XVI, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 8 betecknade reservationen.

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Mannerskantz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstnings slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 59;

Nej — 51.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten XVII.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag borde som allmän regel fastställas, att bidrag endast kunde utgå till familj i nybyggt hus, som blivit inflyttningsfärdigt tidigast den 1 januari 1948, samt till familj i ombyggt hus, där ombyggnadsarbetet avslutats tidigast vid nyss nämnda tidpunkt. Vissa undantag från denna regel borde dock få tillämpas, nämligen beträffande familjer, som före den 1 juli 1948 erhållit familjebidrag enligt gällande bestämmelser.

I de likalydande motionerna I: 403, av herr *Einar Eriksson* m. fl., och II: 572, av herr *Hedqvist* m. fl., hade yrkats, att familjebostadsbidrag jämte bränslebidrag skulle kunna utgå till familj i nybyggt hus, uppfört av kommun eller allmännyttigt bostadsföretag, som blivit inflyttningsfärdigt tidigast den 1 juli 1946.

I motionen II: 559, av herr *Kempe* m. fl., hade föreslagits, att familjebostadsbidrag och bränslebidrag skulle utgå till familjer, boende i hus, som färdigställdes efter ikraftträdandet av 1942 års tertiärlånekungörelse.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten hemställt, att riksdagen måtte, vidkommande övergångsbestämmelserna i avseende på familjebostadsbidragen, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 403 och II: 572 samt med

avslag på motionen II: 559, såvitt nämnda motioner berörde detta ämne, godkänna vad utskottet förordat.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»I vad det gäller övriga av Kungl. Maj:ts förordade övergångsbestämmelser anser utskottet, att visst undantag — utöver de i propositionen angivna — bör göras från den föreslagna allmänna regeln, att familjebostadsbidrag endast skall kunna utgå till familj i nybyggt hus som blivit inflyttningsfärdigt tidigast den 1 januari 1948 samt till familj i ombyggt hus, där ombyggnadsarbetet avslutats tidigast vid nämnda tidpunkt. I anslutning till ovannämnda förslag i motionerna I: 403 och II: 572 föreslår utskottet, att gränsen beträffande bostäder som förvaltas av kommun eller allmännyttigt företag skall sättas vid den 1 juli 1946, varigenom vinnes, att i fråga om samtliga här förevarande bostäder skola kunna utgå såväl familjebostadsbidrag som trekronorsbidrag. Utskottet kan därför icke biträda yrkandet i motionen II: 559 i denna fråga.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven, med 9 betecknad reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Gränebo*, *Mannerskantz* och *Heiding*, fröken *Andersson* samt herrar *Malmberg* i Skövde, *Rubbestad*, *Pettersson* i Dahl, *Holmström* och *Birke* ansett, att det stycke i utskottets yttrande, som började med orden »I vad» och slutade med orden »denna fråga», bort hava följande lydelse:

»I övrigt har utskottet icke funnit anledning till erinran mot de föreslagna övergångsbestämmelserna. Utskottet avstyrker därför de i motionerna I: 403 och II: 572 samt II: 559 föreslagna jämkningarna i den av Kungl. Maj:ts förordade allmänna regeln, att familjebostadsbidrag endast skall kunna utgå till familj i nybyggt hus som blivit inflyttningsfärdigt tidigast den 1 januari 1948 samt till familj i ombyggt hus, där ombyggnadsarbetet avslutats tidigast vid nämnda tidpunkt.»;

samt att utskottet bort hemställa, att

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

riksdagen måtte, vidkommande övergångsbestämmelserna i avseende på familjebostadsbidragen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionerna I: 403 och II: 572 samt II: 559, i vad nämnda motioner berörde detta ämne, godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Jag fruktar att debatten blir rätt enformig, men vad skall man göra!

Också i detta fall innebär reservationen ett försvar av Kungl. Maj:ts ståndpunkt. Reservanternas ha funnit, att man kan godtaga Kungl. Maj:ts förslag till övergångsbestämmelser, men däremot inte den i den s. k. uppsalamotionen föreslagna jämkningen, att bidragen skola gälla bostäder, färdigställda efter den 1 juli 1946. Motiveringen är i detta fall delvis densamma som jag anfört beträffande punkt XIV.

Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 9.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ERIKSSON, EINAR: Herr talman! Jag har varit motionär i denna fråga och har också lyckats få statsutskottet att tillstyrka motionen.

När nu herr Mannerskantz yrkar på ett bifall till vad som föreslås i propositionen och reservationen, vill jag säga att ett beslut i den riktningen skulle komma att medföra ganska stora egendomligheter ute i de kommuner, där beslutet sedan skulle komma att realiseras. Jag vet att det finns bostadsföretag ute i kommunerna, som i mycket god tid planerat sin bostadsbebyggelse på grundvalen av de bostadspolitiska beslut, som fattades av riksdagen år 1946. Man utgick då självfallet från att hela låne- och bidragsgivningen slutligen skulle komma att erhålla den konstruktion, som bostadssociala utredningen på sin tid hade uppdragit i sin utredning. Till följd

av att de bostadspolitiska besluten kommit att fördelas på olika år, har emellertid hela denna konstruktion på sitt sätt blivit snedvriden. Om man nu inte följer utskottets förslag, skulle det egendomliga förhållandet komma att uppstå att kommuner, som ha planerat ett större sammanhängande bostadsområde, kunna bli ur stånd att lämna familjebostadsbidrag till en familj, som haft förmånen att flytta in i ett hus inom detta bostadsområde någon månad före den 1 januari 1948, medan däremot familjebostadsbidrag skulle kunna lämnas till en familj, som flyttat in något senare i en lägenhet i samma bostadsområde. Å andra sidan skulle också den förra familjen vara berättigad att erhålla det s. k. trekronorsbidraget.

Reservationens förslag skulle alltså leda till ett sådant virrvarr att jag tycker att herr Mannerskantz — som så ofta, och många gånger med rätta, påpekar nödvändigheten av rationella anordningar för att göra det möjligt för både kommuner och enskilda att plöja igenom gällande bestämmelser — borde inse att man på den här punkten får en bättre tingens ordning till stånd, om man följer vad utskottet har föreslagit.

Det är därför, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Jag skulle möjligen kunna förstå, om man kopplar ihop familjebostadsbidraget med trekronorsbidraget, men man bör stanna vid den 1 juli 1947, inte vid den 1 juli 1946. Annars blir resultatet bara det gamla vanliga, att var man än drar gränsen, får man en mängd gränsfall. Vill man bestämma samma tidpunkt för familjebostadsbidraget som för trekronorsbidraget, skulle det vara logik i det, men annars blir det inte någon förbättring.

Herr ERIKSSON, EINAR: Herr talman! Det förhåller sig så, herr Mannerskantz, att familjer som flyttat in i en fastighet,

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

som uppförts av kommun eller allmännyttigt företag och som blivit inflyttningsfärdig efter den 1 juli 1946, kunna erhålla trekronorsbidraget.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 9 betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna XVIII—XXI.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten XXII.

Beträffande fördelningen av bostadsbyggandet mellan olika delar av landet hade departementschefen räknat med att drygt 40 000 lägenheter skulle uppföras i orter med bostadsbyggnadskvot och ca 15 000 lägenheter i landets övriga delar.

I de likalydande motionerna I: 154, av herrar *Tjällgren* och *Gränebo*, och II: 264, av herr *Pehrsson-Bramstorp* m. fl., hade anförts uppgifter om bostadsbyggandets fördelning mellan landsbygd och stadssamhällen, vilka enligt motionärernas uppfattning visade, att landsbygden missgynnats.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, beträffande fördelningen av bostadsbyggandet på landsbygd och stadssamhällen, godkänna vad utskottet i anslutning till departementschefens anförande i statsrådsprotokollet uttalat.

Enligt en vid utlåtandet avgiven, med 10 betecknad reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Gränebo*, *Mannerskantz* och *Heiding*, fröken *Andersson* samt herrar *Rubbestad*, *Pettersson* i Dahl, *Holmström* och *Birke* ansett, att utskottet bort uttala, att ombyggnad

samt förbättring och upprustning av befintliga bostäder på landsbygden borde under den närmaste tiden givas största möjliga omfattning. I enlighet härmed hade reservanterna ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, beträffande fördelningen av bostadsbyggandet på landsbygd och stadssamhällen, godkänna vad reservanterna anført i anslutning till motionerna I: 154 och II: 264.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Det gäller här förhållandet mellan bostadsbyggandet på landsbygden å ena sidan och i städer och tätorter å den andra.

Att det råder sådan brist på bostäder i städer och tätorter, beror väl inte bara på den omständighet, som socialministern tidigare i dag har anført, nämligen att äktenskapsfrekvensen har stegrats så avsevärt, utan det är ju också på det sättet, att människorna söka sig in till städer och tätorter och lämna landsbygden åt sitt öde. Jag skulle därför tro att det är lämpligt att man ser till, att det inte för bostadsfrågans skull blir besvärligare att bo på landsbygden än i städer och tätorter.

Det är därför vi reservanter i detta fall ha önskat ett uttalande om att man vid byggnadsregleringen och kvottilldelningen skall tillse, att landsbygden inte blir missgynnad, något som i vissa fall kan sägas ha varit förhållandet. Det är inte enbart av ondo, om bostadsförhållandena i Stockholm och storstäderna över huvud taget äro besvärliga, ty det kan ju leda till att folk drar sig för att flytta dit. Och det är för Sveriges land inte något önskemål, att storstäderna skola tillväxa och de mindre städerna och landsbygden stagnera. Myndigheterna i Stockholm önska ju också, att befolkningen här inte skall ytterligare ökas, då tillväxten drar med sig svårösta trafikproblem och problem av annat slag. Det är bättre att man ger människorna naturliga förutsättningar för att skapa

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

sig en god utkomst på landsbygden och i de mindre städerna och tätorterna. Och därvid bör enligt vår mening också bostadsfrågan spela en roll.

Detta är vad som åsyftas med reservationen på denna punkt.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 10.

Herr **KARLSSON, GUSTAF**: Herr talman! Utskottets utlåtande lägger inga som helst hinder i vägen för att exempelvis uppföra bostäder på landsbygden i syfte att möjliggöra industriens lokalisering dit.

Man kan naturligtvis alltid tvista om var det sämsta bostadsbeståndet finns, om det är bostäderna i slumkvarteren eller de backstugor, som ännu finnas kvar här och var ute på landsbygden. Men detta blir ju ändå bara en diskussionsfråga.

De riktlinjer för arbetet på detta område, som här ha dragits upp, äro icke avsedda att tillämpas strikt, utan ge möjligheter till utvidgningar åt det ena eller andra hållet. Utskottets mening är, att det bör råda elasticitet i detta fall.

Då utskottets förslag alltså ger möjlighet till den rörelsefrihet som är nödvändig, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**: Herr talman! Detta är en mycket betydelsefull fråga. Den bör ses i sammanhang med inflyttningen från landet till städerna, och det är ju allmänt omvittnat att detta är ett samhällsproblem av stor betydelse. Skall inflyttningen till städerna fortgå i samma takt som nu, kommer väl resultatet slutligen att bli en avfolkning av landsbygden. En bidragande orsak härtill måste självfallet vara att man genom understödandet av bostadsbyggandet i städerna ger folk större möjlighet att flytta dit.

Statsrådet Möller har gjort åtskilligt för att förbättra bostadsförhållandena för stora delar av vårt folk. Men statsrådet har därvid huvudsakligen tillgodosett städernas befolkning, som ansetts ha svå-

rast att få bostäder. På landsbygden har det kanske inte varit så ont om bostäder, och därför har det inte ansetts lika påkallat att förbättra bostäderna där. Men härigenom har ju skillnaden i bostadsstandard mellan stad och land blivit större, vilket i sin mån bidrager till avflyttningen från landet.

Ju starkare strömmen av människor från landsbygden in till städerna blir, desto större behov har man där av arbetskraft. Det går åt mycket folk för att bygga alla de nya bostäderna och för att bygga ut nya stadsdelar med allt vad därtill hörer: vägar, vattenledningar o. s. v. Under en högkonjunktur flytta människorna gärna in till städerna, men då konjunkturen vänder och det blir mera ont om arbetstillfällena, är det inte lika lätt att skaffa sin utkomst i städerna.

Statsmakterna böra vid sina åtgärder i allmänhet ge akt på dessa förhållanden och tillse, att också landsbygden främjas.

Jag anser att de medel, som riksdagen anslår för bostadsbyggande och bostadsförbättringar, i alltför hög grad ha kommit städerna till godo och att landsbygden i stor utsträckning varit försummad. Detta ha vi också från vårt håll gett uttryck åt vid flera tillfällen, senast i en motion väckt vid början av denna riksdag. I reservationen till denna punkt i utskottsutlåtandet framföra vi också denna vår mening. Vi anse det angeläget att bostäderna på landsbygden förbättras i samma mån som i städerna och att åtgärder vidtagas för att hejda folkavtappningen därifrån. Om en lågkonjunktur inträder kan det uppstå svårigheter för stadsbefolkningen men då kanske det inte blir så lätt att vända strömmen.

Även om det i och för sig är erkännansvärt, att man nu gör ansträngningar för att skaffa goda bostäder åt människorna, så bör bostadspolitiken vara så avvägd att befolkningen i sin helhet främjas på likvärdigt sätt och att icke de, som bo på landsbygden bli efter-satta.

Numera ställas så stora krav på de bostäder som byggas, att man kan fråga

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

sig: Mäktade vi — hur önskvärdt det än kan vara — åstadkomma en sådan standard på bostäderna i allmänhet? Resultatet kan bli, att om vissa få det bra, kunna andra återigen få det sämre. Se vi bostadspolitiken ur hela nationens synpunkt, måste vi därför kanske säga oss, att verkningarna inte ha varit odelat gynnsamma.

Jag har sålunda inte ansett mig kunna biträda utskottets förslag på denna punkt utan tillsammans med åtskilliga andra ledamöter av utskottet i reservation framfört ett särskilt förslag.

Och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr 10 i utskottets utlåtande.

I herr förste vice talmannens yttrande instämde herr *Niklasson*.

Herr *SUNDELIN*: Herr talman! Jag kan i stort sett instämma i herr förste vice talmannens betänkligheter mot den uttunning av befolkningen på landsbygden, som sker genom inflyttningen till städer och andra tätorter.

Att jag likväl i detta fall har kunnat biträda utskottets hemställan beror därpå, att jag nog i stort delar utskottets uppfattning, då utskottet säger att det »hyser den meningen, att det icke är rimligt att frågan om åtgärder för att hejda befolkningsuttunningen på landsbygden löses genom en begränsning av bostadsbyggandet inom tätorterna». Man skall inte söka lösa landsbygdens problem exempelvis när det gäller bostäder genom att skapa svårigheter för tätorternas befolkning. Jag tror, att man skall försöka komma till rätta med landsbygdens problem på helt andra vägar.

Jag anser också att utskottets uttalande, såsom herr *Gustaf Karlsson* här har påpekat, inte absolut fastslår den satsen, att tätorterna skola i alldeles särskild grad gynnas. Jag vill uttala den förhoppningen, att man vid fördelningen av bostadskvoterna också skall taga tillbörlig hänsyn till landsbygdens behov. Jag har, herr talman, intet annat yr-

kande än om bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Näslund*.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* vid utlåtandet avgivna, med 10 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepåt propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr förste vice talmannen begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 212 punkten XXII, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* vid utlåtandet avgivna, med 10 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr förste vice talmannen begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 37.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

Punkten XXIII.

Mom. a).

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b).

I detta moment hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och vad utskottet förut under XVI och XVII hemställt samt med avslag å motionerna I: 154 och II: 264, I: 405 och II: 571 samt II: 559, i vad nämnda motioner avsåge beloppet av ifrågavarande anslag, till Hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer för budgetåret 1948/49 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 21 000 000 kronor.

Enligt en vid utlåtandet avgiven, med 11 betecknad reservation hade herrar *Gränebo, Heiding, Sundelin, Malmborg* i Skövde, *Rubbestad* och *Pettersson* i Dahl ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 154 och II: 264, I: 405 och II: 571 samt II: 559, i vad nämnda motioner avsåge beloppet av här ifrågavarande anslag, till Hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer för budgetåret 1948/49 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 20 000 000 kronor.

Enligt en annan, med 12 betecknad reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson* och *Mannerskantz*, fröken *Andersson* samt herrar *Holmström* och *Birke* ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 405 och II: 571 samt med avslag å såväl motionerna I: 154 och II: 264 som motionen II: 559, i vad nämnda motioner avsåge beloppet av ifrågavarande anslag, till Hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer för budgetåret 1948/49 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 15 000 000 kronor.

Beträffande hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer hade slutligen vid utlåtandet anmälts en med 15 betecknad reservation av herr *Karl Andersson*, vilken dock ej antytt sin mening.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation nr 11, som jag jämte ett par andra ledamöter fogat till utskottets utlåtande och som går ut på bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Tyvärr ha i utskottets utlåtande ett par ord bortfallit i reservationens motivering, varför jag ber att få göra en rättelse. Texten överst på s. 41 skall lyda: »Med hänsyn till vad utskottet ovan anfört anser sig utskottet icke böra biträda de begränsningar av medelsanvisningen, som förordats i förstnämnda fyra motioner. Utskottet anser sig å andra sidan ej heller böra tillstyrka ett högre anslag än Kungl. Maj:t äskat.»

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Under hänvisning till vad jag tidigare har yttrat och under återopande av att departementschefen har rekommenderat kammaren att godkänna utskottets förslag ber jag att få yrka bifall till detsamma.

Herr ANDERSSON, KARL: Herr talman! Jag har i slutet av föreliggande utlåtande antecknat en blank reservation. Den avser anslagsfrågan under denna punkt.

Jag har inte tidigare yttrat mig, när det gällde grunderna för bränslebidraget, och avstod även från att rösta på den punkten. Det är uppenbart, synes det mig, att utskottet hade kunnat föreslå ändrade grunder för beräkning av bränslebidragen utan att därför behöva höja anslagssumman. Jag har inom utskottet velat biträda Kungl. Maj:ts förslag beträffande anslagets storlek. Det förhållandet att Kungl. Maj:t har frångått sitt ursprungliga förslag föranleder icke mig att i detta fall ändra uppfattning. Var det vid propositionens avläm-

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

nande angeläget att iakttaga återhållsamhet, borde det vara minst lika angeläget att göra det här i dag. Då min uppfattning beträffande bränslebidraget inte heller sammanfaller med den mening, som företrädes av reservanterna under punkt XVI, har jag inte kunnat förena mig med dessa reservanter.

Jag ämnar, herr talman, inte framställa något särskilt yrkande, utan ber endast att få meddela, att jag kommer att rösta för den av herr Gränebo m. fl. avgivna reservationen nr 11.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Denna punkt och följande gälla anslag, som äro direkta konsekvenser av det beslut, som kammaren förut har fattat. Jag kan därför icke nu yrka bifall till reservationen nr 12, vari hemställes om ett anslag av allenast 15 000 000 kronor, ty kammaren har ju beslutat andra grunder för bidragets utgående och även tagit med tvåbarnsfamiljer. Med det beslut, som kammaren har fattat, torde det komma att behövas 21 000 000 kronor. Jag är därför även förhindrad att rösta för herr Gränebos reservation. I och med att kammaren har intagit sin ståndpunkt i fråga om bidragsgrunderna, måste vi också finna oss i att de pengar komma att gå åt, som vi inom utskottet ha räknat ut komma att behövas. Det torde inte vara möjligt att göra en bättre beräkning, och jag har i varje fall ingen anmärkning att göra mot beräkningen som sådan.

Detta gör, herr talman, att jag under denna punkt icke ämnar ställa något yrkande eller delta i omröstningen.

Herr statsrådet MÖLLER: Herr talman! Jag vill bara påpeka, att det här rör sig om ett förslagsanslag. Det blir således inte det belopp, som i verkligheten kommer att åtgå, som här beviljas, eftersom det är sannolikt att det med hänsyn till de ändrade bidragsgrunderna kommer att erfordras större belopp än vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Jag är förvånad över att herr förste vice talmannen tycker, att anslagssum-

man är en så viktig fråga, vilket den omöjliga kan vara. Om anslaget sättes till 21 000 000 kronor och hela summan inte skulle åtgå, medför det bara, att budgetjämningsfonden kommer att förstärkas med överskjutande medel. Blir å andra sidan anslaget 20 000 000 kronor och det kommer att gå åt mer pengar, behöver man bara ta det erforderliga beloppet ur budgetjämningsfonden. Det praktiska resultatet blir precis detsamma vilket anslagsbelopp som riksdagen här beslutar.

Jag måste emellertid understryka, vad som redan har sagts, att om kammaren har beslutat ändrade grunder för bidragets utgående, måste kammaren också ta de ekonomiska konsekvenserna häri av. Det går inte att låtsas, som om det inte skulle medföra några konsekvenser, vilket det ju uppenbarligen gör.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Herr talman! Jag vill bara säga till herr statsrådet Möller, att jag inte anser denna fråga om anslagets storlek vara så synnerligen viktig. Under denna punkt har jag dock jämte några andra ledamöter vid utskottsbehandlingen avgivit en reservation. Första kammaren har visserligen i fråga om bidragsgrunderna godkänt utskottets förslag, vilket medför, att det torde komma att erfordras 21 000 000 kronor. Men jag känner inte till huruvida andra kammaren ännu har fattat ett liknande beslut. Så länge andra kammaren inte har fattat enahanda beslut, är frågan ännu icke avgjord. Det är inte minst av denna anledning som jag anser mig ha fog för att yrka bifall till reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande momentet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Gränebo m. fl. avgivna, med 11 betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

Mom. c).

I förevarande moment hade utskottet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 154 och II: 264 samt I: 405 och II: 571, i vad nämnda motioner berörde ifrågasvarande anslag och ej behandlats under XIII, till Särskilda bostadsrabatter för budgetåret 1948/49 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor.

Herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Mannerskantz och Heiding*, fröken *Andersson* samt herrar *Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Holmström* och *Birke* hade enligt en med 13 betecknad reservation ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 154 och II: 264 samt I: 405 och II: 571, i vad nämnda motioner berörde denna anslagsfråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om medelsanvisning till särskilda bostadsrabatter.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Kammaren har redan fattat beslut angående grunderna för trekronorsbidraget. Det föranleder mig att avstå från att yrka bifall till den av oss under denna punkt avgivna reservationen, vari hemställs, att det av Kungl. Maj:t äskade beloppet för detta ändamål icke skulle beviljas. Det ligger visserligen något i vad herr förste vice talmannen här sade om att frågan inte är avgjord, förrän andra kammaren har fattat sitt beslut, men jag förmodar, att det inte skulle tjäna mycket till att här försöka driva den linjen, att vi inom första kammaren kunna besluta en sak i fråga om grunderna för anslaget utgående och något annat beträffande anslagets storlek. Jag avstår därför, herr talman, från att framställa något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna momentet hemställt.

Mom. d) och e).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna XXIV och XXV.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten XXVI.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte lämna utan åtgärd vad i motionerna I: 405 och II: 571 anförts angående uppförande av bostadshus i städernas äldre, centrala delar.

Enligt en vid utlåtandet avgiven, med 14 betecknad reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson* och *Mannerskantz*, fröken *Andersson* samt herrar *Holmström* och *Birke* ansett, att utskottets motivering bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under förevarande punkt hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas i anledning av motionerna I: 405 och II: 571 anført angående uppförande av bostadshus i städernas äldre, centrala delar.

I den av reservanternas föreslagna motivering hade anförts, att utskottet i anslutning till vad som uttalats i motionerna I: 405 och II: 571 ville framhålla, att utskottet funne det angeläget att grunderna för byggnadstillståndsgivningen ändrades på sådant sätt, att bostadshus i framtiden kunde uppföras i de äldre, centrala delarna av städerna i väsentligt större omfattning än som för närvarande vore fallet.

Herr ANDERSON, GUSTAF IWAR: Herr talman! Även om det inte kan bereda kammaren något särskilt stort nöje ber jag att få byta av herr Karlsson i Munkedel och säga några ord till försvaret för utskottets ståndpunkt.

Den vid denna punkt avgivna reservationen bygger på den tidigare omnämnda högermotionen. Motionärerna gå, när det gäller sanering av städernas äldre, centrala delar, att stycke längre än vad både Industriförbundets byggnadsdele-

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

gation och bostadssociala utredningen ha gjort. Det låter mycket förnuftigt att säga, att vi skola sanera i de äldre, centrala delarna av städerna, men tro herrar motionärer, att ni därigenom kunna åstadkomma billigare hyror? Det är nog rena önsketänkandet.

Även om man inte skulle behöva lägga alltför stor vikt vid kulturhistoriska synpunkter, måste jag vidare varna för att gå alltför hårt fram i fråga om den äldre bebyggelsen i städernas centrala delar.

Men låt oss lämna åt sidan hänsynen till eventuella propåer ifrån riksantikvarieämbetet, med vilket jag under senare år har haft en ganska livlig kontakt, och i stället se saken från rent praktiska synpunkter. Vid sanering i äldre stadsdelar visar det sig ofta, att tomterna äro för små, varför det måste bli ny tomtindelning och nya stadsplaner. Då kopplas byggnadsstyrelsen in, och man måste följa byggnadsförordningens bestämmelser. Det är heller inte tillåtet att bygga hur höga hus som helst. Vill man bygga höga hus, måste gatorna breddas, vilket kanske inte blir billigare än att anlägga nya gator i ytterområdena. Men fränsett dessa besvärligheter vill jag fråga motionärerna, vilka som skola betala de upptrissade markpriserna. Skola de höga markpriserna få slå igenom i hyresättningen, eller är högern villig att medverka till en lagstiftning, som från ekonomiska synpunkter möjliggör sanering av äldre stadsdelar? Nu anse motionärerna tydligen, att det skall inredas kontors- och affärslokaler i bottenvåningarna till de nybyggda husen, varigenom bostadshyrorna i de övre våningarna skulle kunna hållas nere. Motionärerna synas resonera som så, att en affär alltid kan bära höga hyror. Men det beror väl på om det finns många affärer i samma bransch eller andra faktorer som nedpressa affärsinnehavarens inkomster. För övrigt existerar det ju något som heter nyetableringskontroll. Jag vill ge motionärerna det rådet, vilket jag gjorde redan i statsutskottet, att försöka starta en ny affär, exempelvis i järnbranschen. Då komma de nog att få se hur svårt det är att skaffa fram varor, så att

man har något att sälja i den nya butiken.

För min del är jag mycket intresserad av det problem, som motionärerna här ha berört. Jag har med stort intresse läst den utredning, som Industriförbundet har gjort och som innehåller en hel del förnuftiga synpunkter. Men jag måste samtidigt säga mig, att det icke är ett dagsaktuellt intresse att på av motionärerna föreslaget sätt börja sanera i städernas äldre centrala delar. Förutsättningen för denna sanering är ju såsom jag redan har nämnt, att affärslokaler skulle inredas i de nya husens bottenvåningar. Vi ha faktiskt under rådande svåra bostadsbrist viktigare saker att bygga än affärslokaler.

Med vad jag här har anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Det är ingen mening i att som herr Anderson i Arboga här gjorde räkna upp alla hinder och besvärligheter, som möta när det gäller att få till stånd ny bebyggelse inom de gamla kåkkvarteren i städernas centrala delar. Svårigheterna äro förvisso varken få eller små. Men herr Anderson i Arboga torde inte känna till förhållandena i så många andra städer än Arboga. Faktum är att det i många städer i vårt land, särskilt i halvstora städer, ofta finns stora tomter mitt inne i det centrala cityområdet, på vilka det kanske blott ligger en liten stuga. Många av dessa tomter komma säkerligen att vid en sanering bebyggas av ägarna själva, varför det i dylika fall icke kan bli tal om någon tomtspekulation. Om man för uppförande av ett nytt hus behöver inköpa mark från en granntomt, inträffar det visserligen ibland, att vederbörande säljare begär ett högt pris för sin mark, men det betyder i det stora hela inte så mycket. Tomtkostnaden spelar nämligen inte alls den roll för hyrespriset i ett högt hus som man ofta vill göra gällande.

Många av de hinder, som riksantikvarieämbetet och byggnadsstyrelsen lägga

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

i vägen för sanering inom äldre stadsbebyggelse, äro för övrigt redan tidigare undanröjda. Det stora hindret just nu ligger, såsom jag händelsevis fått informationer om, på en helt annan punkt. Det hindret utgöres nämligen av kungl. skolöverstyrelsen, som i byggnadsberedningen har lyckats vinna gehör för den ståndpunkten, att det numera egentligen inte får byggas några andra hus än rena bostadshus. Resten av byggnadskvoten skall nämligen förbehållas uppförande av skolor o. s. v. Man kan naturligtvis förstå, att det ligger i skolöverstyrelsens intresse att hävda en dylik synpunkt. Men för städerna, som ha att tänka på sin framtida utveckling, måste det vara ytterst ogynnsamt, att varje nytt hus, som skall byggas, måste förläggas till ytterområdena. Det drar ju med sig en hel del kostnader genom att ytterområdena på detta sätt utvidgas. Även i ytterområdena måste det för övrigt finnas butiker för att man skall kunna försörja de människor, som bo där. Samtidigt får man i städernas centrala delar icke inreda de kontorslokaler och butiker, som behövas där och som i de nya husen skulle kunna bära upp så stor del av byggnadskostnaderna, att det kanske inte skulle behövas några subventioner alls. I högerns motion förutsattes, att den föreslagna anordningen skulle medföra en så stor besparing, att anslaget till tertiärlån skulle kunna sänkas från 240 miljoner till 200 miljoner kronor. Jag har dock inte i reservationen tagit upp denna siffra, ty det är ju svårt att bevisa, hur stor besparingen skulle bli, även om jag är övertygad om att beloppet kommer att bli högst betydande.

Många av de hinder, som herr Andersson i Arboga här anförde, äro således redan undanröjda. Felet ligger helt enkelt hos byggnadsberedningen och i de nuvarande reglerna för tillståndsgivningen. Därmed lär det, enligt informationer från s. k. välunderrättad källa, hänga ihop på det sätt, som jag här anförde.

Om man inom byggnadsberedningen kunde ta hänsyn till de synpunkter, som framförts i motionen och reservationen,

vet jag, att man inom byggnadslånebyråen, den blivande bostadsstyrelsen, skulle se detta med blida ögon och hälsa en dylik inställning med tillfredsställelse. Inte minst med hänsyn härtill ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation nr 14, som fogats till utskottets utlåtande. Jag hoppas, att jag inte skall behöva återkomma ytterligare i bostadsfrågan.

Herr HAGE: Herr talman! Jag ämnar inte framställa något yrkande under förevarande punkt, men jag känner ett behov av att yttra mig i frågan.

Det problem, som här behandlas — nämligen att söka åstadkomma ny bebyggelse i städernas äldre, centrala delar — är på sätt och vis en nationalekonomisk angelägenhet. Jag reser varje dag från min bostad ute vid Midsommarkransen in hit till staden och passerar då stora områden nästan ren landsbygd, där ingen bebyggelse har skett. Jag kan inte underlåta att göra den reflexionen, att det både nationalekonomiskt och privatekonomiskt måste vara fördelaktigare att — innan man inriktar sig på att åstadkomma en bostadsbebyggelse långt utanför städernas centrum — först bebygga dylika områden närmare staden. Tomterna inne i staden äro visserligen ofta mycket dyra, varför tomtkostnaderna i allmänhet bli billigare, om man bygger ett hus i ytterområdena. Men skillnaden i tomtpris uppväges av att hyresgästerna i ett hus i ytterområdena måste räkna med en ständigt återkommande utgift för buss- och spårvagnsresor in till staden. Med bostadsbyggandet i städernas utkanter följa även många andra besvärligheter. Om man skulle försöka att beräkna, vad den tidsförlust — som de medborgare, som måste bo i ytterområdena, varje dag göra genom att de behöva offra tid på buss- och spårvagnsresor — nationalekonomiskt betyder för hela landet, skulle man säkerligen komma fram till högst avsevärda belopp. Även ordnandet av buss- och spårvagnskommunikationer till ytterområdena, framdragande av led-

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

ningar för belysning, vatten o. s. v. medföra dryga kostnader, som på ett eller annat sätt måste läggas på de medborgare, som bo i ytterområdena. Dessa människor — och för övrigt hela nationalhushållet — skulle i stor utsträckning ha varit besparade dessa utgifter, om de hade kunnat bosätta sig i städernas centrum eller närmare detta.

Det är klart, att man aldrig når idealen, när det gäller sådana frågor som denna. Men jag tycker, att vi böra sträva efter att i någon mån nalkas detta och således i möjligaste mån försöka att koncentrera bebyggelsen nära centrum. Det är en nationalekonomisk uppgift som har stor betydelse för landet och produktionen och för att förbilliga de utgifter, som läggas på medborgarna i ett samhälle.

Jag har från dessa utgångspunkter ingenting emot, att man här söker göra något. Men nu torde väl orsaken till att betydande områden i städernas centrala delar ligga obebyggda ofta vara, att det finns privata tomtägare — vilka vid valen antagligen rösta med högern — som nu ligga och tjuvhålla på dessa områden, i hopp om att så småningom kunna få så mycket betalt som möjligt för sina tomter. Det är därför glädjande, att högern i denna situation rent av tar avstånd från ett dylikt handlingssätt.

Detta är, herr talman, några synpunkter som jag har velat framhålla i detta sammanhang. För min del har jag den uppfattningen, att det skulle vara lyckligt, om vi på ett eller annat sätt kunde få till stånd en utredning om dessa problem.

Herr ANDERSON, GUSTAF IWAR: Herr talman! Med anledning av herr Hages anförande ber jag att få råda honom att läsa vad bostadssociala utredningen säger angående saneringen av våra städer. Han skulle också gärna kunna kosta på sig att läsa den utredning, som Industriförbundets delegation har gett ut i detta ämne. Jag tror inte det skulle skada. Jag vill minnas att bostadssociala utredningen räknar med att denna sane-

ring skulle ta minst femton år och kosta oerhörda belopp. Under våra nu gällande lagar och bestämmelser går det inte heller att lösa detta problem, och det var för den skull jag frågade högermotionärerna, om de äro villiga att i fortsättningen medverka till att genomföra denna sanering.

Herr Mannerskantz lät halvt om halvt påskina, att jag inte skulle behärska detta ämne ordentligt utan bara såg det från min lilla stads synvinkel. Jag ber att få kvittera artigheten med att säga, att jag tror att herr Mannerskantz aldrig har sysslat med dessa frågor utom i riksdagen. Det ställer sig litet annorlunda när man har fått praktisk erfarenhet av hela detta frågekomplex.

Herr talman! Jag har själv poängterat, att jag hyser ett mycket livligt intresse för saneringsproblemet, men jag kan inte hålla med om att det är ett dagsaktuellt intresse. Det är min ståndpunkt i denna fråga.

Herr HAGE: Herr talman! Bostadssociala utredningen har jag läst, och jag har intagit min ståndpunkt på grund av vad som sagts i den utredningen.

Jag vill tillägga, att det — såvitt jag kan komma ihåg — föreligger ett kommittéförslag, som i någon mån sysslar med huru man skall kunna behärska denna situation och framtinga, att sådana tomter, som det här är fråga om, skola komma till användning för bostadsbyggande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågasvarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 14 betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. grunderna för höjning av statstjänstemännens löner.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1948/49 till kristillägg till erkända arbetslöshetskassor;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till statens uppfostringsanstalter för sinnesslöa; och

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för beräkning av levnadskostnadsindex.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. grunderna för höjning av statstjänstemännens löner.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för höjning av löner enligt statens löneplansförordning, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte

A. med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 276 framlagda förslag och med avslag å motionerna II: 546 och 584, i vad de avsåge återgång till automatisk lönerörlighet, besluta,

1) att bestämmelserna i 4 § statens löneplansförordning skulle träda i kraft den dag, Kungl. Maj:t och riksdagen beslöte;

2) att för tiden 1 juli—31 december 1948 höjning av belopp, som angåves i de i 3 § statens löneplansförordning intagna grundlönstabellerna, skulle ske enligt samma grunder som under budgetåret 1947/48, dock att procenttalet för höjningen skulle utgöra 20, därest pristalet uppginge till eller överstege 124;

B. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag besluta,

1) att för tiden 1 juli—31 december 1948 kristillägg skulle utgå enligt samma grunder som under budgetåret 1947/

48, dock att tillägget skulle beräknas efter 35,6 procent, därest pristalet uppginge till eller överstege 124; samt

2) att provisoriskt lönetillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1948/49 skulle, i den mån ej annat föranleddes av riksdagens i annat sammanhang meddelade beslut, i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som angåves i 1947 års statsverksproposition (för flera huvudtitlar gemensamma frågor), utgå enligt de närmare föreskrifter, som meddelades av Kungl. Maj:t;

C. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1948/49 under åttonde huvudtiteln såsom förslagsanslag anvisa

1) till Kristillägg 2 000 000 kronor;

2) till Provisoriskt lönetillägg 2 000 000 kronor;

D. avslå motionen II: 546 i vad densamma ej behandlats under A.

I motionen II: 584, av herr *Senander* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 276, i vad den rörde fastlåsandet av det rörliga tillägget på statstjänstemännens löner, och i stället uttala, att den i löneplansförordningen intagna regeln om rörligt tillägg borde vinna tillämpning.

Herr **ÖHMAN**: Herr talman! När riksdagen år 1946 antog den nya löneplansförordningen för statstjänarna, motogs denna med ganska allmän tillfredsställelse av de berörda grupperna. Men denna tillfredsställelse började redan under 1947 förbytas i besvikelse, därför att övergången till den s. k. automatiska lönerörligheten enligt bestämmelserna inte då fick träda i tillämpning. Den uppgörelse, som finansministern nu har träffat med styrelserna för statstjänstemännens huvudorganisationer och som åberopas som huvudsaklig motivering i föreliggande proposition, har orsakat ett mycket utbredd och berättigat missnöje hos stora grupper av statstjänarna. De ha litat på att fjolårets uppgörelse, som innebar en underkompensation på 3 procent från och med den 1 oktober, skulle

Ang. grunderna för höjning av statstjänstemännens löner.

vara av tillfällig natur, men genom det nu föreliggande förslaget permanentas underkompensationen sannolikt för obestämd tid framåt. Visserligen förutsattes i förslaget, att underkompensationen endast skall kvarstå under andra halvåret 1948, men statstjänarna ha all anledning befara, att samma argument, som nu anföras från statens sida, också komma att anföras, när frågan nästa år på nytt blir aktuell, och att tillämpningen av bestämmelsen om automatisk lönerörlighet än en gång kommer att ställas på framtiden.

Nu är det emellertid — och det vill jag särskilt understryka — inte bara statstjänstemännen, som beröras av föreliggande förslag. Både i propositionen och i utskottets utlåtande förutsattes ju att även andra grupper, t. ex. de kommunalanställda, skola få sina löner reglerade på samma sätt som nu statstjänarnas, d. v. s. att de skulle avstå från att kräva den dyrtidskompensation, som de rätteligen borde ha. Det förutsattes också, att alla övriga löntagare skola låta sig vägledas av statstjänstemännens exempel. Vad som här försiggår är således ingenting annat än spelöppningen till ett allmänt lönestopp. En sådan ekonomisk politik från statsmakternas sida, som innebär att staten genom nya och hårda konsumtionsskatter och genom slapphet i priskontrollen låter priserna gå i höjden samtidigt som lönerna låsas fast vid sin tidigare nivå, leder till en så kraftig sänkning av levnadsstandarden för de breda lagren, att de inte kunna och inte heller ha någon som helst anledning att finna sig i den.

Det är, herr talman, med anledning härav, som jag inte kan ansluta mig till det föreliggande utskottsförslaget utan ber att få yrka bifall till motionen II: 584.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Detta ärende har till bakgrund det förhållandet, att riksdagen beslutat att överenskommelser skola träffas med statstjänstemännens organisationer. Så har skett, och sedan är det ju inte mycket att göra. Herr Öhman säger, att vad som försiggår är förberedelsen till ett lönestopp,

men jag tror inte man kan säga att så är fallet. Det beror ju på den kommande utvecklingen. Man kan ju inte tillämpa den kommunistiska affischparollen »lönerna upp — priserna ned», ty om man gjorde det skulle samhället stagnera. Det skulle faktiskt förutsätta, att det påståendet vore riktigt att för närvarande en oerhört stor del av produktionen hamnar på andra ställen än hos löntagarna, vilket inte är fallet.

Nu är det föreliggande förslaget ett resultat av förhandlingarna mellan statstjänstemännens huvudorganisationer och representanter för statsmakterna. Jag vet ju inte för min personliga del hur pass pressade organisationerna ha varit, men efter vad jag ryktesvis har hört skall det inte ha varit så farligt. Jag kan knappast se att det finns någon anledning för riksdagen att nu frångå den uppgörelse, som har träffats. De uttalanden, som utskottet i övrigt gör, tycker jag nog äro så pass moderata, att man inte skulle behöva ha någonting att anmärka mot dem. Att gå in för nya kompensationsregler har sina risker i en tid som denna, ty man kan inte plocka ut detta ärende ur den allmänna ekonomiska politiken. Gjorde man det och handlade helt utan tanke på följderna, undrar jag om det inte skulle bli så som det ofta blir, att man stjälppte dem som man säger sig vilja hjälpa.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ÖHMAN: Herr talman! Bara eit par ord. Jag tror inte det skulle medföra så stora risker för stagnation i samhället, om statstjänarna finge kompensationsregler för de faktiskt inträdda levnadskostnadsstegringarna och om andra arbetargrupper sluppe det lönestopp, som nu på olika sätt, senast genom uttalandet från statsutskottets sida, tämligen klart signaleras. När riksdagen beslöt om den nya löneplansförordningen, fastställdes att lönerna skulle regleras automatiskt med hänsyn till levnadskostnadsindex' förändring. De eventuella riskerna av detta var riksdagen beredd att ta 1946, och jag

Om dyrortssystemets avskaffande.

tycker det vore konsekvent om man nu 1948 fullföljde vad detta riksdagsbeslut verkligen avsåg.

Jag vill också understryka, att man här tydligen i alltför hög grad övervärderar lönernas roll för prisstegringen. Jag kan i det sammanhanget stödja mig på ett tidigare uttalande av finansministern, som här i kammaren har förklarat, att man nog har övervärderat lönernas roll i prishöjningen och att det är andra faktorer som där spela huvudrollen. Jag finner därför, herr talman, ingen anledning att frångå mitt tidigare yrkande, utan ber att få vidhålla mitt yrkande om bifall till motion II: 584.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talman, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionen II: 584; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 218, i anledning av väckta motioner om ändrade grunder för bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler; samt

nr 219, i anledning av väckt motion angående anslag för budgetåret 1948/49 till bidrag till Stockholms stadsmission för viss alkoholistvårdande verksamhet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om dyrortssystemets avskaffande.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 220, i anledning av väckta motioner om utredning rörande dyrortssystemets avskaffande.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wahlund* m. fl. (I: 158) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Luttra m. fl. (II: 249), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning angående grunderna för de olika dyrortsgrupperingarna syftande till dyrortssystemets avskaffande samt att i avvaktan härpå ortsgruppernas antal måtte minskas från fem till fyra.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet yttrat:

»1946 års riksdag beslöt under höstsessionen, att vid en allmän lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. systemet ortsdifferentierade löner skulle bibehållas. Vidare beslöt förra årets riksdag vid antagande av förordning till statlig inkomstskatt, att systemet med dyrortsgrupperade avdrag skulle bibehållas. Nuvarande dyrortsgruppering grundas på den av socialstyrelsen år 1946 föreslagna prisgeografiska undersökningen, vilken framvisar något större olikheter i levnadskostnaderna än vad som motsvarar spännvidden mellan högsta och lägsta ortsgrupp i löneskalan eller skalan för ortsavdrag.

Det finns knappast anledning antaga, att någon större utjämning av olikheterna i levnadskostnaderna på de skilda orterna har inträtt efter den senaste prisgeografiska undersökningen, i varje fall göra icke motionärerna gällande att så skett. Under sådana förhållanden kan utskottet icke tillstyrka, att riksdagen redan innan ett år förflutit sedan berörda lönereglering och skatteförordning trätt i kraft hos Kungl. Maj:t hemställer om utredning i motionernas syfte.

Vid senaste dyrortsgrupperingen har emellertid ett fåtal orter erhållit en mot förut ogynnsam placering, vilket närmast betraktats som en nedflyttning. Utskottet avser särskilt de orter som förut tillhört B-ort men som nu placerats i första ortsgruppen. I de flesta fallen är det endast ett ringa krontal som skiljer dessa orter från placering i andra ortsgruppen.

Om dyrortssystemets avskaffande.

Det synes utskottet önskvärt att en översyn och en skälighetsprövning företages beträffande nämnda orters dyrortsplacering, särskilt som det finnes en viss grad av osäkerhet i det material som ligger till grund för dyrortsberäkningarna.

Utskottet hemställer alltså, att riksdagen må i anledning av motionerna I: 158 och II: 249 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anført.»

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Mannerskantz, Heidning, Rubbestad och Pettersson* i Dahl, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 158 och II: 249 bemyndiga Kungl. Maj:t att

1) utfärda provisoriska bestämmelser i syfte att beträffande löner enligt statens löneplansförordning och statsskatter helt likställa den lägsta ortgruppen med den näst lägsta;

2) medgiva, att av riksdagen maximerade anslag och anslagsposter finge överskridas med belopp, motsvarande de merutgifter, som föranleddes av sistnämnda, provisoriska bestämmelser.

Herr WAHLUND: Herr talman! Det skulle vara frestande att i detta sammanhang uppta en diskussion om de många frågor, som inrymmas under dyrortsproblemet. Jag påminner om den debatt, som nyss i dag fördes om landsbygdens avfolkning, där alla talare som uppträdde voro ense om att städernas tillväxt och flykten från landsbygden voro ett oting och att flyktingströmmen borde hejdas. Men det är här som många andra gånger så, att man har svårt att gå från de vackra deklARATIONERNAS politik till handlingens politik. Härtill har man en möjlighet bland andra just i dyrortsgrupperingsfrågan. Jag kan också påminna om den debatt, som vi för några veckor sedan förde om svårigheten att få ut tjänstemän på landsbygden. Och jag kan

erinna om den diskussion i förra veckan, där vi från vårt håll hade anledning att påtala ojämnheten i skattetrycket för landsbygd och stad; i vissa inkomstlagen får man i lägsta dyrortsgrupp betala mer än 50 procent högre skatt än exempelvis i Stockholm.

Jag skulle kunna tala om dessa och andra ting, men jag vill inte göra det så här i brådskan mot slutet av riksdagsarbetet. Och jag behöver kanske inte heller göra det, då bondeförbundets inställning i denna fråga säkert är väl känd för de ärade ledamöterna av denna kammare. Dessutom har genom den väckta motionen och kanske ännu mera genom utskottsbehandlingen diskussionen i denna fråga kommit att glida över på, om jag så får säga, det tekniska planet, med särskilt intresse för de lägre ortsgrupperna.

Vi motionärer ha med detta utskottsutlåtande i alla fall vunnit någon liten framgång. Det går långsamt fram men det går ändå fram, som det heter. Hela dyrortsproblemet har ju de sista åren varit på glid. Jag påminner om hur vi förra året beslutade införa barnbidrag, både allmänna och särskilda, som icke voro dyrortsgrupperade, och hur vi i det sammanhanget avskaffade dyrortsgrupperingen i fråga om beskattningen vad beträffar barnen. Och jag erinrar om att folkpensionens grundbelopp icke är dyrortsgrupperat, även om vi där ha ett dyrortsgrupperat bostadstillägg — på den punkten vilja vi alltså från vårt håll åstadkomma en förändring.

Jag vill också påminna om en annan viktig sak, nämligen att själva tekniken för dyrortsgrupperingen under den sista tiden har förbättrats, även om apparaten fortfarande lider av mycket stora brister, vartill jag återkommer senare. Framför allt noterar man med tillfredsställelse, att de s. k. avståndstilläggen ha inräknats vid dyrortsberäkningarna, varigenom alltså landsbygdens folk får någon, om än obetydlig kompensation för kostnaderna för resor från landsbygd till stadsbygd. Dessa avståndstillägg ha väl åstadkommit en del underliga konsekvenser vad beträffar södra Sveriges landsbygd, men i Norrland kunna vi konstatera, att

Om dyrortssystemets avskaffande.

de ha fungerat på det sätt som var åsyftat och inplacerat Norrlands landsbygd i dyrortssystemet på ett långt rättvisare sätt än förut.

I det föreliggande utskottsutlåtandet säger faktiskt utskottet, och det notera vi också med tillfredsställelse, att »det finnes en viss grad av osäkerhet i det material som ligger till grund för dyrortsberäkningarna». Utskottet drar i någon mån konsekvensen av detta uttalande och säger att det beträffande de kommuner som förut tillhört B-ort, men som nu placerats i första ortsgruppen, är skäl att företa en översyn och skälighetsprövning av dyrortsplaceringen. Ja, man får ju glädja sig över det lilla som ges, men jag förvånar mig i alla fall en smula över att inte utskottet helt och fullt har velat ta konsekvenserna av sitt ställningstagande. Då borde utskottsmajoriteten ha kommit in på en linje liknande den som jag föreslog inom dyrortsnämnden.

Jag vill inom parentes påpeka, att dyrortsnämnden var bunden av ganska snäva direktiv. Jag framförde emellertid där ett förslag, som måste vara bekant för utskottsmajoriteten, eftersom det redovisats i vår motion, ett förslag om en automatisk prövning beträffande kommuner, för vilka socialstyrelsen framräknat ett kronotal mellan 5 275 och 5 325, 5 525 och 5 575, 5 800 och 5 825 eller 6 050 och 6 075 kronor. Principen var den, att jag ville till särskild prövning uttaga de kommuner, som ligga inom ett visst intervall under en gruppgräns i dyrortssystemet. När nu, som utskottet erkänner, beräkningarna äro osäkra, bör man ju granska framför allt de kommuner, där denna osäkerhet i beräkningarna har största möjlighet att leda till en förändring av ortgruppen.

Jag upprepar, att utskottet sagt, att det finnes »en viss grad av osäkerhet» i materialet. Jag vill skärpa detta. Det material, som ligger till grund för dyrortsgrupperingen, är i hög grad osäkert, och för att motivera detta uttalande skall jag be att få ta några exempel.

Vi kunna ta bostadsposten. För landsbygden, d. v. s. för de delar av landet

där vi inte ha någon fri bostadsmarknad, har man, som alla veta, s. k. generella hyrestal, således fasta hyrestal som gälla för stora områden av landsbygden. Vid en gräns mellan två sådana områden kan det visa sig att det blir hyrestalen som bestämma dyrortsgrupperingen, och man kan fuller väl förstå den oro och förvåning, som uppkommer i bygderna, då man exempelvis märker att kommunerna på ena sidan om en länsgräns råkar komma i ortsgrupp 1 och kommunerna på den andra sidan i ortsgrupp 2, bara för att de ligga på olika sidor om gränsen och icke på grund av några reella prisförhållanden.

Jag kan gå vidare och ta bränsleposten, som är tungt vägande i budgeten. Där är det priset på ved, som ställer till trassel. I vedpriset skola nämligen inräknas också transportkostnaderna för veden. Därav följer att det redan inom samma kommun förekommer stora prisvariationer, som helt enkelt betingas av avståndet till skogen där veden tas. I materialet ha vi kunnat konstatera, att det beror helt på en slump om man vid prisinsamlingen har fått in ett högre pris eller ett lägre. I många fall har man mot instruktionerna helt enkelt glömt bort att ta med transportkostnaderna.

Jag skulle kunna ta upp andra poster, t. ex. vitkål. Det är faktiskt så att dyrortsgrupperingen i många fall har avgjorts genom priset på vitkål. Nu var det så olyckligt, att prisinsamlingen för dyrortsgrupperingen verkställdes vid en tidpunkt, då det inte fanns någon vitkål eller i varje fall var brist på vitkål, och det »bristpris» man vid insamlingen fick in blev i hög grad regellöst. Det ledde till en slumpmässig spridning i priserna, och med slumpmässig spridning menar jag då en variation, som inte beror på prisbildningen såsom sådan, utan på tekniken vid materialinsamlingen. Andra exempel på dylik slumpmässig prisvariation representera varuposterna potatis, morötter, färsk fisk etc.

Sedan har det besvärliga stött till att gränserna mellan dyrortsgrupperna ha blivit mycket olyckligt lagda. Det är ju

Om dyrortssystemets avskaffande.

här ortsgрупп 1 och ortsgрупп 2 som i första hand äro av intresse, och mellan dem har man faktiskt lagt gränsen just där kommunerna gyttra sig som kraftigast, där de ligga närmast varandra i socialstyrelsens krontal. Det är tråkigt, herr talman, att vi inte i kammaren ha tekniska resurser för att demonstrera tabeller och dylikt, men jag kan helt allmänt nämna att det vid denna gräns mellan ortsgрупп 1 och ortsgрупп 2 kommer i genomsnitt 7 å 8 kommuner på varje krontal, medan motsvarande siffra vid gränserna mellan ortsgрупп 3 och 4 och ortsgрупп 4 och 5 är en kommun på vartannat krontal.

Vid gränsen mellan ortsgрупп 1 och 2 går det alltså — jag upprepar detta — 7 å 8 kommuner för varje enkrona, och detta med en slumpmässig spridning i levnadskostnadstalen, som säkert är av storleksordningen 100 kronor. Jag vågar, herr talman, det påståendet att det även enligt de allmänna principer, som ligga till grund för dyrortsgруппeringen — och som jag för min del underkänner — är ovisst huruvida större delen av de kommuner, som ligga inom ortsgрупп 1, skola tillhöra ortsgрупп 1 eller ortsgрупп 2.

Herr talman! Jag har med detta velat säga, att oavsett alla andra argument man av rent tekniska skäl borde bifalla den hemställan, som framförts i motionen. Med hänvisning till vad jag har sagt ber jag få yrka bifall till reservationen.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Lika säkert som att vi på den svenska landsbygden någon gång på försommaren få höra göken gala, lika säkert är det att vi någon gång i den svenska riksdagen få en debatt om dyrortssystemet. Nu har debatten inletts på grund av en motion från bondeförbundet, där man har hemställt, att riksdagen måtte anhänga om skyndsamt utredning angående grunderna för de olika dyrortsgруппeringarna, syftande till dyrortssystemets avskaffande, samt att i avsakta härpå ortsgруппernas antal minska från fem till fyra. Närmast skulle

sålledes riksdagen besluta att utan vidare avskaffa en ortsgрупп. Det torde för var och en som något funderat på saken och som tar de ekonomiska realiteterna på allvar stå klart, att det inte är möjligt att tillmötesgå en sådan hemställan. Det är klart att det skulle vara möjligt att tillmötesgå motionen i så måtto att man begärde en utredning, men statsutskottet har inte ansett sig kunna göra detta, då de uppgifter på vilka dyrortsgруппeringen grundar sig äro insamlade så sent som 1946 och man tänkligen säkert kan säga att sedan dess några större förändringar icke ha ägt rum.

Med detta vill jag inte på något sätt bestrida att det kan riktas anmärkningar mot den gruppering, som har gjorts. Det kan det alldeles säkert, ty de uppgifter på vilka beräkningarna grunda sig äro, som utskottet själv har anfört, i vissa stycken osäkra. Och avståndstilläggen, som ha tillkommit under den senare tiden och som herr Wahlund för sin del inte hade någonting särskilt emot, öka denna osäkerhet. Under sådana omständigheter kan det naturligtvis alltid diskuteras, var de riktiga gränserna skola gå. Nu har emellertid utvecklingen gått i den riktningen, att antalet ortsgруппer har blivit mindre, och allt tyder ju på att det så småningom kommer att bli ännu mindre, men om herr Wahlund tror att det beror på bondeförbundets insatser, måste jag nog, churu han är en man av facket, säga att han drar något förhastade slutsatser. Visserligen ha ju bondeförbundarna aktivt medverkat till de olika organisationer ute på landsbygden, varigenom livsmedelskostnaderna på landsbygden ha kommit att bli minst lika höga som i städerna, men det är ju inte om den saken vi diskutera, utan det ha vi alla ansett vara en rimlig anordning. Allt pekar mot en utjämning, men det är mera de ekonomiska krafterna och mindre bondeförbundets insatser i den svenska riksdagen, som ha lett till den utvecklingen.

Utskottet har nu, som herr Wahlund också sade, gjort ett visst medgivande.

Om dyrortssystemets avskaffande.

Vi rekommendera justeringar av de grövsta misstagen vid den sista dyrortsgrupperingen, men vi vilja inte gå med på att riksdagen begär en särskild utredning och än mindre på att den utan vidare slopar en ortsgrupp. Jag säger som herr Wahlund, att detta ämne skulle kunna ge anledning til långa utläggningar, men jag liksom känner på mig, att jag gagnar saken bäst genom att sätta punkt här och yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Den dyrortsgruppering, som senast genomförts, har särskilt för södra Sveriges vidkommande åstadkommit verkningar, som man nästan måste karakterisera som förgelseväckande. Där ligga kommuner om varandra, som tillhöra dyrortsgrupp I och II, och ingen människa kan förklara, varför den ena skall tillhöra grupp I och den andra grupp II. Jag har i min hemtrakt, där många kommuner tillhöra den lägsta dyrortsgruppen, en grannkommun, som är satt i andra ortgruppen. Det är en typisk jordbrukskommun, som inte i något avseende skiljer sig från de omkringliggande kommunerna. Det finns ett municipalsamhälle, som tillhör grupp I, och en halv mil därifrån ligger ett annat municipalsamhälle, som är placerat i andra ortgruppen. Båda municipalsamhällena äro av samma karaktär, och man kan inte finna någon förklaring till att de böra vara olika grupperade. Om man toge bort den lägsta dyrortsgruppen, löste man faktiskt detta mycket stora irritationsmoment i hela södra Sverige.

Det har, tror jag, varit 270 överklaganden över den senaste dyrortsgrupperingen, där Kungl. Maj:t har vidtagit s. k. skälighetsprövning. Jag tror att herr Wahlund vidrörde detta. Det har haft den verkan, att i vissa fall sådana överklaganden ha bifallits, och det har medfört att somliga kommuner, som haft ett lägre krontal, ha kommit i en högre ortsgrupp än kommuner med ett högre jämförelsetal, vilka underlåtit att över-

klaga beslutet. Det är en fullkomlig förbistring. Det är bl. a. denna rent praktiska synpunkt, som gjort att jag anser att det är en tvingande nödvändighet att här göra något. Man må kalla det ett radikalt grepp. Jag tror inte att det finns någon möjlighet att genom en utredning och insamlande av uppgifter klargöra de oerhört små skillnader, som finnas mellan orter tillhörande de två lägsta dyrortsgrupperna i södra Sverige. Jag tror att det finns medlemmar av denna kammare, som kunna bestyrka, att det i vissa fall är rent abderitiska förhållanden. Under sådana omständigheter tror jag att det vore lämpligt att genom ett praktiskt grepp lösa hela detta besvärliga problem. Det kan ju ske på ett för statsmakterna relativt billigt sätt, eftersom det vore ganska få stats-tjänare, som skulle flyttas upp från lägsta till den andra dyrortsgruppen. Det är den för statsverket billigaste åtgärd, som kan vidtagas vid en krympning av dyrortssystemet. Ett slopande av den lägsta dyrortsgruppen sammanfaller dessutom rätt bra med högerns intentioner att minska spännvidden mellan de olika dyrortstillägen i första omgången ned till 12 procent.

Däremot är jag inte riktigt ense med herr Wahlund och övriga bondeförbundare om fördelarna för landsbygden att i ett slag helt avskaffa dyrortsgrupperingen. Det skulle ha konsekvenser, som inte alltid skulle vara gynnsamma för landsbygden, men en successiv krympning kan jag vara med om, särskilt som man i detta fall skulle få bort ett betydande irritationsmoment.

Reservationen har tagit fasta på den del av herr Wahlunds motion, som avser det av mig här påtalade aktuella fallet. Däremot sysslar reservationen inte så mycket med frågan om dyrortsgrupperingens omfattning i övrigt. Jag tycker nog att det kan vara lämpligt, att man nu begränsar sig till att försöka mildra verkningarna av den första tillämpningen av det nya dyrortssystemet. Ett bifall till reservationen skulle betyda, att man gjorde en verkligt stor tjänst åt de stora områden i landet, där det nya sy-

Om dyrortssystemets avskaffande.

stemet håller på att skapa verklig ovänskap mellan kommunerna. Det bör man kunna göra utan några större utredningar.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till yrkandet om bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Johan Bernhard Johansson, Arrhén, Isaks-son, Löthner och Hjalmar Nilsson.*

Herr STRAND: Herr talman! Vi ha haft anledning att diskutera dyrortsgrupperingens avskaffande vid tidigare tillfällen i riksdagen, men jag har inte kunnat ansluta mig till de principer, som framförts från bondeförbundshåll beträffande dyrortsgrupperingens vara eller icke vara.

En utredning om avskaffande av dyrortsgrupperingen måste med naturnödvändighet kompletteras med en utredning om vad som skall vidtagas för att utjämna kostnadsskillnaderna inom olika områden i landet. Ty det föreligger en faktisk skillnad, vilket även framgår av de år 1945 verkställda undersökningarna. Men det är helt naturligt, att man kan diskutera bristerna i det föreliggande utredningsmaterialet och tillämpningen av dyrortsgrupperingen på basis av detta material. Det uppkommer helt naturligt många gånger orimligheter. Det kan hända, att kommuner, som ligga intill varandra — stora samhällen, som ligga intill andra samhällen — hänförs till olika dyrortsgrupper, trots att människorna ofta söka sin utkomst på samma platser och i många fall ha samma omkostnader. Det finns ingen marginal för en skälighetstillämpning av den nuvarande dyrortsgrupperingen, varigenom man skulle kunna komma ifrån dessa faktiska ojämnheter.

Så länge vi ha dyrortsgrupperingen, kommer det faktiskt att kunna vara på det sättet, att en person, som bor på en dyrare ort, har lägre kostnader än en som bor på en billigare ort, framför allt när det gäller bostadskostnaden. Det är ingenting som hindrar, att den som bor på en billig ort har tvingats skaffa sig

en bostad till högt pris, medan den som bor på en dyrare ort har förmånen av en billig bostad. Sådana förhållanden komma vi inte ifrån, så länge vi ha dyrortsgrupperingen kvar. Det är väl ingen som vill göra gällande, att ens för Stockholms del beräkningarna äro riktiga i varje enskilt fall, ty om man tänker på den genomsnittliga hyran i Stockholm, täcker den ju inte den höga kostnad, som det blir i de nybebyggda områdena, och det är ändå många löntagare, som tvingas att bo i dessa områden, i en dyrare bostad alltså än de egentligen skulle bo i med hänsyn till bostadskostnaden i socialstyrelsens beräkningar för dyrortsgrupperingen. Sådana individuella skiljaktigheter kommer man aldrig ifrån, även om man helt slopar dyrortsgrupperingen.

Jag vill särskilt påpeka, att på den allmänna arbetsmarknaden har det varit mycket stora svårigheter att anpassa löneläget till den nya dyrortsgrupperingen. Det har inte kunnat ske på en gång, utan vi ha måst ta det i etapper, ty industrier, belägna på sådana orter, för vilka den genomförda nya dyrortsgrupperingen medfört en höjning av lönerna, ha inte kunnat bära de därmed förenade kostnaderna. Svårigheterna äro störst i norrlandsorterna, som i mycket stor utsträckning ha flyttats upp från den lägsta dyrortsgruppen till de högsta. Det har inte funnits någon som helst möjlighet att ta detta steg på en enda gång, och det kanske får tagas i två eller ännu flera etapper.

Jag vill också påpeka en sak, som herr Mannerskantz berörde, nämligen den strävan, som finns speciellt från landsbygdens sida att i större utsträckning få ut industrierna till landsbygden i stället för att koncentrera dem till storstäderna och de större samhällena. En sådan strävan måste med nödvändighet hindras av låt oss säga ett slopande av dyrortsgrupperingen. I händelse en sådan åtgärd vidtages, måste en industri sträva efter att i större utsträckning än nu lägga sin tillverkning på sådana orter, som ha ett centralt läge. Det finns nämligen då inte längre någon marginal

Om dyrortssystemets avskaffande.

för kostnader avseende transporter o. d., som följa med ett sämre läge i trafikhänseende. Vill man sträva efter en mera allmän spridning av företagsamheten i landet, tror jag att man inte skall blicka alltför mycket på det som hör samman med dyrortsgrupperings slopande. Ty det är inte bara statstjänarlöner, bostadstilläggen till folkpensionerna och skatteavdragen, som man vid ett upphörande av dyrortsgrupperingen har att tänka på. Det finns även annat som sammanhänger med denna dyrortsgruppering. Framför allt är den allmänna lönemarknaden i stor utsträckning baserad på dyrortsgrupperingen.

En sak kunna ivrarna för ett slopande av dyrortsgrupperingen skriva upp som absolut säker, nämligen att om levnadskostnaderna med nuvarande förhållanden faktiskt äro lägre på en ort, komma de så småningom att stiga, om lönerna skola bli desamma över hela landet. Ty de som bo i ett samhälle leva i mycket stor utsträckning på varandra, och skola alla ha de högre lönerna, följer väl därmed också de högre kostnaderna. Det finns ju ingen anledning för någon att hyra ut en bostad på en ort billigare bara därför att han kunnat skaffa sig huset till ett billigt pris, eftersom den som skall hyra bostaden har samma lön som låt mig säga en person, som är bosatt i Stockholm. Alla komma naturligtvis att sträva efter att få enhetliga priser för sina produkter, vare sig det är fråga om bostad eller annat. Äro inte kostnaderna lika stora över hela landet just nu — och det äro de inte enligt socialstyrelsens beräkningar — kan man vara säker på att de snart komma att bli det, om man slopar dyrortsgrupperingen och skall tillämpa, låt mig säga för enkelhetens skull, stockholmslöner över hela landet. Det kommer att betyda ökade kostnader. Det är inte enbart fördelar med en sådan ordning, som bondeförbundet strävar efter.

Med dessa ord vill jag, herr talman, för min del ansluta mig till utskottsmajoriteten. Jag tror inte, att tidpunkten är mogen för ett slopande av dyrortsgrupperingen. Vi böra inte heller göra

det, förrän levnadskostnaderna i landet äro i huvudsak lika höga. Då men inte förr kunna vi slopa dyrortsgrupperingen.

Herr ELOFSSON, GUSTAF: Herr talman! När jag hörde den siste ärade talaren säga, att han inte ansåg, att tidpunkten är inne för ett slopande av dyrortsgrupperingen, vill jag framhålla, att det inte heller är ifrågasatt i motionen, utan där har det bara begärts en utredning, om den kan avvecklas fortast möjligt.

Herr Karlsson i Munkedal kom i sin redogörelse för sina synpunkter slutligen till den slutsatsen, att den senaste tidens prisutveckling medfört, att det var minst lika dyrt att leva på landsbygden som i städerna. När herr Karlsson erkänner det, kan det, herr talman, ifrågasättas, om prisskillnaderna på olika varuslag verkligen äro så stora, som dyrortsgrupperingen synes ge vid handen. Varför skall man inte då kunna låta göra en utredning i stället för att avböja kravet på en utredning under den motiveringen, att en utredning gjordes så sent som 1946. När förändringarna ha skett i en så snabb takt som nu sedan 1946, tycker jag inte att det skulle vara så farligt, om man satte i gång med en ny utredning.

Den senast verkställda dyrortsgrupperingen har ju, såsom herr Manner-skantz och flera andra talare sagt, väckt en oerhörd förbittring inom kommunerna, och jag vill peka på en ganska egendomlig sak. Jag kan som exempel ta lärarna i kommunerna. I den kommun, där jag själv bor och som tillhör ortsgrupp II, ha lärarna lön efter denna ortsgrupp, men när de skola erlägga hyresbidraget, sker det efter lägsta ortsgruppen, trots att bostäderna fylla de krav, som bostadsstadgan föreskriver. Det är ganska egendomligt, att man skall ha lön efter en ortsgrupp men skall betala hyra efter en lägre ortsgrupp.

Jag kan inte finna annat än att starka skäl tala för en ny utredning, och jag är säker på att en sådan skulle visa,

Om dyrortssystemets avskaffande.

att det nog snart är på tiden att dyrortsgupperingen avskaffas.

Det är visst inte, som någon talare sade, en hobby för bondeförbundet att föreslå avskaffande av dyrortsgraderingen, och vi vilja visst inte, såsom herr Karlsson i Munkedal gjorde gällande, ha något monopol på detta. Men vi vilja skapa rättvisa förhållanden för Sveriges folk, och då få vi väl också se till, att vi få bort lagstiftningar, som medföra orättvisor inom de stora folkgrupperna och försöka utjämna förhållandena.

På nu anförda skäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Herr WAHLUND: Herr talman! Efter det sista anförandet har jag inte mycket att tillägga. Jag noterar med tillfredsställelse, att herr Mannerskantz för sin personliga del ändå går så långt, att han är positivt inställd till tanken att successivt sammankrympa dyrortsgupperingen. Jag kanske skall passa på att rätta en sifferuppgift, som han lämnade. Det är inte 270 kommuner, som överklagat beslut om dyrortsguppering, utan 378 kommuner, alltså var sjunde svensk kommun.

Herr Karlsson i Munkedal menade, att det inte skett någon större förändring i prisspridningen. Jag undrar vad han grundar detta omdöme på. Vi ha mig veterligen inte någon som helst möjlighet att fälla något säkert omdöme om den saken. Personligen tror jag att det skett en successiv sammanpressning av priserna, men mera än en tro kan det inte bli.

Vidare sade herr Karlsson att vi i bondeförbundet inte ha gjort så märkvärdiga insatser i riksdagen i dyrortsgupperingsfrågan. Nej, det göra vi inte heller anspråk på. Vi ha nu en gång inte majoritet i riksdagen, utan vi få nöja oss med att motionera, och jag skall för att använda herr Karlssons egna ord tala om, att precis lika säkert som att göken gal komma vi tillbaka med denna fråga varje vår, så länge ej dyrortssystemet slutligt är avvecklat.

Herr STRAND: Herr talman! Till herr Elofsson vill jag säga, att visserligen hemställes det i motionen om en utredning, men jag har räknat med att man inte påyrkar en utredning för utredningens egen skull, utan att man har ett syftemål med utredningen.

Missnöje med dyrortsgupperingen har jag också påträffat, men inte missnöje över att det finns en sådan, utan just missnöje på grund av de särskilda förhållanden som uppstå mellan närliggande orter, där man har möjlighet att jämföra de lokala förhållandena. Den lägst placerade kommunen blir alltid missnöjd med att andra kommit högre. Men dessa förhållanden eller om man skall säga missförhållanden komma vi ju inte ifrån, om man har fyra dyrortsgupper i stället för fem, ty en gränsdragning måste göras, och därav föranledda tvistigheter komma att bestå, så länge vi ha dyrortsgupperingen kvar.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 220, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Ang. välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wahlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 31.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad angående mark inom Kaknäsområdet och å Långholmen i Stockholm jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 222, i anledning av väckta motioner om åtgärder för avhjälpande av bostadsbehovet för de vid ämbetsverken å Ladugårdsgärdet och Mariebergssområdet anställda tjänstemännen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

Föredrogos ånyo sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn, dels i ämnet väckta motioner, dels ock väckt motion angående bidrag till uppförande av ett sjömanshem i Antwerpen.

Genom en den 10 mars 1948 dagtecknad proposition, nr 174, hade Kungl. Maj:t, under återopande av protokollet

bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen

dels att antaga vid propositionen följande förslag till lag om avgifter till välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn;

dels ock att å riksstaten för budgetåret 1948/49 under tionde huvudtiteln till Avsättning till handelsflottans välfärdsfond anvisa ett förslagsanslag av 450 000 kronor.

I propositionen hade föreslagits, att ett handelsflottans välfärdsråd skulle tillsättas med utredande och rådgivande uppgifter vid hjälpverksamhetens bedrivande. Departementschefen hade ansett det lämpligt att överlämna åt Kungl. Maj:t att pröva, vilka som borde vara representerade i rådet.

I anledning av propositionen hade inom riksdagen väckts två motioner, nämligen motionerna i andra kammaren nr 435 av herrar *Lindberg* och *Lundgren* och nr 460 av herr *Gustafsson* i Bogla.

I motionen II: 435 hade hemställts, att riksdagen ville besluta dels att Handelsflottans välfärdsråd skulle givas en självständig ställning, dels att välfärdsadministrationen skulle handhavas av ett särskilt för ändamålet upprättat socialt orienterat organ, dels att välfärdsrådets instruktioner skulle bliva sådana, att det frivilliga hjälparbetet erhöle statsunderstöd utan hämmande föreskrifter, samt dels att de frivilliga organisationer, som redan vore verksamma inom välfärdsarbetet, bereddes tillräcklig och på förhand fastställd representation i rådet.

I motionen II: 460 hade framhållits såsom önskvärt, att en eventuell kommande föreskrift om organisationsformen för studiearbetet bland sjömännen icke i sin formulering gäve företräde åt särskilt nämnt studieförbund utan endast föreskreve, att samarbete med statligt erkänt studieförbund borde etableras, och hemställts, att vederbörande utskott vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 174 måtte beakta de i motionen anförda synpunkterna.

Före avlämnandet av propositionen nr 174 hade inom riksdagen väckts en mo-

Ang. välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

tion, nr 257 i andra kammaren av herrar *Lindberg* och *Lundgren*, vari hemställt, att riksdagen ville såsom bidrag till den svenska avdelningen av Föreningen för skandinaviska sjömanshem i utländska hamnar för bestridande av avdelningens andel i kostnaderna för nybyggnad av ett sjömanshem i Antwerpen samt för hemmets utrustning bevilja ett belopp av 600 000 kronor.

Propositionen nr 174 hade hänvisats till statsutskottet såvitt angick anslag under tionde huvudtiteln. I övrigt hade propositionen hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet. Motionerna II: 435 och II: 469 hade hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet. Motionen II: 257 hade hänvisats till statsutskottet.

Enligt överenskommelse mellan statsutskottet och andra lagutskottet hade propositionen och motionerna hänskjutits till behandling av sammansatt stas- och andra lagutskott, vilket utskott i det nu föreliggande utlåtandet på grund av vad däri anförts hemställt,

A. att riksdagen måtte antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag om avgifter till välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn;

B. att riksdagen måtte till Avsättning till handelsflottans välfärdsfond för budgetåret 1948/49 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 450 000 kronor;

C. att motionerna II: 435 och II: 460 måtte anses besvarade genom vad utskottet i det föregående anförde; samt

D. att motionen II: 257 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen hade utskottet anförde bland annat följande:

»Välfärdsadministrationen har enligt propositionen föreslagits förlagd till kommerskollegium. Kollegium skall även tillhandagå välfärdsrådet med mera preliminära utredningar och undersökningar och i regel ombesörja den fortsatta handläggningen av de utredningar och förslag, som av rådet överlämnats till Kungl. Maj:t. I motionen II: 435 har

framhållits angelägenheten av att välfärdsrådet erhåller en från kommerskollegium fristående ställning och hemställt, att välfärdsadministrationen måtte anförtros åt ett särskilt för ändamålet upprättat socialt orienterat organ. Enligt utskottets uppfattning torde farhågorna för att kommerskollegium med den i propositionen föreslagna organisationen skulle erhålla ett alltför stort inflytande vara överdrivna. Rådet har givetvis möjlighet att lämna anvisningar om huru det önskar, att utredningsarbetet inom kommerskollegium skall bedrivas, och att i samband med att utredningar och förslag överlämnas till Kungl. Maj:t göra de påpekanden, som kunna anses nödiga. Vidare förtjänar beaktas, att det torde ställa sig betydligt dyrare att giva rådet en egen administration än att för förekommande administrativa göromål anlita tjänstemän inom kommerskollegium. Utskottet hyser dessutom betänkligheter mot att förorda tillskapandet av ett nytt organ, vilket efter hand kan svälla ut till ett nytt ämbetsverk. Revisionen av den penningförvaltning, som skall ombesörjas för välfärdsrådets räkning, torde dessutom kunna göras effektivare, om de administrativa göromålen uppdragas åt tjänstemän inom kommerskollegium än om de handhavas av ett självständigt organ. Skulle den i propositionen föreslagna organisationsformen i tillämpningen befinnas olämplig, torde det icke bereda några större svårigheter att överföra de administrativa uppgifterna till ett självständigt organ.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation, som å ett utdelat kartongblad till utlåtandet betecknas med 2, hade herrar *Lindström* och *Lindholm* ansett, att det nu återgivna uttalandet bort hava följande lydelse:

»Välfärdsadministrationen har enligt propositionen föreslagits förlagd till kommerskollegium. Kollegium skall även tillhandagå välfärdsrådet med mera preliminära utredningar och undersökningar och i regel ombesörja den fortsatta handläggningen av de utredningar och förslag, som av rådet överlämnats till

Ang. välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

Kungl. Maj:t. I motionen II: 435 har framhållits angelägenheten av att välfärdsrådet erhåller en från kommerskollegium fristående ställning och hemställts, att välfärdsadministrationen måtte anförtros åt ett särskilt för ändamålet upprättat socialt orienterat organ. Utskottet delar motionärernas farhågor för att kommerskollegium, som icke kan anses väl ägnat att lösa sociala frågor, med den i propositionen föreslagna organisationen erhåller ett alltför stort inflytande beträffande här avsedda frågor. Enligt utskottets uppfattning bör, såsom motionärerna föreslagit, ett självständigt organ i direkt anslutning till välfärdsrådet tillskapas för att närmast omhänderha ledningen av detta arbete. Utskottet får erinra om att Svenska sjöfolksförbundet i sitt remissvar givit uttryck åt samma uppfattning. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda bestämmelser om hur det föreslagna organet skall vara sammansatt samt erforderliga föreskrifter för dess verksamhet.»

samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionen II: 435, i vad den avsåge välfärdsrådets verksamhetsformer, hos Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande av sådana direktiv för rådets administrativa och utredande organ, att dessa erhöles en från kungl. kommerskollegium fristående ställning, samt att motionen II: 435 i övrigt ävensom motionen II: 460 måtte anses besvarade genom vad reservationerna i det föregående anförts.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten A.

Herr LINDSTRÖM: Herr talman! Kungl. Maj:ts förslag i denna fråga, vilket utskottet har rekommenderat åt riksdagen, innebär en förbättring, när det gäller välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn. Denna sociala verksamhet har hittills framför allt bedrivits på det sättet, att man har måst lita till tillskott av olika samfund, huvudsakligen religiösa,

och av enskilda personer. Därigenom har hela verksamheten fått en prägel av välgörenhet, som sjöfolket för sin del allt mera har kommit att finna motbjudande. Nu föreslås en förbättring av dessa förhållanden, i det att staten kopplas in på ett mera bestämt sätt. Verksamheten kommer att regleras, varigenom man kan hoppas på att den rena välgörenhetskaraktären över denna verksamhet undan för undan skall försvinna.

Jag vill inte säga, herr talman, att den kyrkliga sjömansvårdens insatser ha varit dåliga. Jag tror att man kan instämma med motionärerna, herrar Lindberg och Lundgren i andra kammaren, däruti, att den svenska kyrkans sjömansvård under de gångna åren har gjort goda insatser. Denna art av sjömansvård skall inte heller upphöra enligt det föreliggande förslaget.

Jag skulle emellertid, herr talman, helst vilja se, att kyrkans verksamhet på det här området helt och hållet försvunne. Jag anser att kyrkan har andra uppgifter än att ta hand om välfärden för våra sjömän i de många olika hamnarna, även om denna kyrkans verksamhet kommer att inskränkas till delar av sjömansvården. Jag tror att det för sjömännen skulle kännas som en lättnad och en upprättelse — jag vågar använda detta ord — om kyrkan och dess organ fullkomligt kopplades bort från denna verksamhet.

Det finns vittnesbörd, herr talman, från vittberesta sjömän, som understryka denna min synpunkt. Säkerligen ha kammarens ledamöter märkt, att i tidningspressen under de senaste veckorna funnits dels artiklar och dels insändare, som ha härrört från en gammal övermaskinist Carl Magnus Zamore från Folkärna socken. Han har nu gått i land, men han har varit ute i 40 år på sjön och har alltså rika erfarenheter. Denne Carl Magnus Zamore är icke irreligiös. Han är tvärtom mycket religiös och deltar mycket livligt i kyrkobrödernas verksamhet i Avesta. Ortspressen omvittnar, att senaste gången dessa kyrkobröder hade sammanträde, uppträdde Za-

Ang. välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

more mycket skarpt mot att kyrkan blandade sig i sjömansvården, och han har i insändare till olika tidningar skrivit bl. a. följande: »Till alla statskyrkans och frireligiösa samfunds präster! På vad sätt har vi sjöfolk egentligen förbrutit oss eftersom ni så intensivt arbetar för denna yrkeskårs sociala nedtryckande?» Detta säger alltså en religiös gammal sjöman, som har rest på haven i 40 år. Jag tror att vi böra ta hänsyn till detta vittnesbörd.

Jag framförde dessa synpunkter även i det sammansatta stats- och andra lagutskottet, men jag ville inte på denna punkt uttala någon särskild mening i reservationens form, ty jag ansåg att det skulle vara fåfängt att just nu hoppas på framgång för ett yrkande i den riktning jag här angivit. Jag har emellertid velat framföra dessa synpunkter även i kammaren, för att de, i den mån det är möjligt, skola bli beaktade vid det fortsatta uppbyggandet av denna välfärdsorganisation.

Nu föreslår Kungl. Maj:t, och utskottets majoritet instämmer däri, att för administreringen av denna nya verksamhet och för de utredningsarbeten, som i samband därmed krävas, skall tillsättas ett särskilt handelsflottans välfärdsråd. Det skall bestå av nio personer, utsedda av Kungl. Maj:t, och av dem skall en vara representant för kommerskollegium.

Jag anser inte, herr talman, att det är någonting oriktigt i att kommerskollegium, som handlägger våra sjöfartsfrågor, skall ha inflytande över ifrågavarande verksamhet genom en representant i rådet. Men vad jag och en medreservant ha vänt oss emot är att detta välfärdsråd skall praktiskt taget flyttas in i kommerskollegium och att det blir kommerskollegium och vissa arbetskrafter inom detsamma som skola sköta de administrativa uppgifterna och de utredningsuppgifter som följa därmed.

Svenska sjöfolksförbundet, alltså sjömannens fackliga organ, har i sitt yttrande över sjömanskommitténs betänkande klart och tydligt avstyrkt, att man skulle göra denna anordning. Sjöfolksförbundet menar, att den erfarenhet det

har av kommerskollegium inte är sådan, att man kan förvänta, att kommerskollegium kommer att bli det ideala organet för undersöknings- och verkställighetsuppgifterna på detta område. När man talar med människor inom Sjöfolksförbundet, som ha sysslat speciellt med dessa frågor tidigare och göra det än, peka de gärna på en erfarenhet, som de ha beträffande sjömanshusdirektionerna, den nämligen, att när dessa i gamla tider voro självständiga organ ansågo sjömännen att de klarade sina uppgifter på ett bättre, friare och smidigare sätt än som blev fallet, när sjömanshusdirektionerna blevo rätt och slätt en funktion av kommerskollegium. Man kan ju också bringa i tvivelsmål, huruvida kommerskollegium, som är ett organ, vilket framför allt skall bevaka frågor i samband med våra rent kommersiella förbindelser, är utrustat med den speciella kompetens, som behövs för att handlägga och ordna viktiga rent sociala frågor. Jag tror att det vore lyckligt, att man här gjorde en boskillnad och lät kommerskollegium syssla med de frågor, för vilka det är till, och gjorde detta organ, handelsflottans välfärdsråd, fristående och lät det, med den obestriddliga sakkunskap som rådet kommer att besitta, sköta dessa frågor.

Utskottets majoritet har nu uttalat farhågor för att om man gör detta råd till ett självständigt organ skall det kanske gå därhän, att det plötsligt en dag uppenbarar sig såsom ett självständigt ämbetsverk, och vi få ytterligare ett blomster i den byråkratiens örtagård, som vi icke minst vid årets riksdag ha varit angelägna att utvidga. Jag tror, herr talman, att dessa farhågor äro överdrivna. Denna verksamhetsart är icke sådan, dess omfattning är icke så vid, att det rimligen kan finnas några som helst skäl att låta detta råd i framtiden ta gestalt av ett ämbetsverk lika med de andra ämbetsverken inom vår statsförvaltning. Utskottets ledamöter ha här uppenbarligen tagit till mycket kraftigt i överkant för att uttrycka sin ovilja mot att detta organ blir så självständigt som Sjöfolksförbundet, motionärerna Lindberg och

Ang. välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

Lundgren och vi reservanter ha velat göra det till.

Enligt det framlagda förslaget — och den verksamheten är redan sedan rätt länge i gång — skola också sjömännens studieintressen tillgodoses i större utsträckning. Sjömännen skola framför allt ha möjligheter att på sina resor få tillgång till böcker, som dels kunna lätta upp deras många gånger enformiga liv och dels också kunna hjälpa dem till en viss andlig förkovran.

Sjömanskommittén och statsrådet och chefen för handelsdepartementet ha föreslagit, att upplysningsverksamheten bland sjömännen i fortsättningen såsom hittills skall handhas av Arbetarnas bildningsförbund. En motionär i andra kammaren, herr Gustafsson i Bogla, har föreslagit, att denna verksamhet inte bara skulle skötas av Arbetarnas bildningsförbund utan att även andra studieorganisationer och förbund skulle få tillfälle att utöva sådan verksamhet, och när man känner herr Gustafssons i Bogla uppfattning i livsåskådningsfrågor, förstärker man, att bakom hans motion ligger tanken, att statskyrkliga och frireligiösa organisationer här skola få möjlighet att jämte andra driva upplysningsverksamhet bland sjömännen. Jag tror för min del att det vore både praktiskt och nyttigt, om denna sida av verksamheten finge ligga i händerna på ett enda bildningsförbund och icke splittrades på ett flertal.

Utskottet, som i någon mån begränsat herr Gustafssons önsknings, har sagt, att de studieorganisationer, som här skola arbeta, skola vara statsunderstödda sådana, men inte ens det anser jag vara en tillräcklig garanti för att denna upplysningsverksamhet skall kunna bedrivas så enhetligt och så kraftigt som är nödvändigt på ett område, inom vilket det uppenbarligen är svårare att bedriva studieverksamhet än på landbacken.

Inom utskottet har det varit åtskilliga resonemang också om på vilket sätt man skulle skaffa medel till denna verksamhet. I det lagförslag, som vi nu behandla, har föreslagits, att det skall tas ut en välfärdsavgift av fyra öre per dag och sjöman under tid då sjömannen varit för

utrikes fart påmönstrad å svenskt handelsfartyg. Det skulle i praktiken innebära, att sjömännen skulle betala två öre och redaren två öre, och så skulle staten genom särskilda anslag fylla ut vad som kan anses vara behövt. Det har sagts att denna uppberdsform, om jag får använda det uttrycket, är ganska invecklad och krånglig, och det har även gjorts andra anmärkningar mot densamma. För min del har jag icke, trots att jag hyser starka betänkligheter beträffande lämpligheten av denna anordning rent praktiskt sett, kunnat finna, att det finns någon möjlighet att gå ifrån den. Utskottet har inte sett någon utväg att i sista stund bygga upp något annat och lämpligare system. Det beror nu inte denna gång på att Kungl. Maj:t har kommit för sent med sin proposition. Denna är dagtecknad den 10 mars och har alltså kommit inom vad vi med ett i praktiken ganska oklart uttryck bruka kalla den ordinarie propositionstiden. Det beror helt enkelt därpå, att både statsutskottet och andra lagutskottet ha varit så arbetsstyngda, att vi inte förrän i slutet på riksdagen fått tid att ta itu med denna fråga. Det är emellertid min förhoppning, att herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet följer utvecklingen av detta system, och om han finner, att det inte fungerar tillfredsställande eller över huvud taget inte är lämpligt, gör ändringar i detsamma, ändringar som böra vara ganska lätta att företaga.

Det är i huvudsak mina synpunkter på dessa frågor. Jag kommer att vid punkterna C. och D. ställa yrkanden i den riktning, i vilken jag nu här har uttalat mig.

I herr Lindströms yttrande instämde herr *Sjö*.

Herr statsrådet **GJÖRES**: Herr talman! Herr Lindström upplyste om att man inte i utskottet kunnat ägna så mycket tid åt denna fråga, och om det inte uppfattas såsom en ogrannlagenhet kanske det må tillåtas mig att säga, att när jag läser en del av de reservationer, som äro knutna till utskottets utlåtande, får

Ang. välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

jag ett intryck av att man vid denna sena tid av riksdagen, då det är så mycket som brådskar, inte har kunnat ägna denna fråga ett så ingående studium som den utan tvivel skulle varit förtjänt av. Jag tror nämligen, herr talman, att en del av de slutsatser, till vilka man kommit, inte äro så självklara. Inte heller min ärade vän herr Lindströms slutsatser äro väl så självklara som man av hans anförande nyss skulle kunna förmoda.

Jag skall här närmast uppehålla mig vid frågan om den anknytning av välfärdsrådet till kommerskollegium, som kanske utgjorde det väsentligaste i herr Lindströms inlägg nyss och som i varje fall är kärnan i hans reservation.

Det framgick av herr Lindströms uttalande, att han fann det något egenomligt, att kommerskollegium skulle ha med sociala ärenden att göra. Emellertid har ju riksdagen en gång, det var kanske år 1938, beslutat just denna anknytning av de sjöfartssociala ärendena till kommerskollegium. Tidigare sköttes de sjöfartssociala ärendena av en särskilt sakkunnig på detta område inom socialstyrelsen, men då man fann, att dessa ärenden äro av en ganska speciell typ och att den som handlägger dem måste stå i en mycket intim förbindelse med de organ inom förvaltningen, som ha med sjöfarten att göra, flyttade man år 1938, om inte minnet sviker mig, över denna sjöfartssociala uppgift till kommerskollegium, där en sjöfartssocial avdelning inrättades för ändamålet. Man hade emellertid fullt klart för sig, att det inte gick att utan vissa modifieringar inlemma denna uppgift i verkets dittillsvarande organisation. Det finns inom kommerskollegium två olika byråer, som ha med sjöfarten att göra. Den ena är sjöfartsbyrån, där sjöfartsnäringsens mera direkt ekonomiska intressen och en del med dem förknippade ting stråla samman. Den andra är fartygsinspektionsbyrån, som har med sjöfartssäkerheten att göra och dit bland annat en så viktig social angelägenhet som den, vilken sammanhänger med sjöfolkets bostäder ombord, hör. Man ansåg på den

tiden, att det skulle vara av betydelse för de sjöfartssociala ärendenas handläggning, att den avdelning, som handlade dessa, vore mera anknuten till kommerskollegium, men man var fullt medveten om att den inte kunde underordnas det organ, som närmast hade att svara för intressefrågorna på detta område, och därför inkorporerade man icke den sjöfartssociala avdelningen i sjöfartsbyrån och inte heller i fartygsinspektionsbyrån, utan gav denna avdelning en självständig ställning, och dess föreståndare, en byrådirektör, blev direkt föredragande inför verkets chef.

På detta sätt har första kammaren, kanske rent av med herr Lindströms röst, varit med om att överföra de sjöfartssociala ärendena till kommerskollegium. Jag medger att man kan diskutera, huruvida dessa sociala angelägenheter, på sätt som nu skett, skola vara anknutna till kommerskollegium. De kunna måhända förläggas någon annanstans, men då får man inte tillgång till alla de erfarenheter och den betydande sakkunskap i dessa ting, som det med sjöfarten sysslade verket har. Jag vill i detta sammanhang nämna, att sjömanshusen icke höra under den sjöfartssociala avdelningen, utan under sjöfartsbyrån.

Då frågan kom upp om hur man skulle organisatoriskt gestalta välfärdsrådet, var det ganska tydligt, att man fick lov att diskutera detta problem från många olika utgångspunkter. En sak har för mig emellertid stått alldeles klar, och det är, att detta välfärdsråd skall sortera direkt under Kungl. Maj:t, såsom också propositionen föreslår. Det skall ha en ordförande, som inte behöver vara kommerskollegii chef utan som med stor fördel kan vara någon annan, och det bör vara sammansatt av folk, som på olika sätt äro anknutna till sjöfarten. Sjöfartens egna organisationer böra alldeles självfallet vara representerade, men även de organ, som varit verksamma på detta område, böra sättas i tillfälle att göra sina synpunkter gällande.

Så långt är allting klart, men sedan uppkomma två frågor. Skall man för

Ang. välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

detta ändamål inrätta ett nytt ämbetsverk, som skall ha hand om dessa uppgifter, vilka i varje fall till en början måste bli rätt begränsade, så litet pengar som jag har vågat begära av riksdagen för ändamålet i år? Skall man inrätta ett särskilt kansli, eller skall man försöka att arbeta med en så liten apparat som möjligt men ändå söka åstadkomma effektivitet i arbetet? Den andra frågan blir: Vad blir det av den sjöfartssociala avdelningen, som är förlagd till kommerskollegium? Skall den klippas av och inte få någonting med denna verksamhet i fortsättningen att göra? Vad skall den då göra? Den kan ju syssla med spisordning och många andra ting, men skall den helt och hållet kopplas bort från detta, som jag tror och hoppas så småningom mycket fruktbarande arbete på det sjöfartssociala gebitet? Jag kom till den slutsatsen, att det är lämpligast, att man har ett välfärdsråd, som är självständigt och som sorterar under Konungen, men i vilket kommerskollegium är representerat. Genom vem? Jo, genom chefen för den sjöfartssociala avdelningen, som har med dessa ting att göra. Jag föreställer mig att denne under tiden, i varje fall till dess formerna för detta arbete ha hunnit klarna litet mera, skulle kunna bli den kraft, som utför arbetet under välfärdsrådets överinseende och efter dess direktiv. Hans avdelning behöver då förstärkas med ett par personer. Det är utan tvivel en ganska liten förstärkning, men den torde vara tillräcklig med hänsyn till att han ju har direkt tillgång till all den sakkunskap på detta område, som med tiden samlas i det verk, som har med sjöfarten att göra.

Detta är icke något försök från min sida att foga in välfärdsrådet under den myndighet, som har med de ekonomiska intressefrågorna inom sjöfarten att göra, utan min mening är endast, att man skall söka finna en naturlig anknytning till det organ, som statsmakterna nu en gång på bättre eller sämre skäl ha upprättat inom kommerskollegium för att följa de sjöfartssociala angelägenheterna.

Utskottet har på denna punkt — närmast, synes det, för att komma ut ur en diskussion, där man måhända fann det svårt att utan vidare ta ståndpunkt — skrivit på följande sätt: »Skulle den i propositionen föreslagna organisationsformen i tillämpningen befinnas olämplig, torde det icke bereda några större svårigheter att överföra de administrativa uppgifterna till ett självständigt organ» — därmed menar man till något annat bestående statligt verk. Om riksdagen ger sin anslutning till denna utskottets ståndpunkt, har därmed, förefaller det mig, ingen olycka skett. Jag tror t. o. m. det vore ett ganska klokt beslut. Man skulle få det hela i gång nu omedelbart och med en liten apparat, men man lämnade öppet för den prövning av formerna för den närmare organisationen av denna apparat, som de så småningom vunna erfarenheterna kunna ge anledning till.

Till sist ett par ord om välfärdsavgifterna. Kungl. Maj:t går beträffande dessa avgifter på en annan linje än den som kommittén föreslagit. Kommittéförslaget har på åtskilliga punkter överarbetats inom departementet, en sak som nog var ganska nödvändig. På denna särskilda punkt har en promemoria i ärendet efter resonemang med representanter för sjöfolket skickats ut till sjöfolkets organisationer och vunnit deras anslutning. Det är ingen nyhet, som här föreslås. Det är i princip, och jag kan säga också i praktiken samma system som tillämpas sedan lång tid i Norge och Danmark, och jag tror att det har den fördelen, att det skall inge sjömännen den berättigade känslan, att den verksamhet, som man här med hjälp av dessa medel bygger upp, är en verksamhet, som de själva varit med om att skapa. Det ger åt sjöfolket en helt annan känsla av delaktighet och väl även ansvar för det hela än om man hade det ordnat på annat sätt.

Herr ERICSSON, CARL ERIC: Herr talman! Efter det anförande, som statsrådet nu hållit och i vilket han på ett

Ang. välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

uttömmande sätt behandlat frågan om välfärdsrådets ställning i förhållande till kommerskollegium, finns det inte mycket att tillägga. Det är dock ett par frågor, som jag skulle vilja litet närmare beröra.

Utskottet har grundat sitt godkännande av föreliggande förslag i huvudsak på propositionen och på sjömanskommitténs betänkande.

Sjömanskommittén har givit uttryck åt sin uppfattning på grundval av de mycket samstämmiga uttalanden, som ha gjorts från såväl redare- som sjöfolkshåll, om behövligheten av en annan ordning på det sjöfartssociala området.

Man kan nu fråga vilka följdverkningar denna nya ordning kan komma att få. Jag har därvidlag i utskottet anfört, att man inte skall vara alltför stor optimist i detta avseende. Detta är en försökshistoria. Man skall inte underlåta att försöka få den till stånd, men jag tror å andra sidan, att man inte bör betrakta den såsom från början så klar, att den skall få förbli i obeskuret skick. Jag har nog den uppfattningen, att man så småningom kommer att få vidtaga en del ändringar, vilket dock blir lätt att göra, om den nya ordningen utformas i enlighet med utskottets förslag.

En mycket viktig sak tror jag är, att driften av sjöfartshotellen blir sådan, att sjömännen kunna känna sig såsom fria människor. Det ha de inte gjort tidigare i de inrättningar, som funnits. De ha omhändertagits på ett sätt som strider mot deras uppfattning om sitt eget människovärde. De ha betraktats såsom människor, vilka man måste hålla ett vakande öga över. Man behöver bara nämna en sådan sak som att de inte komma in på sina rum efter vissa tider på kvällarna och att de äro förbjudna att göra en massa saker, som en vanlig människa på ett hotell får göra. Jag tror att det är mycket viktigt, att välfärdsrådet, då det ger ut förordningar om hur dessa saker skola läggas upp, har dessa förhållanden i minnet och tar hänsyn därtill. I så fall finns det utsikter att man skall lyckas i sina strävanden, men om man fortfarande skall

ha detta förmynderskap över sjöfolket, blir följderna, att sjömännen inte komma att besöka dessa inrättningar, som då förfelat sitt syfte.

Jag fäste mig också vid vad herr Lindström sade om kyrkan och dess roll i detta sammanhang. Han åberopade, såsom vi hörde, ett uttalande från visst håll. Jag tror emellertid inte, att man skall fästa alltför stort avseende vid en sådan ropandes röst i öknen. Det är inte någon allmänt utbredd uppfattning som herr Lindström här gav uttryck åt. Jag har själv sett åtskilligt av denna verksamhet, och jag vet, att en stor del av det sjöfolk, som fanns på min tid till sjöss, satte mycket stort värde på den verksamhet, som kyrkan bedrev på detta område, och jag tror att herr Lindström bör fästa större avseende vid vad hans kollega i andra kammaren herr Lindberg har sagt i denna fråga än vad han läst i den tidning, som han nyss åberopade.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr HAGE: Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten med så många ord.

Jag vill endast deklarerera, att när denna fråga behandlades i utskottet, hade jag till en början ungefärligen samma uppfattning som herr Lindström. Jag tror, att det är riktigt, såsom herr Lindström säger, att sjöfolket inte är så trakterat av att den verksamhet, som det här är fråga om, förlägges till kommerskollegium. Men trots detta har jag följt utskottet på denna punkt, och detta har sin orsak däri, att man under debatten i utskottet kom fram med förslag om att tillskapa ett nytt organ i stället för kommerskollegium, som skulle ha hand om dessa angelägenheter, som vi nu diskutera.

Vi som tillhöra utskottsmajoriteten säga på s. 16 i utlåtandet, att utskottet hyser betänkligheter mot att förorda tillskapandet av ett nytt organ, »vilket efter hand kan svälla ut till ett nytt *äm-*

Ang. välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

betsverk». När jag hörde dessa farhågor om det eventuellt blivande ämbetsverket uttalas inom utskottet, då flydde jag från herr Lindström och hans kamrater med förskräckelse i ansiktet. Ty jag skulle vilja säga, att vi syndat oerhört mycket vid denna riksdag med att tillskapa nya ämbetsverk och nya generaldirektörer, och jag vill inte fortsätta att synda. Jag vill inte vara med om att skapa fram organ, som så småningom kunna bli nya ämbetsverk med nya generaldirektörer, nya souschefer och allt vad de heta.

Nu kanske någon säger, att dessa farhågor äro överdrivna. Den som suttit länge i riksdagen vet emellertid, hur det går till. Det skapas till att börja med ett litet organ. Så småningom gör man gällande från detta organs sida, att man har så förskräckigt mycket att styra med, att man absolut måste ha minst en överdirektör och en fyra, fem byråer med byråchefer etc. Så går det till. Riksdagsmajoriteten är tveksam, och den muckar litet, men så ger man med sig, och det blir ett nytt ämbetsverk. En sådan ordning vill jag inte vara med om att ytterligare understödja.

Jag har också gått på utskottets förslag i en annan fråga. Systemet att av sjömännen ta ut dessa småslantar, vilka skola redovisas och bokföras etc., tilltalar mig inte. Just nu äro vi ju på hela det statliga området inställda på att åstadkomma en rationalisering och en minskning av administrationskostnaderna och vidare att över huvud taget söka få administrationen så praktiskt och billigt ordnad som möjligt. Men detta system med uttagande hos ett stort antal sjömän av småbelop på några kronor måste leda till ökade administrationskostnader för den ifrågavarande verksamheten. Den som varit statstjänare och sysslat med bokföring och kassagöromål i större delen av sitt liv har ju en liten smula erfarenhet av hur det går till på detta område.

Nu säger emellertid utskottet i sitt utlåtande, att utskottet förväntar, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet fäst på denna fråga och undersöker, om

icke en rättvis och tekniskt godtagbar lösning av densamma är möjlig. När denna mening har blivit inskriven i utskottets utlåtande, har jag resignerat och anser alltså mig kunna vara nöjd med detta och ber från den utgångspunkten att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LINDBLOM: Herr talman! Sedan jag begärde ordet i denna fråga har jag i viss mån blivit förekommen av herr Carl Eric Ericsson. Jag skulle helt kort kunna instämma med honom, men jag skall ändå be att få tillägga några ord.

Jag begärde närmast ordet med anledning av herr Lindströms yttrande. Man kunde av detsamma få den uppfattningen, att det var mycket illa ställt i fråga om omvårdnaden om våra sjömän och att man i det föregående hade behandlat dem på ett sådant sätt, att det var anledning att i riksdagen rikta anmärkning mot de välfärdsanordningar, som tidigare ha funnits på detta område. Jag kunde inte gärna låta detta uttalande stå oemotsagt. Jag ville ha antecknat till protokollet, att detta inte är allas uppfattning.

Jag vill i detta sammanhang återge vad departementschefen säger på denna punkt. Det heter i propositionen: »Sjöfolkets behov av välfärdsanordningar i hamnarna har hittills i väsentlig omfattning tillgodosetts genom insatser från enskilt håll. I många fall ha också betydelsefulla resultat nåtts utan medverkan av stat eller kommun.» Vidare sägs det, att »det behjärtade arbete, som sålunda utförts och alltjämt utföres, är värt allt erkännande från det allmännas sida».

Jag vill tillägga, att jag också läst den insändare, som herr Lindström syftade på, men jag tror inte, att man kan tillmäta denne persons omdöme någon särskilt stor auktoritet. Även om han skulle tillhöra kyrkobröderna i Avesta tror jag nog, att man kan ta detta hans uttalande med ganska stort jämnmod. Jag har varit i tillfälle att sammanträffa med ganska många sjömän och har dessutom sysslat åtskilligt med frågor, som ha med sjömansmissionen att göra, och jag måste

Ang. välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

säga att uppfattningarna om de åtgärder, som ha vidtagits, gå i en helt annan riktning än den som här har kommit till uttryck.

Men jag är naturligtvis fullt på det klara med att den enskilda verksamhet, som hitintills bedrivits, kanske inte i full utsträckning och till alla delar motsvarar de krav, som man i nuvarande läge bör kunna ställa. Därför har jag ingenting att erinra mot den omläggning som nu skall ske, men jag anser inte att det bör speciellt markeras, att verksamheten skall frigöras från de enskilda initiativen. Jag tror att dessa enskilda initiativ många gånger kunna bidra till att välfärdsanordningarna bli ur sjömännens synpunkt mera intressanta och bättre avpassade efter skiftande läggning och intressen. Jag kan inte förstå varför man skulle ha något att erinra mot att de av staten understödda studieförbunden skola kunna fortsätta sin verksamhet bland sjömännen även sedan denna omläggning kommer till stånd.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Jag har bara velat till protokollet anteckna, att det finns vittnesbörd om att de åtgärder, som hitintills vidtagits av de enskilda, av tusentals sjömän ha uppfattats såsom mycket värdefulla och att man därför icke bör ge dem något underbetyg, fastän en omläggning nu skall ske.

Häri instämde herr *Nilsson, Bror*.

Herr **NORMAN**: Herr talman! Beträffande den nu föredragna punkten A. har inom utskottet inte reservationsvis framställts något yrkande och inte heller under debatten här i kammaren.

Trots detta har inom utskottet rått den största tveksamhet inför detta lagförslag om uttagning av särskilda avgifter såsom bidrag till kostnaderna för det välfärdsarbete, som det här är fråga om. Då utskottet trots denna tveksamhet har ansett sig böra tillstyrka lagförslaget och enighet därom har vunnits, kan jag nöja mig med att yrka bifall till utskottets hemställan i denna del.

När det gäller punkten B. i utskottets hemställan äro vi också eniga om att tillstyrka bifall till det av Kungl. Maj:t begärda anslaget.

Reservationerna avse utskottets uttalanden i anslutning till vad departementschefen har föreslagit beträffande verksamhetens organisation. Jag ber i detta sammanhang att få påpeka för kammarens ledamöter, att vad som står på sidorna 19, 20 och 21 i utskottets utlåtande skall ersättas av ett särskilt kartongblad, som idag har utdelats här i kammaren. Till följd av brådskan vid detta ärendes handläggning i sista stund inom utskottet har det blivit vissa felaktigheter beträffande reservationerna.

Herrar Lindström och Lindholm ha avgivit en reservation beträffande välfärdsrådets ställning. Det gäller huruvida välfärdsrådet skall vara ett självständigt organ eller om det skall stå i nära kontakt med kommerskollegium och utnyttja den administrativa hjälp, som det enligt förslaget är meningen att rådet skall få därifrån. Statsrådet har nu framfört så goda skäl till stöd för den ståndpunkt, som utskottets majoritet i denna fråga har kommit till, att jag inte tror att jag behöver närmare belysa utskottets förslag i denna del. Jag kan i stället inskränka mig till att hänvisa till motiveringen i utskottsutlåtandet.

Vad beträffar bildningsarbetet bland sjömännen föreligga två reservationer, och man skulle därav kunna få den uppfattningen att det gäller en ganska stor fråga. Så är det i själva verket inte. Det är inte fråga om att ge några direktiv från riksdagens sida för hur detta bildningsarbete skall bedrivas och om vem som skall utöva det. Spörsmålet har kommit i detta läge med anledning av ett uttalande från sjömanskommittén beträffande det samarbete, som de lokala välfärdskommittéerna i hamnarna skola inleda med olika organisationer och företag. Kommittén yttrar att i fråga om studieverksamheten böra de lokala välfärdsorganen samarbeta med Arbetarnas bildningsförbund. Det är helt naturligt, att kommitterade ha pekat på betydelsen av det samarbetet, ty Arbetarnas bildnings-

Ang. välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

förbund har organiserat ett mycket omfattande studiecirkelarbete bland sjömännen.

Nu blev detta en stor principfråga inom utskottet. Den ena meningsriktningen gjorde gällande, att man inte bör ta bestämd ståndpunkt för den ena eller andra organisationen, som arbetar bland sjömännen, utan hänvisa till lämpligheten av att de lokala välfärdskommittéerna samarbeta med de organ, som bedriva bildningsverksamhet bland sjömännen. Den synpunkten har kommit till uttryck i herr Holmströms reservation, sådan den här är formulerad med yrkande beträffande utskottets motivering. Herrar Lindström, Lindholm och Thapper ha bestämt velat avvisa de önskemål, som framställts i en motion av herr Gustafsson i Bogla. Denna motion går ut på att studiearbetet bland sjömännen inte uteslutande bör vara föremål för ABF:s verksamhet, utan att också andra bildningsorganisationer, som arbeta på detta område, böra kunna få deltaga i det samarbete som skall etableras.

Jag tror att utskottets uttalande i denna fråga är den lämpliga, om man så vill uttrycka det, kompromisslösningen mellan dessa bägge ståndpunkter. Utskottets yttrande föreligger på s. 17 och lyder: »Bland sjömännen har de senaste åren pågått en livlig studieverksamhet. Arbetarnas bildningsförbund har intagit en ledande ställning i detta bildningsarbete. Utskottet finner det med hänsyn härtill naturligt, att de lokala välfärdsorganen i första hand böra söka samarbete med Arbetarnas bildningsförbund. Detta utesluter dock icke, att samarbete bör kunna etableras även med andra av staten understödda studieförbund, om praktiskt behov därav skulle föreligga.» Jag tror att ett sådant uttalande från riksdagens sida både är förståndigt och ger praktiska anvisningar om hur man under olika förutsättningar bör förfara. Av vikt är att de lokala välfärdsorganen knyta an ett samarbete även med de organisationer, som ha specialiserat sig på bildningsverksamheten, och sedan får man laga efter läglighet. Allteftersom den ena eller andra organisationen är mest framträ-

dande får man samarbeta med den, och så blir det ett gott resultat.

I fråga om den föredragna punkten hemställer jag alltså, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Upplästes och lades till handlingarna följande från justitiedepartementet ankomna

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 26 juni 1948.

Till justitiedepartementet hade den 26 juni 1948 från länsstyrelsen i Södermanlands län inkommit fullmakt för riksdagsmannen E. Gust. Andersson, vilken vid ny röstsammanräkning blivit utsedd såsom ledamot av riksdagens första kammare i stället för avgången ledamot av samma kammare.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till första kammaren.

I ämbetet:

C. G. Bruno.

Herr *Erik Gustaf Andersson* infann sig härefter och intog sin plats i kammaren.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 380, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till omkostnader i samband med inköp och inlösen av ved m. m.;

nr 381, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 382, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 383, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1948/49 till fångvården m. m.;

nr 384, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om vissa anslag till ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m.;

nr 385, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg å vissa livräntor m. m. i anledning av olycksfall eller yrkessjukdom;

nr 386, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående dyrtidskompensation åt personer, vilka i anledning av olycksfall eller sjukdom, som inträffat efter 1941 års ingång, äro berättigade till sjukpenning eller livränta enligt vissa förordningar;

nr 387, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till allmänna indragningsstaten;

nr 388, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande skärgårdstrafiken jämte i ämnet väckta motioner;

nr 389, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 390, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönerreglering för övningslärare m. m.;

nr 391, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1948/49;

nr 392, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till avsättning till försäkringsinspektionens fond m. m.;

nr 393, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 394, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 395, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av ett direktören B. V. Orre beviljat lån;

nr 396, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgivande av livränta till T. A. B. Johansson m. fl., såvitt propositionen avser punkterna 1—3;

nr 397, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängning av statens borgensåtagande för vissa skuldförbindelser av Husaby aktiebolag; samt

nr 398, i anledning av väckt motion om ersättning till värnpliktige K. G. Sjöberg för skada, ådragen under militär-tjänstgöring.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående subventionering av införseln av vissa varor m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av extra ordinarie tjänster vid de statliga krisorganen;

nr 227, i anledning av väckta motioner angående en järnvägsförbindelse mellan Ljusdal och norska gränsen; samt

nr 228, i anledning av väckta motioner om anläggande av en mellanriksjärnväg Trysil—Stöa—Dalarna;

bankoutskottets utlåtande nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.; ävensom

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 54, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till sjöarbetslagslag, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 55, i anledning av dels väckta motioner om revision av gällande grunder

Ang. välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

för de statliga och kommunala tjänstemännens förhandlings- och avtalsrätt, dels ock väckt motion angående förstärkning av förhandlingsrätten för de stats- och kommunalanställda tjänstemännen; samt

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om överflyttande på arbetarskyddsstyrelsen av de uppgifter och befogenheter, som tillkomma arbetsrådet.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades fru *Flood* för tiden den 1—den 18 nästkommande juli.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.20 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Måndagen den 28 juni eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Herr *Ekströmer* anmälde, att han denna dag åter infunnit sig vid riksdagen.

Ang. välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m. (forts.).

Fortsattes överläggningen angående punkten A i sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn, dels i ämnet väckta motioner, dels ock väckt motion angående bidrag till uppförande av ett sjömanshem i Antwerpen.

Herr **EKMAN**: Herr talman! Det förslag till välfärdsåtgärder för sjömän som Kungl. Maj:t framlagt finner jag vara i allt väsentligt väl övervägt, och jag kan därför för min del lämna mitt bifall till förslaget. Jag begärde närmast ordet för att säga något rörande dels utskottets skrivsätt och dels vad som i ett visst avseende sagts här under debatten.

Nu kan jag inte gå in på detaljer i samma utsträckning som en del andra talare ha gjort, ty det var länge sedan jag trampade ett handelsfartygs däck, men på den tiden funnos mycket starka

skäl, som talade för att denna s. k. sjömansvård inte skulle enbart handhas av sjömansmissionen och kyrkliga institutioner i de olika hamnarna. Dessa missbrukade på den tiden sin ställning på ett sätt som sannerligen inte förtjänade statens uppmuntran. Jag hoppas emellertid att sinnelaget där har blivit ett helt annat än vad det var på den tiden och att därför det samarbete, som utskottet förutsätter, skall kunna komma till stånd.

Jag skyndar mig emellertid att säga, att när jag nu för min del yrkar bifall till det organisationsförslag, som utskottet har kommit fram till, så hoppas jag att mera de synpunkter få göra sig gällande vid handläggningen i fortsättningen, som exempelvis Rickard Lindström här utvecklat, än de, som herr Lindblom strax före pausen gjorde sig till tolk för.

I anslutning till utskottets skrivning vill jag sedan skicka med en liten men dock önskan om att de, som skola handha denna sak, inte skola göra det efter de synpunkter, som man måhända har, när man sitter hemma vid ett skrivbord i en bekväm bostad eller under liknande förhållanden läser om en sak, utan de, som skola handha den, skola vinnlägga sig om att förstå, under vilka förhållanden sjöfolket i allmänhet utför sitt arbete. De äro strängt bundna till fartyget, och det är under svåra omständigheter de utföra sina arbetsuppgifter. När

Ang. välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

de komma i hamn, ha de därför litet andra anspråk på frihet än vad vi, som jämt gå »i hamn» och där ha det ordnat för vår personliga bekvämlighet, kunna rimligen ställa. De böra sålunda, när de komma till dessa på ett, som jag tycker, numera mycket bra sätt — det var åtminstone så till att börja med, och jag hoppas att det utvecklar sig i den riktningen även i fortsättningen — understödda institutioner, kunna känna att de fortfarande äro sjömän, att de ha sin frihet, och de böra inte utsättas för nersliga inskränkningar i denna frihet genom avvita bestämmelser i olika avseenden, som tvinga dem från dessa ställen till andra, som bättre passa deras kynne och levnadssätt. När de komma till dessa hotell, som välfärdsorganisationen för sjömännen nu skall upprätta, skola de finna sig komma till hem, där de få vägledning och råd, och inte till hem, där deras levnadslust och frihetslängtan på ett konstlat sätt förkvävas.

För den händelse välfärdsrådet vill beakta detta i sin verksamhet inom de institutioner, som nu skola skapas till en början i blygsam skala men som jag hoppas skola utvecklas till sjöfolkets fromma, tror jag att en god grund har lagts för sjömansvärden i hamnarna, och det hälsar jag med synnerligen stor tillfredsställelse.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till vad utskottet här föreslagit.

Herr LINDSTRÖM: Herr talman! Statsrådet och chefen för handelsdepartementet tog ganska onådigt upp den reservation, som jag och en ledamot av andra kammaren ha fogat till detta utskottsutlåtande. Han antydde också, att vi båda på grund av att frågan så sent har kommit upp till realprövning här inte haft tid att sätta oss in i vad det verkligen gäller.

Ja, det är klart att även ett statsråd skall ha rättighet — och jag tillmåter min vän statsrådet och chefen för handelsdepartementet i särskilt hög grad när det gäller mig denna rättighet — att tillrättavisa och vänligt näpsa sina oppo-

nenter. Men jag vill säga, att bakom de synpunkter jag framförde i mitt första anförande i denna debatt låg det två viktiga skäl, som egentligen ha varit avgörande för mig i denna fråga, men av vilka jag lade fram särskilt det första med mycket lätt hand — kanske det inte ens märktes av kammarens ledamöter.

Min uppfattning i denna fråga är grundad på det förhållandet, att här skett en tveklövning av vår socialvård: det mesta av den är lagt under socialdepartementet och de verk, som höra till socialdepartementet, medan socialvården, när det gäller arbetstiden och andra sociala frågor för sjöfolket, är lagd under ett departement och ett ämbetsverk, som hör till detta departement, vilket egentligen inte alls är inriktat på handhavandet av socialfrågor. Det är detta spørsmål, herr talman, i dess vidare perspektiv, som ytterst har varit motiveringen för mig att på den punkt det nu gäller ställa ett speciellt yrkande.

När man i princip intar en sådan ståndpunkt, är det klart att man, när det här gäller ett avgörande, också måste framföra den. Men innan dessa förhållanden så småningom ordnats — och de måste väl ordnas på ett förnuftigt sätt — får man försöka att så mycket som möjligt underlätta åstadkommandet av en ordning, som för hela socialvårdens vidkommande, således även när det gäller sjöfolket, kan anses vara den riktiga och den rimliga.

En annan synpunkt, och den antydde jag klarare i förra anförandet, är den, att man väl också i någon mån måste ta hänsyn till de människor, som äro föremål för detta välfärdsarbete. Dessa människor utgöras av det svenska sjöfolket i vår handelsflotta. De flesta av dem äro organiserade i Svenska sjöfolksförbundet. Svenska sjöfolksförbundet har ingen representant i denna kammare, men det har åtminstone två i medkammaren, och båda två ha väckt motioner, i vilka just kräves vad jag och herr Lindholm ha föreslagit i vår reservation. Jag anser det vara mycket rimligt att de människor, som äro föremål för denna omsorg, också få någonting att säga

Ang. välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

till om när anordningarna utformas, och jag tror att man skulle ha skött sig ganska illa, om man inte låtit deras synpunkter komma till tals i detta sammanhang.

Jag anlade i mitt tidigare anförande några synpunkter på sjömansvården, sådan den har bedrivits tidigare. Innebörden i vad jag då sade har uppenbarligen misstolkats av herr Ericsson, Carl Eric, och även av herr Lindblom.

Jag underkände inte på något sätt denna sjömansvård, sådan den har bedrivits. Det fanns praktiskt taget tidigare ingen annan sjömansvård och finns knappast än. Med de förutsättningar, som den vården hade, måste jag säga att den skött sig på det bästa tänkbara sätt. Jag har under ett par år av mitt liv levat i London. Jag hade därunder många förbindelser med sjömanskyrkan och sjömansprästen, och jag måste säga, att med hänsyn till omständigheterna skötte sjömansprästen detta arbete på ett utomordentligt förtjänstfullt sätt. Han var en tjänande broder, som aldrig tvekade och aldrig sparade sin möda och sin människokärlek när det gällde att hjälpa sjömän till rätta. Han bröt inte heller av genom något överdrivet religiöst patos, utan han skötte sakerna i stort sett på ett praktiskt sätt.

Det är inte för att nedsätta den svenska kyrkans sjömansvård i gångna tider som jag har sagt det jag anförde tidigare här i dag, men det är för att betona, att dessa former nu äro gammalmodiga; vi måste finna nya sådana, och vi ha gjort en början, om det Kungl. Maj:ts förslag, som nu föreligger, bifalles av riksdagen i dess väsentliga punkter. Men när det gäller framtiden ser jag klart, att utvecklingen kommer att undan för undan avancera dithän, att vad jag vill kalla det kyrkliga intresset för dessa speciella saker måste komma att avvecklas.

Jag yttrade mig på sätt jag tidigare gjorde för att om möjligt i någon mån kunna bidra till att denna avveckling skedde så fort som möjligt. Kyrkan har tillräckliga uppgifter utan att syssla med sociala frågor och socialt arbete. Om den skall koncentrera sig på sin huvud-

uppgift att frälsa själar, herr talman, så har den tillräckligt att göra här hemma i vårt land — den behöver inte snoka reda på någon sjöman i främmande hamn.

Jag tycker också att det inte bär vittne om en genomtänkt socialvård, när ett staten underordnat organ, som i alla fall den svenska kyrkan är — ty i dessa kamrar stifta vi gemensamt med Kungl. Maj:ts lagar för den svenska kyrkan — inte bara på det här området utan även på andra områden etablerar sin egen sociala vård som ett komplement till sitt frälsningsvärv. Jag anser också detta vara en utomordentligt viktig principfråga, som säkerligen på flera fronter under de närmaste åren kommer att aktualiseras, och det är därför att jag, så ofta jag har tillfälle, vill bidra till att belysa även denna fråga, som jag i mitt tidigare anförande uttalade mig så som jag gjorde.

Herr VON HELAND: Herr talman! I likhet med herr Ekman skulle jag kunna börja med att säga att det var så länge sedan jag inskrevs på ett sjömanshus och mönstrade på ett handelsfartyg, att jag inte på erfarenheterna från den tiden kunnat grunda min uppfattning i föreliggande fråga. Jag har alltså i utskottet fått grunda min uppfattning på vad jag läst i propositionen och på de upplysningar, som lämnats i utskottet, och jag måste säga, att jag är ytterst förvånad över att det behövt bli några reserveranter i detta ärende. Ändå mer förvånad är jag över att, efter herr statsrådets anförande och sedan man fått alla upplysningar i ärendet, herr Lindström ytterligare förlänger debatten i denna efter mitt bedömande relativt enkla fråga.

Att man lägger välfärdsrådet under kommerskollegium är för mig rätt självklart, i synnerhet sedan herr statsrådet upplyst om — det har tydligen inte herr Lindström fattat — att kommerskollegium sysslar med en hel del sociala frågor när det gäller sjömännen. Herr Lindström talade om att dessa frå-

Ang. välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

gor i stället borde läggas under socialdepartementet. Om jag fattat motionärerna rätt, ha de egentligen inte yttrat sig om den saken, utan deras önskemål har varit att få ett självständigt organ med ett eget kansli för behandlingen av sådana ärenden. Men med den erfarenhet man har av kommerskollegium tycker jag verkligen det är onödigt att nu med hänsyn till de, såsom herr statsrådet sade, relativt obetydliga anslag, som stå till förfogande under de första åren, skapa ett eget organ för dessa ärendens handhavande. Jag tycker inte heller att det skulle vara angenämt att nu åstadkomma ett embryo till ett nytt ämbetsverk. Sådana ha vi i år skapat tillräckligt många förut, tycker jag. Efter herr statsrådets anförande bör därför inte kammaren reflektera på herr Lindströms reservation.

Vad sedan beträffar den lilla tvisten om bildningsarbetet, förefaller det mig med tanke på utskottets välskrivna kompromissförslag ännu mer egendomligt, att man skall behöva tre olika alternativ när det gäller att ta ställning i den frågan.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr NILSSON, BROR: Herr talman! Vid detta tillfälle kan det naturligtvis inte vara möjligt att här upptaga någon debatt med herr Lindström angående den stora fråga, som han rullat upp, då han ville frånkänna den svenska kyrkan någon rätt eller uppgift att bedriva social verksamhet vare sig här hemma eller ute i främmande land. Jag kan emellertid inte låta den av honom framkastade synpunkten stå alldeles oemot-sagd i riksdagens protokoll.

Vi måste säkerligen allt framgent hävda kyrkans rätt att bedriva den kärleksverksamhet, som hon ända sedan sitt första framträdande har bedrivit och som hon ju faktiskt är moder till. Det har funnits en tid i vår historia — det är jag säker om att herr Lindström väl vet — då kyrkan var den enda kärleksverkande institutionen såväl i vårt land

som i andra länder. Kyrkan har gått före då det har gällt social verksamhet, och jag tror inte att vi skola drömma om att det skall kunna framkomma ett samhälle, där det inte behövs någon form av kärleksverksamhet. Kyrkan sysslar ju inte med annat än frivillig verksamhet. Den debiterar inte ut medel för att i sin ordning sedan dela ut till fattiga, utan det är för kyrkans del fråga om att förmedla frivilliga gåvor åtminstone när det gäller den sociala verksamhet, som bedrives här i hemlandet.

Vad den kyrkliga verksamheten i främmande land och i främmande hamnar beträffar, har ju kyrkan statsanslag därtill. Men jag kunde väl aldrig tänka mig, att någon skulle på allvar kasta fram det förslaget att vi skulle lägga ned våra sjömanskyrkor i främmande länder. Där har vårt svenska folk och vår svenska kyrka en alltför stor uppgift att fylla, och jag får lov att säga att jag på det högsta förvånar mig över att herr Lindström kan framkasta en sådan tanke som att den svenska kyrkan i fråga om vår sjömanstjänst i främmande hamnar inte har en stor uppgift och att denna verksamhet skulle kunna undvaras.

Jag vill, herr talman, bara med dessa ord — utan att vidare gå in på frågan — inlägga en liten protest mot de synpunkter, som herr Lindström framfört här i debatten.

I detta anförande instämde herrar *Lundqvist* och *Domö*.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten C.

Herr LINDSTRÖM: Herr talman! I mitt första anförande i denna överläggning annonserade jag, att jag under punkterna C och D skulle framställa speciella yrkan-

Ang. utvidgning av rätten att expropriera strömfall.

den. Vid närmare genomläsning av den kartong till utlåtandet, som vi fått, ser jag att i reservationen under punkten C även det yrkande, som jag skulle framställt under punkten D, finnes inkluderat, och sålunda, herr talman, kan jag inskränka mig till att yrka bifall till reservationen i punkten C.

Herr NORMAN: Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag i denna punkt. Det innebär alltså, som ledamöterna förstått av debatten, att i och med att utskottets yrkande bifalles, har kammaren accepterat propositionens förslag om att detta välfärdsråds administrativa arbete skall handhas inom kommerskollegium.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herrar Lindström och Lindholm vid utlåtandet avgivna reservation, som å det utdelade kartongbladet till utlåtandet betecknats med 2; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Lindström begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad sammansatta stats- och andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten C, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar Lindström och Lindholm vid utlåtandet avgivna reservation, som å ett utdelat kartongblad till utlåtandet betecknats med 2.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten D.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.; och

nr 59, angående beräkning av bevillingarna för budgetåret 1948/49, m. m.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Ang. utvidgning av rätten att expropriera strömfall.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 48, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 1, 9, 10 och 11 kap. vattenlagen, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 30 april 1948 dagtecknad proposition, nr 245, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade följande förslag till

1) lag om ändring i 1, 9, 10 och 11 kap. vattenlagen;

2) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 20 december 1946 (nr 781) om kontroll å överlåtelse av vattenkraft;

3) lag angående ändrad lydelse av 5 § lagen den 30 juni 1913 (nr 97) om gemensamhetsfiske;

4) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 20 juni 1941 (nr 615) om tillsyn över vattendrag, sjöar och andra vattenområden.

Ang. utvidgning av rätten att exproprieras strömfäll.

I förslaget till lag om ändring i 1, 9, fjärde och femte styckena i 1 kap. 14 § 10 och 11 kap. vattenlagen voro första, så lydande:

(Gällande lydelse:)

Finnes från allmän synpunkt för planmässigt utnyttjande av tillgänglig vattenkraft erforderligt, att visst strömfäll tillgodogöres, och kan det ej antagas, att den, som råder över vattenkraften i fallet, själv kommer att utan avsevärt dröjsmål utnyttja det på ändamålsenligt sätt, äger Konungen på ansökan förordna, att, om hinder enligt 2 kap. eljest ej möter, fallet må mot ersättning, som i 9 kap. skils, i stället tillgodogöras av kronan, kommun eller annan, som är beredd att utan uppskov bebygga fallet; dock må ej på grund av vad nu sagts rätt att tillgodogöra vattenkraft, som tillkommer kronan, utan riksdagens medgivande upplätas åt annan. Vid meddelande av förordnande äger Konungen föreskriva de villkor med avseende å strömfallets utnyttjande, som från allmän synpunkt finnas erforderliga.

(Föreslagen lydelse:)

Där det från allmän synpunkt för tillgodoseende av kraftförsörjningens planmässiga utveckling finnes nödigt, äger Konungen på ansökan förordna, att strömfäll, som icke är på ändamålsenligt sätt utnyttjat, må tagas i anspråk mot ersättning, som i 9 kap. skils; och skall, enligt vad i denna lag stadgas och i förordnandet föreskrivits, strömfallet eller särskild rätt till det samma avstås eller upplätas. Ej må på grund av vad nu sagts rätt till vattenkraft, som tillkommer kronan, utan riksdagens medgivande upplätas åt annan. Vid meddelande av förordnande äger Konungen föreskriva de villkor med avseende å strömfallets utnyttjande, som från allmän synpunkt finnas erforderliga.

Rätt att på grund av förordnande enligt första stycket taga strömfäll i anspråk må ej från innehavaren övergå på annan, utan att Konungen medger det. Har ej den, som innehar sådan rätt, inom ett år från det Konungens förordnande meddelades hos vattendomstolen sökt medgivande enligt 2 kap. till strömfallets bebyggande, eller lämnas ej sådant medgivande, vare förordnandet ej längre gällande; och må nytt förordnande med avseende å fallet ej utan synnerliga skäl meddelas inom tio år därefter. Samma lag vare, om i penningar bestämd ersättning för vattenkraften ej guldits inom tre månader från det ersättningen blivit fastställd genom utslag, som vunnit laga kraft, såvida icke fallet enligt medgivande av ersättningstagaren tagits i besittning utan att ersättningen guldits, eller om fallet ej bygges inom tid, som vattendomstolen bestämmer.

Rätt att på grund av förordnande enligt första stycket taga strömfäll i anspråk må ej från innehavaren övergå på annan, utan att Konungen medger det. Den, som innehar sådan rätt, skall inom ett år från det Konungens förordnande meddelades hos vattendomstolen söka bestämmande av ersättning, som ovan sägs; underlåtes det, vare förordnandet ej längre gällande; och må nytt förordnande med avseende å fallet ej utan synnerliga skäl meddelas inom tio år därefter. Samma lag vare, om i penningar bestämd ersättning ej guldits inom tre månader från det ersättningen blivit fastställd genom utslag, som vunnit laga kraft, såvida icke fallet enligt medgivande av ersättningstagaren tagits i besittning utan att ersättningen guldits.

Med ersättningens bestämmande skall vattendomstolen på framställning av den ersättningsberättigade låta anstå tills vidare, längst till dess medgivande enligt

Ang. utvidgning av rätten att exproprieras strömfallet.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

2 kap. till strömfallets bebyggande lämnas; dock skall, sedan fem år förflutit från det förordnande enligt första stycket meddelades, frågan om ersättning för vattenkraft, som vid tiden för förordnandet icke var tillgodogjord, upptagas till avgörande, om den ersättningskyldige det begär.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehått fem i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 406 av herr *Andrén* m. fl.,

nr 407 av herr *Andersson, Elon*, m. fl. och

nr 408 av herr *Lundgren* ävensom

inom andra kammaren:

nr 575 av herr *Skoglund* i Doverstorp m. fl. och

nr 576 av herr *Ohlin* m. fl.

I motionerna I: 406 och II: 575, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 245, såvitt densamma avsåge förslag till ändring av 1 kap. 14 § vattenlagen och därmed sammanhängande följdändringar i 9 och 11 kap. vattenlagen.

I motionerna I: 407 och II: 576, vilka jämväl voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen ville avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 245 med förslag till ändring i 1, 9, 10 och 11 kapitlen vattenlagen m. m. i den mån propositionen avsåge utsträckning av Konungens rätt att förordna, att strömfallet finge tagas i anspråk mot ersättning, som skildes i 9 kap. samma lag.

I motionen I: 408 hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 245 ville besluta

dels att den föreslagna första punkten av 1 kap. 14 § måtte erhålla följande ändrade lydelse: »Där det från allmän synpunkt för tillgodoseende av kraftförsörjningens planmässiga utveckling finnes nödigt, äger Konungen på ansökan förordna, att strömfallet, som icke är på

ändamålsenligt sätt utnyttjat, må av annan än den, som råder över vattenkraften i fallet, tagas i anspråk mot ersättning, som i 9 kap. skils; och . . . ,

dels att det föreslagna sista stycket av 1 kap. 14 § måtte utgå och sagda stycke erhålla följande ändrade lydelse: »Med ersättningens bestämmande skall vattenkastolen på framställning av den ersättningsberättigade låta anstå tills vidare, längst till dess medgivande enligt 2 kap. till strömfallets bebyggande lämnas.»

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 406 och II: 575 samt I: 407 och II: 576 ävensom I: 408 bifalla förevarande proposition nr 245.

Reservation hade avgivits av herrar *Wistrand, Löfvander, Osvald, Carl Eric Ericsson, Andersson* i Gisselås, *Jacobs-son* i Igelsbo och *Carlsson* i Bakeröd, vilka icke ansett sig kunna tillstyrka den i propositionen nr 245 föreslagna utvidgningen av rätten att exproprieras strömfallet och därför hemställt,

att riksdagen med bifall till propositionen i övrigt — beträffande förslaget till lag om ändring i 1, 9, 10 och 11 kap. vattenlagen måtte avslå detta såvitt det avsåge 1 kap. 14 § första, fjärde och femte styckena, 9 kap. 5, 12 och 13 §§, 11 kap. 17 §, 26, 27, 29, 32 och 33 §§, 36 § första stycket i viss närmare angiven del, 36 § andra stycket, 44 och 88 §§ samt

att riksdagen i anslutning därtill måtte för sin del antaga den ändrade lydelse av rubriken och ingressen till nämnda lag, som i reservationen angivits.

Ang. utvidgning av rätten att expropriera strömfallet.

Herr WISTRAND: Herr talman! Frågan om överförande av vattenkraft i annans, främst då det allmännas ägo har under de sista åren varit föremål för upprepade framställningar till riksdagen från Kungl. Maj:ts sida, och riksdagen har likaså vidtagit därav föranledda lagstiftningsåtgärder. Så beslöts det 1945 en expropriationslagstiftning, som gick ut på att ett vattenfall, som var obebyggt och som icke vederbörande ville åtaga sig att omedelbart utbygga, skulle kunna exproprieras för bebyggande. Året därpå vidtogs det en annan åtgärd beträffande vattenkraften. Man beslöt att antaga en lag, som gav Kungl. Maj:t kontroll över försäljningspriset på vattenkraft. Båda dessa lagändringar inneburo mycket vittgående förändringar i dåvarande rättsläge, och man kunde ju sålunda ha anledning att vänta sig, att det icke fanns anledning till vidare gående åtgärder, i varje fall inte inom så kort tid som nu har blivit fallet.

Det förslag, som innefattas i den kungl. propositionen och som är tillstyrkt av andra lagutskottet, medger rätt till expropriation under förutsättning att ett vattenfall icke är tillfredsställande utnyttjat. Det är således icke längre fråga om endast huruvida det är utbyggt eller icke. Vidare förutsättes, att det ur allmän synpunkt för kraftförsörjningens planmässiga utveckling finnes nödigt, att strömfallet tages i anspråk.

Skillnaden mot den lagstiftning, som vidtogs 1945, faller sålunda tydligt i ögonen. Nu kan en expropriant — och som expropriant få vi ju betrakta företrädesvis staten, möjligen någon gång en kommun men företrädesvis staten, knappast i realiteten någon enskild — expropriera vattenfall och låta dem ligga för framtida behov. Om förutsättningarna för expropriationen föreligga, bedömes av Konungen. Det är sålunda regeringen, som bedömer, om vattenfallet icke är ändamålsenligt utnyttjat och om det ur allmän synpunkt för kraftförsörjningens planmässiga utveckling är nödvändigt att strömfallet tages i anspråk. Här stå två parter emot varandra: den enskilde ägaren till strömfallet

och statsmakten, och förutsättningarna, om den enskilde skall få behålla sitt vattenfall, bedömas av den, som vanligen är hans motpart, nämligen statsmakten. Det är ju klart, att under sådana förhållanden den enskilde knappast kan finna, att hans intressen ens kunna bli på ett opartiskt sätt tillgodosedda.

Man frågar sig då: Vad är det som har inträffat, sedan vi sist gingo att lagstifta i denna fråga för tre år sedan och för två år sedan? Vad är det som gör, att man nu måste taga ett så vittgående steg utöver vad man då ansåg vara möjligt och nödvändigt? Den kommitté, som har förberett saken, vitsordar själv att den konkurrens, som har funnits på vattenkraftsförsörjningens område, har främjat en intensiv utbyggnad av vattenkraften, och därmed har den ju också tjänat utvecklingen. Det är dock — som statsrådet Bergquist på sin tid yttrade — det väsentliga, att vattenkraften blir utnyttjad och att den kommer folkhushållet och produktionen till godo. Man har också vitsordat, att 1946 års lagstiftning har åstadkommit vad den åsyftade, nämligen att hålla priserna nere.

Man måste sålunda fråga sig: Vad är det som har inträffat? I de handlingar, som finnas i ärendet, letar man fåfängt efter ett verkligt bärande skäl för att man nu skulle vidtaga en längre gående lagstiftning. Kravet på en sådan måste väl dock grundas på att de nuvarande förhållandena skulle teta sig ohållbara. I det sammanhanget kan jag inom parentes inte undgå att erinra om att dagspriset på obebyggda vattenfall mycket litet påverkar priset på vattenkraft. Det betyder endast ungefär en halv procent av priset på den vattenkraft som går till lyse och 2 procent av värdet å industrikraften. Däremot uppstår det ju ett mycket fatalt moment, om vattenkraften samlas allt för mycket på en hand. Det kvarstår därefter icke tillräckligt utrymme för jämförelse med andra företag och deras möjligheter till billig administration och tillfredsställande kraftdistribution.

Ang. utvidgning av rätten att exproprieras strömfall.

Om man nu som Kungl. Maj:t uppger, att det är nödvändigt för planmässigheten att genomföra denna lagstiftning, så förbiser man enligt min mening ett ganska väsentligt moment, nämligen att det finns möjligheter att främja planmässigheten inom nuvarande lagstiftnings ram på ett mycket effektivt sätt genom de regleringsföreningar som finnas för de olika sjöområdena och för alla större vattendrag. Det finns också möjlighet att tvinga in vederbörande i regleringsföreningen.

Ett par reservanter till kommitténs uttalande ha också yttrat, att den föreslagna utökningen av expropriationsrätten icke är erforderlig med hänsyn till vare sig konkurrens- eller spekulationsmoment. Med hänsyn till den förmanliga ställning i bevishänseende, som de statliga kraftföretagen ha i förhållande till kommunala och enskilda kraftföretag, kan det inträffa, att de ur utbyggnadssynpunkt gynnsammaste strömfallen komma att överföras i statens ägo. Härigenom bli kommuner och enskilda tvungna att utbygga lågvärdiga vattenfall, medan staten ligger på de större — sålunda rena motsatsen till planmässighet och tvärtom uppmuntrande till en oekonomisk investeringspolitik.

Konungens befallningshavande i Västerbottens län har framhållit, att det inom länsstyrelsens erfarenhetsområde finns fall, där en kommun kan önska bygga för att förse bygden med elektrisk energi men där fallet i stället exproprieras och kanske utbyggnaden uppskjutes för lång tid framåt. Då räcker det inte med att fallets ägare får en rimlig ersättning; bygden får i alla fall under kanske en avsevärd tid framåt avstå från den elektrifiering som den hade väntat sig att kunna genomföra.

Remissinstanserna ha också i det alldeles övervägande antalet fall visat sig skeptiska och avvisande. Jag skall inte gå in på de olika remissyttrandena — det skulle föra för långt — jag bara konstaterar detta faktum.

Man måste också fråga sig, när det gäller planmässigheten: Finns det någon som med bestämdhet kan avgöra vad

som är planmässigt för en tid framåt? Är det inte så, att även på detta område planerna då och då få revideras? Men den enskildes rätt kan i planmässighetens namn ha på ett tidigt stadium blivit eliminerad genom att fallet har blivit exproprierat, medan sedermera utvecklingen kommit att visa, att det har varit onödigt, kanske till och med någon gång skadligt att denna åtgärd vidtagits.

Härtill kommer ännu en omständighet och en mycket betydelsefull sådan. Hitills har ägaren kunnat få ersättning för fallets värde genom att han har fått kraft för sitt behov; kanske också bygden har fått detta. Detta tilldelande av ersättningskraft kan ju endast ske i samband med fallets utbyggande, och då fallen tidigare icke ha kunnat exproprieras annat än för omedelbart bebyggande, har denna rätt varit fallägaren obetagen och för honom varit mycket värdefull. Nu återigen, då det icke är fråga om att utbygga fallet, kan icke detta ske omedelbart. Den, från vilken fallet exproprieras, kan följaktligen få vänta en tid på detta. Men nu föreskrives i det nya förslaget, att ersättningen i varje fall skall bestämmas inom fem år, om någon av parterna det begär. Om detta icke sker i samband med utbyggande av fallet, kan ersättningen endast bestämmas i penningar. Härigenom går rätten till kraft för eget behov i mycket hög grad förlorad för fallägaren.

Det har i en särskild motion yrkats, att denna rätt skulle kvarstå för ägaren under hela tiden. Det är ju en av hans värdefullaste möjligheter, då han genom expropriationen berövats sin egendom. Men på denna punkt begagnar statsrådet ett uttryck, som verkligen är så betecknande, att jag inte kan underlåta att läsa upp det in extenso. Han säger: »Ägarens intresse kan dock icke anses vara under alla förhållanden så väsentligt, att det skall tillgodoses på expropriantens bekostnad.» Vattenfallet tages sålunda från ägaren genom expropriation, men redan efter fem år anses hans rätt så mindervärdig, att den inte kan uppväga expropriantens intresse att inte

Ang. utvidgning av rätten att expropriera strömfall.

då behöva lämna ifrån sig kraft för lägre pris än han kanske kan få ut på annat håll. Jag kan inte underlåta att säga, att detta uttryck låter en blicka ganska långt in i hur man på många håll numera bedömer rättsförhållandet emellan statsmakten och den enskilde.

Jag skall inte uppehålla mig vidare vid enskildheterna i lagstiftningen. Jag vill bara konstatera, att denna lagstiftning ganska klart visar, hurusom man är benägen att låta staten och de enskilda — och i det sammanhanget menar jag med de enskilda inte bara enskilda personer och juridiska personer utan även samhällseliga kollektivenheter såsom kommuner — arbeta under helt olika villkor. Staten får genom denna lagstiftning rätt att ta vad den önskar. Lagstiftningsåtgärderna i den riktningen ha på sista tiden kommit nästan årligen i ständigt stegrad tempo och med ständigt vidgat utrymme för statliga maktbruk. Den enskildes rätt, även i sina blygsamma rester, trängs hårdare och hårdare åt sidan. I detta fall är det så mycket mer anmärkningsvärt, som man icke kan komma till den uppfattningen, att de av Kungl. Maj:t föreslagna åtgärderna äro nödiga för en planmässig utbyggnad av vattenkraften i landet. Däröfver finns det enligt min mening tillräckligt många vittnesbörd i handlingarna både vad angår det faktiska resultatet beträffande utbyggnaden av landets krafttillgångar och vad beträffar erfarenheterna om effektiviteten av den hittillsvarande lagstiftningen. Utan att man kan säga, att ett högre intresse fordrar det, gör man nu en mycket allvarlig attack mot enskild eller, kanske rättare sagt, mot icke statlig rätt.

Jag återkommer till min fråga: Är verkligen denna lagstiftning nödvändig? Ha förhållandena så väsentligt förändrat sig sedan 1945—1946? Jag tror att ingen skall kunna påstå detta.

Egentligen skulle jag också ha vissa betänkligheter att framföra mot kontrollagen nu liksom när den kom till, men jag skall låta dem falla i detta sammanhang. Det viktigaste är dock enligt min uppfattning, att den nya utvidg-

ningen av expropriationsrätten icke kommer till stånd, och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad till betänkan-

I herr Wistrands yttrande instämde herrar *Löfvander* och *Carl Eric Ericsson*.

Herr statsrådet **ZETTERBERG**: Herr talman! Herr Wistrand undrade både i början och i slutet av sitt anförande, varför det skulle vara nödvändigt att återigen lagstifta på detta område, eftersom både 1945 och 1946 hade medfört lagar mot spekulation i vattenkraft. Till svar härpå vill jag säga, att 1945 års lagstiftning — som det nu närmast gäller att komplettera och som innebar möjlighet att expropriera sådana vattenfall som voro färdiga för utbyggnad — har i praktiken visat sig vara fullkomligt otillräcklig. Trots denna lagstiftning uppkommo mycket allvarliga missförhållanden, och det blev därför nödvändigt att redan året därpå, d. v. s. 1946, i hast inskrida med en lagstiftning för att avvärja åtminstone de värsta spekulationsfallen. Men den lagstiftning, som man då genomförde, var endast av provisorisk art. Det var omöjligt att genomtränga ämnet på den korta tid som stod till buds, när man ville göra ett raskt ingripande mot uppenbara missförhållanden. Därför igångsattes samtidigt med 1946 års lagstiftning en utredning om mera definitiva åtgärder, och det är på basis av denna parlamentariska utredning, som det nu föreliggande lagförslaget har upprättats. Det är således alls icke märkvärdigt utan alldeles följdriktigt, att det nu i år framlägges ett mera noggrant förberett förslag om åtgärder mot spekulation i vattenkraft.

Jag behöver antagligen inte gå närmare in på förhållandena på detta område. Jag vill bara erinra om att det gäller de sista resurserna av vattenkraft i vårt land och att de ha varit föremål för en mycket asocial spekulation. Dessutom är det inte blott för att motverka spekulationen, som detta förslag har tillkommit,

Ang. utvidgning av rätten att exproprieras strömfäll.

utan också för att landets ännu återstående vattenkrafttillgångar skola bli utnyttjade på ett så ändamålsenligt sätt som möjligt. Det gäller alltså att försöka åstadkomma en planering, och även om den kanske inte alltid på längre sikt kan bli fullkomlig, så måste den väl ändå vara att föredraga framför den fullkomliga planlösheten.

I övrigt kan jag i stort sett hänvisa till andra lagutskottets utlåtande, där de olika anmärkningarna från reservanternas sida klart och uttömmande äro bemötta. Jag vill blott ytterligare gå in på den speciella detalj, som herr Wistrand särskilt uppehöll sig vid, nämligen frågan om ersättningen.

Enligt förslaget skall ägaren till ett vattenfall, som exproprieras, få ersättning för fallets hela värde. Herr Wistrand vände sig emellertid mot den kompletterande bestämmelsen, att under vissa förutsättningar ägaren får nöja sig med pengar — liksom andra som få sin egendom exproprierad — och alltså inte alltid kan tvinga till sig kraft såsom ersättning. I den frågan innehåller propositionen ett försök till avvägning, där man ej blott har tagit hänsyn till den enskildes rätt, som herr Wistrand talade om, utan också till det allmännas, d. v. s. till *alla* enskildas intressen, och resultatet av denna avvägning har blivit följande regler. Den som har ett redan utnyttjat vattenfall, vilket tages i anspråk, skall alltid — efter hur lång tid som helst — kunna få ersättning i form av kraft från det utnyttjade fallet. Men eljest, d. v. s. när ägaren icke har utnyttjat sitt fall utan endast haft det som en potentiell kapitaltillgång, skall enligt förslaget ägaren, om han så önskar, kunna avvakta en så lång tid som fem år, och om fallet inom denna tid blir utbyggt, skall han fortfarande ha rätt att få ersättning i kraft. Först om det dröjer ännu längre, skall han, liksom andra som få sin egendom exproprierad, få ersättning i pengar.

Jag kan inte finna annat än att detta är en rättvis och skäligen avvägning mellan båda parternas berättigade intressen.

Herr WISTRAND (kort genmäle): Herr talman! Jag frågade, vad det är som har inträffat och som har gjort, att 1945 och 1946 års lagstiftning nu skulle behöva en så vittgående komplettering. Det enda svar, som herr statsrådet har givit, är att dessa lagstiftningar ha varit otillräckliga. Ja, så långt kunde också jag tänka, att jag förstod herr statsrådet måste ha den uppfattningen, då han nu går till en ytterligare lagstiftning. Men det skulle ha varit intressant att veta, varför de skulle ha varit otillräckliga. Handlingarna i ärendet lämna knappast något stöd däråt.

Herr statsrådet lät undfalla sig ett yttlande, som i all sin enkelhet var mycket betecknande för hur man tydligen på regeringshåll ser på den enskildes rätt. Man tar expropriationsvägen ifrån en enskild eller en kommun eller vem det nu kan vara ett vattenfall. Hittills har vederbörande haft rättighet att få ersättning i vattenkraft. Han kan ha köpt det för att bygga ut det för drivkraft till sin industri och för att tjäna bygden och produktionslivet. På så sätt har oavsett äganderättsförhållandena han dock kunnat i viss omfattning åtnjuta frukterna av sitt förutseende. Då säger herr statsrådet: »Han får ersättning när det blir exproprierat, men han har inte rätten att *tvinga till sig* kraft.» Är detta verkligen ett uttryck, herr statsråd, för hur den rätta avvägningen, som herr statsrådet talade om, mellan enskilda och allmänna intressen bör ske?

Herr LUNDGREN: Herr talman! Det kan möjligen synas förmätet att ytterligare taga kammarens tid i anspråk under dessa bråda dagar, men det nu föreliggande förslaget till ändring i vattenlagen är av så utomordentligt stor betydelse för hela den ekonomiska utvecklingen, att frågan förtjänar att allsidigt belysas. Då denna fråga främst kanske har intresse för Norrland, bör kanske även en representant för denna landsdel ytterligare anföra några synpunkter utöver dem som herr Wistrand redan har anfört.

Ang. utvidgning av rätten att expropriera strömfall.

Riksdagens ledamöter böra göra klart för sig konsekvenserna av de nu föreslagna förändringarna i vattenlagen. Genom dessa ändringar möjliggöres utan vidare beslut av riksdagen en socialisering av vattenkraften, och denna socialisering genomföres utan att riksdagen fått tillfälle att överblicka konsekvensen för hela vår framtida kraftförsörjning. Det är högst anmärkningsvärt, att regeringen på detta sätt söker genomföra en sådan socialisering på omvägar, och det är desto märkligare som det för närvarande pågår en utredning om hela vår framtida kraftpolitik genom den s. k. elkraftutredningen. Det hade väl ändock varit naturligt, att man avvaktat resultatet av denna utredning, innan man beslutar en lagändring, som ger regeringen möjlighet att genomföra en sådan socialisering. Ur rättssäkerhetens synpunkt måste det också anses högst otillfredsställande att införa en lagstiftning, som möjliggör, att frågan, huruvida och när landets utbyggda strömfallo skola överföras i statens ägo, blir beroende enbart av administrativ prövning.

Förslaget innebär bl. a., att den år 1945 införda rätten att expropriera utbyggnadsmogna strömfall utvidgas till rätt att expropriera jämväl sådana strömfall, som icke äro utbyggnadsmogna. Expropriationsrätt kan sålunda enligt förslaget medgivas, även om exproprianten har för avsikt och behov av att först i en mer eller mindre avlägsen framtid utbygga strömfallet.

Till stöd för förslaget, vilket otvivelaktigt går längre än hittills gällande lagstiftning om expropriation över huvud taget, ha två skäl anförts — herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet upprepade dessa skäl nyss. En dylik utvidgad expropriationsrätt skulle vara erforderlig, för det första, för att hindra spekulation i överpriser på vattenkraft och, för det andra, för att trygga en sund och rationell utveckling av kraftindustrin.

Alla äro säkerligen ense därom, att en osund spekulation är av ondo och att åtgärder böra vidtagas för att förhindra en sådan, därest dylik spekulation av nå-

gon betydelse verkligen skulle förekomma. Men därvid måste man tillse, att de åtgärder, som vidtagas för att hindra spekulatjonen, icke medföra större olägenheter än den spekulation, mot vilken åtgärderna avses.

Utskottet har godtagit departementschefens motiv för den vidgade expropriationsrätten och skriver därom bl. a.: »Den kraftiga utbyggnaden av våra vattenkrafttillgångar de senaste årtiondena har medfört stigande efterfrågan på vattenkraft samtidigt som tillgången på högvärdig utbyggd vattenkraft minskat. Som en följd härav ha kunnat förmärkas tendenser till spekulation i vattenkraft. Därest priserna på råkraften bringas att stiga, inverkar detta givetvis på elektricitetspriserna. Det är därför ett samhällsintresse, att priserna på råkraften hållas nere på en skälig nivå.» Utskottets uppgift, att spekulatjonen i vattenkraft skulle inverka på elektricitetspriserna, är felaktig och visar, att utskottet icke känner till förhållandena på detta område. Såsom framhållits i motionen nr 406 av herr André m. fl., finnas f. n. endast 5 procent av den utbyggda, men utbyggnadsvärda vattenkraften på spekulativa händer, medan 80 procent finnas på fasta händer och ca 15 procent tillhöra den jordbrukande delen av befolkningen, framför allt i Norrland. Dessa siffror grunda sig på den utredning, på vilken den föreslagna lagändringen bygger. Av samma utredning framgår emellertid, att naturkraftkostnaden utgör en jämförelsevis obetydlig del av den sammanlagda kostnaden för den elektriska kraften. Herr Wistrand var inne på den saken. Han påpekade, att för den hittills tillgodogjorda vattenkraften utgör naturkraftkostnaden i genomsnitt blott ca 0,5 procent av priset för den kraft, som användes för borgerlig förbrukning, och ca 2 procent av priset för industrikraften. Med hänsyn härtill kan icke ens en mycket kraftig höjning av priset på dessa 5 procent av den utbyggnadsvärda vattenkraften inverka på elektricitetspriserna, vilka som bekant regleras tämligen likformigt i hela landet. Vid fastställande

Ang. utvidgning av rätten att exproprieras strömfäll.

av dessa priser komma kostnaderna för de redan utbyggda strömfällen att ha den största betydelsen. Av detta framgår alltså, att spekulatören icke kan spela någon roll för elektricitetspriset.

Redan nu finnes emellertid, såsom motionärerna framhållit, möjlighet att hindra spekulatör i vattenkraft genom 1946 års lag om kontroll av överlåtelse av vattenkraft. På grund av 1902 års lag om elektriska anläggningar har Kungl. Maj:ts för övrigt möjlighet att vägra koncession för byggande av kraftledning. Därtill kommer som ett mycket viktigt moment, att vattenfallsstyrelsen numera äger alla nya stamledningar för 200 000 volt eller högre spänning. Såväl sträckningen som tidpunkten för dessa linjer bestämmas sålunda av staten. Staten har alltså redan nu fullt betryggande inflytande över utvecklingen på detta område.

Departementschefen och utskottet mena, att man genom den föreslagna lagändringen skulle åstadkomma en planmässig utbyggnad av vattenkraften, och detta är ju det andra av de anförda motiven för ändring i vattenlagen. I verkligheten kommer nog, såsom herr Wistrand anför, den föreslagna lagändringen att medföra, att vattenkraften kommer att utbyggas på ett mindre planmässigt sätt. Medgives kronan — som i praktiken torde bli den enda av våra vattenkraftproducenter som kommer att erhålla expropriationsrätt — att exproprieras de ur utbyggnadssynpunkt bästa strömfällen för att sedan utbygga dem först framdeles och i mån av behov, blir följden, att övriga kraftproducenter nödgas tidigare än eljest skulle hava skett utbygga sådana strömfäll som kräva större utbyggnadskostnad per kraftenhet. En sådan utveckling kan icke, vare sig ur allmän eller ur enskild synpunkt, anses önskvärd. Ett återstående av eller samlande av våra återstående bästa vattenkraftstillgångar på ett fåtal händer skulle förvisso, i stället för att trygga, kunna äventyra en rationell utveckling av landets kraftförsörjning. Det skulle eliminera den hittillsvarande fria tävlan mellan olika kraftproducenter och den möjlighet till jämförelser, som denna tävlan

erbjuder, och innebära vida större risk för höjt kraftpris än den spekulatör i överpriser för vattenkraft, som man med rätta sökt och även lyckats med andra medel stävja. Utvecklingen i vårt land på detta område har i hög grad främjats av det från alla håll omvitnade goda samarbete, som rått mellan statliga, kommunala och enskilda kraftproducenter, vilket lett till att vår vattenkraft hittills nästan undantagslöst blivit på ett ur såväl allmän som enskild synpunkt i stort sett planmässigt och rationellt sätt tillvaratagen.

Av dessa nu anförda skäl böra enligt min mening de föreslagna ändringarna i 1, 9, 10 och 11 kap. vattenlagen icke godtagas av riksdagen. Om riksdagen dock skulle vidtaga dessa ändringar, i och för sig icke nödvändiga, är det dock enligt min uppfattning av utomordentligt stor vikt, framför allt för den jordbrukande befolkningen i Norrland, att vissa modifikationer göras i utskottets förslag, avseende dels rätten till expropriation av minoritetsandelar i strömfällen, dels reglerna för fastställande av ersättning för exproprierade strömfäll.

I motionen nr 408 har jag tillåtit mig föreslå vissa modifikationer i Kungl. Maj:ts förslag i dessa två avseenden. Enligt gällande lydelse av 1 kap. 14 § vattenlagen kan »den, som råder över vattenkraften i fallet», d. v. s. den, som förfogar över hela eller majoriteten av strömfallet, ej erhålla rätt att exproprieras andra tillhöriga minoritetsandelar i fallet. Dylära minoritetsandelar kan vederbörande i stället erhålla rätt att taga i anspråk enligt bestämmelserna i 2 kap. 5—7 §§ vattenlagen. Enligt den föreslagna nya lydelsen av 1 kap. 14 § kan däremot jämväl en majoritetssinnehavare erhålla rätt att exproprieras de delar av fallet, som han själv icke innehar. Genomföres förslaget, skulle majoritetssinnehavaren sålunda i fortsättningsen erhålla två möjligheter att välja på: antingen kan han begära expropriation enligt 1 kap. 14 § eller i vattenmålet angående fallets utbyggande ansöka om tillstånd enligt bestämmelserna i 2 kap. att taga minoritetsandelar i anspråk.

Ang. utvidgning av rätten att expropriera strömfall.

Väljer han den första vägen, kan han — såsom förslagets ersättningsregler utformats — betaga minoritetsinnehavarna den rätt till ersättningskraft, som de eljest skulle äga. När det är fråga om minoritetsandelar, är det icke möjligt att med fog göra gällande, att det med hänsyn till den i motivet till förslaget omtalade långsiktplaneringen är nödvändigt, att expropriationssökanden redan vid planeringen vet, i vilken mån ersättning skall utgå i kraft eller pengar. I detta fall kan det alltså icke föreligga något annat motiv för den föreslagna lagändringen än önskan att överföra av enskilda ägda delar av strömfall i statens ägo till för staten lägsta pris.

Enligt det föreliggande förslaget skall vidare den, som erhållit expropriationsrätt, inom ett år efter expropriationsbeslutet hos vattendomstolen söka bestämmande av ersättning för det exproprierade. På framställning av den ersättningsberättigade skall vattendomstolen emellertid låta anstå tills vidare med ersättningens bestämmande, dock längst till dess medgivande enligt 2 kap. till strömfallets byggande lämnas. Om exproprianten det begär, skall likväl, sedan fem år förflutit efter expropriationsbeslutet, frågan om ersättning för vattenkraft, som vid tiden för expropriationsbeslutet icke var tillgodogjord, under alla förhållanden upptagas till avgörande. Detta innebär i praktiken, att om exproprianten dröjer fem år med utbyggnad av strömfallet, berövas ersättningstagaren möjlighet att erhålla ersättning för det exproprierade fallet i form av kraft, utan han får ersättningen fastställd i pengar. Mot detta förslag ha ett flertal remissmyndigheter och icke mindre än tre av lagrådets ledamöter rest invändning.

Om strömfallets ägare tvingas att avstå sin vattenkraft, synes det minsta han kan begära vara, att ersättningen skall bliva så rättvist bestämd som möjligt. Detta kan icke, såsom herr statsrådet vill göra gällande, innebära att han tvingar sig till ersättningskraft. Då värdet av ett strömfall starkt påverkas av tiden för detsammans utbyggnad och

det därmed sammanhängande diskonteringsavdraget, torde det icke vara möjligt att komma fram till ett rättvist resultat i ersättningsfrågan, förrän man med bestämdhet vet, när strömfallet kan utbyggas. Viktigare är kanske dock, att exproprianten genom denna bestämmelse erhåller möjlighet att betaga strömfallsägarna deras rätt till ersättningskraft. Genom expropriationen måste de avstå ett realvärde, som alltså är oberoende av penningvärdessfluktuationen. Det är under sådana omständigheter rättvist, att de i ersättning få realvärden, i detta fall vattenkraft, som är oberoende av försämringar i penningvärdet. Från olika håll ha under senare år yrkanden framställts om sådana ändringar i vattenlagen, att sakägarna tillförsäkras gottgörelse i form av realvärden, och mycket talar för riktigheten av dessa yrkanden. Den nu föreslagna bestämmelsen strider mycket bestämt mot dessa önskemål, vilka för övrigt särskilt gjort sig gällande i övre Norrland. På grund härav bör enligt min mening, på sätt jag yrkat i motionen nr 408, det föreslagna sista stycket i 1 kap. 14 § utgå och detta stycke erhålla följande ändrade lydelse: »Med ersättningens bestämmande skall vattendomstolen på framställning av den ersättningsberättigade låta anstå tills vidare, längst till dess medgivande enligt 2 kap. till strömfallets bebyggande lämnas.»

De båda ändringar av propositionen, som jag sålunda föreslagit, äro tydliga kompromisser, som äro avsedda att eliminera de största olägenheterna med de föreslagna ändringarna i vattenlagen.

Herr talman! Jag kommer att i första hand rösta för herr Wistrands avslagsyrkande. Men jag tillåter mig, herr talman, att om detta yrkande blir utslaget, yrka bifall till motionen nr 408 rörande formuleringen av 1 kap. 14 § vattenlagen.

Herr HOLMBÄCK: Herr talman! Kärnan i det lagförslag, som andra lagutskottet förordar i det utlåtande vi nu ha att diskutera, är att i stor omfatt-

Ang. utvidgning av rätten att expropriera strömfall.

Herr WEHTJE: Herr talman! I nu gällande lagbestämmelser om rätt till expropriation av vattenfall enligt 1945 års lag, om priskontroll vid överlåtelser av vattenfall enligt 1946 års lag samt om koncession för byggande av kraftledning och möjligheterna att vägra transitering av kraft på statens stamlinjenät har staten redan medel i sin hand för att effektivt förhindra spekulation i vattenkraft.

Tyngdpunkten i motiveringen för de nu föreslagna åtgärderna, som möjliggöra väsentligt mer omfattande ingrepp genom expropriation av vattenfall än tidigare, har såväl utskottet som departementschefen — den sistnämnde också i sitt anförande här i kammaren — lagt på behovet av en planmässig utbyggnad av landets vattenfall. Går man emellertid till den i propositionen lämnade redovisningen av förhållandena, finner man där ingenting till klarläggande eller bemötande av den på erfarenhetsmaterial grundade kritik, som framförts i de ingivna yttrandena över sakkunnigförslaget. Yttrandena från de hörda myndigheterna äro för övrigt mycket knapphändigt refererade, vilket är att beklaga, både i detta fall och i allmänhet. Men det kommer ändå fram, huru man på olika håll inom myndigheter och näringsorganisationer ser på denna fråga.

Enligt vad som framgår av referaten är det i första hand vattenfallsstyrelsen som tillstyrker. Dess yttrande är utförligt refererat. Efter referatet av vattenfallsstyrelsens synpunkter omnämnes en rad av remissvar, som gå i avstyrkande riktning. Jag kan inte underlåta, herr talman, att uppehålla mig något vid dem.

Kommerskollegium säger bland annat, att det med hänsyn till vad som anförts förefaller kollegiet rimligt, att ytterligare erfarenheter om den nuvarande lagstiftningens verkningar avvaktas, innan vidare åtgärder företagas för att hindra spekulationstendenserna. — Det är ju dock så, att de nu gällande lagarna äro nya, expropriationslagen från år 1945 och lagen om priskontroll från år 1946.

De särskilt sakkunniga myndigheterna äro vattenrättsdomarna och vattenöverdomstolen. Den sistnämnda åberopades speciellt i 1945 års debatt om denna fråga, och den dåvarande justitie-ministern stödde sig i mycket hög grad på vad vattenöverdomstolen sade. Nu uttalar vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol, att — även om man ej borde släppa den av kommitténs majoritet omfattade tankegången ur sikte — det för närvarande syntes föreligga övervägande skäl att låta frågan om tvångsrätt med hänsyn till framtida utbyggnadsbehov anstå. Vattenöverdomstolens yttrande är inte återgivet, men jag antar, att det innehåller de allmänna slutsatser, som äro anförda under följande stycke i propositionen: »I de avstyrkande yttrandena göres i allmänhet gällande, att den i betänkandet framlagda utredningen icke gäve belägg för att spekulation i fortsättningen kunde antagas förekomma i sådan omfattning, att åtgärder som så avsevärt ingrepe i enskild rätt kunde anses ur allmän synpunkt påkallade. Ej heller syntes det allmänna intresset av strömfallens planmässiga och ändamålsenliga utbyggande påkalla denna utvidgning av expropriationsrätten.»

Ett alldeles särskilt intresse tilldrar sig kammarkollegiets uttalande, i vilket det heter: »Att låta frågan huruvida och när strömfällen i riket skola överföras i statens ägo bli beroende enbart av administrativ och ekonomisk prövning, måste dock ur rättssäkerhetssynpunkt anses otillfredsställande.» Jag skall be att få återkomma härtill senare.

Men sedan fortsätter kammarkollegiet: »För att expropriationsrätt över huvudtaget må kunna medgivas för genomförande av en plan för de återstående utbyggda strömfallens utbyggnad, bör planen uppfylla vissa fordringar. Den bör sålunda ha upprättats med tillfälle för alla berörda intressen att göra sina synpunkter gällande. Vidare bör den ha en officiell prägel och, synes det kollegiet, fastställas efter prövning av Kungl. Maj:t och riksdagen. Enligt kollegiets mening bör en sådan plan först upprät-

Ang. utvidgning av rätten att expropriera strömfall.

tas och därefter undersökas i vad mån och under vilka förutsättningar en utvidgad expropriationsrätt erfordras för planens genomförande.»

Även om dessa synpunkter och denna kritik inte kunnat rubba kolartron på statens allvishet, hade det väl ändå varit rimligt, att man tagit så mycket hänsyn till dem, att man anfört de skäl eller påvisat de praktiska förhållanden, som man vill åberopa. Jag skulle för statsrådet vilja upppepa herr Wistrands fråga, så formulerad: Har det kunnat påvisas några svårigheter att på ett ändamålsenligt och planmässigt sätt tillvarata landets vattenkrafttillgångar?

Enligt mitt bedömande måste det föreliggande förslaget betecknas som praktiskt synnerligen svagt grundat och rättsligt i hög grad betänkligt. I första hand gäller detta förslagets rättsliga struktur. Därest förslaget genomföres, kommer initiativrätten att inlösa annan tillhörigt strömfall att utsträckas till att omfatta praktiskt taget all utbyggd och utbyggnadsvärdig vattenkraft, detta även i sådana fall, där inlösningsrätten innebär intrång i strömfallsägarens legitima intressen och för denne kan medföra synnerlig skada. Denna fordran på att enskild rätt skall vika anses tillräckligt grundad på det skälet, att våra nu återstående krafttillgångar med tiden måste få ökad nationell betydelse och att det därför måste vara ett bjudande samhällseligt krav, att dessa krafttillgångar planmässigt utbyggas och utnyttjas. Ett rätt tillgodoseende av detta krav får anses betydelsefullt. Därest allmänintresset skall tillgodoses genom införande av en generell inlösningsrätt, lär detta likväl icke kunna ske utan uppgivande av väsentliga rättsintressen. För utövande av en sådan rätt kan uppenbarligen enligt sakens natur icke krävas en strikt objektiv, saklig dokumentering, att ett tvingande allmänintresse verkligen är för handen. Kraven på bevisning i detta hänseende ha måst eftergivnas och sänkas till blott en sannolikhetsbevisning, med det utrymme en sådan bevisning ger för subjektiva bedömanden och ovidkommande motiv. De syftemål, som man

här vill vinna, kunna med andra ord endast tillgodoses på rättssäkerhetens bekostnad. Ju längre fram i tiden utbyggnadsmognaden för ett vattenfall ligger, desto större blir denna rättssäkerhet, med öppen risk att lämna rum för ren godtycklighet.

Men härmed sammanhänger även en annan svaghet. I svensk vattenlagstiftning har hittills gällt som en allmän, erkänd grundsats, att stat, kommun och enskilda vid förvärv av vattenkraft skola vara likställda. I den mån kraven på full bevisning för ett förhandenvarande allmänintresse icke kunna upprätthållas, ligger det emellertid blott alltför nära att, om expropriationsansökningarna icke äro flera, bevisskyldigheten — särskilt för statens kraftverksrörelse som sökande — icke kommer att ställa sig alltför svår. Av samma skäl lär icke kunna undvikas, att ömtåliga intressekonflikter kunna uppstå, där det knappast är möjligt att för deras avgörande finna en ordning, som ur rättssäkerhetens synpunkt kan anses tillfredsställande.

Liksom det svårligen lär kunna påstås, att en sådan generell lösningsrätt är behövlig för att möta en aktiv, osund spekulation i vattenkraft, har det icke heller visats, att ett införande av en sådan inlösningsrätt nu skulle vara påkallat för att möjliggöra större planmässighet vid utbyggnaden av våra krafttillgångar. Såsom de fortlöpande offentliga redogörelserna för vårt kraftbalansläge torde ge vid handen, är en bedömning på längre sikt av utbyggnadsbehovet och strömfallsdispositionerna utomordentligt vanskelig, och såvitt man kan utläsa därav, har kravet på planmässighet i vår kraftförsörjning knappast haft sin svagaste punkt i sådana hinder som sammanhänga med att lämpliga strömfall icke kunna disponeras i rätt tid.

Därest den föreslagna generella inlösningsrätten nu skulle genomföras, skulle detta uppenbarligen få till följd, att de grundläggande förutsättningarna för ett fortsatt upprätthållande av det nu tillämpade blandade kraftförsörjningssystemet med stat, kommun och enskilda som likställda parter än mer skulle

Ang. utvidgning av rätten att expropriera strömfall.

rubbas, utan att detta föregåtts av ett närmare klagörande och beaktande av det värde detta system utan tivel äger, icke minst ur konsumenternas synpunkt. Om nämligen den kommunala och enskilda kraftförsörjningen rätt skall kunna fylla sin uppgift, lär den i likhet med den statliga böra ha möjlighet att erhålla erforderligt krafttillskott genom utbyggnad av egna strömfall och sålunda även möjlighet att under samma förutsättningar som den statliga kraftverksrörelsen förvärva nya strömfall. Genom den föreslagna generella inlösningsrätten skulle emellertid denna möjlighet mer eller mindre begränsas. Förhandenvaron av en kronans förhandsställning i detta avseende framför övriga kraftproducenter skulle skapa en allmän osäkerhetskänsla och därigenom verka störande på en sund, organisk utveckling av kommunal och enskild kraftproduktion.

Även om den statliga kraftverksrörelsen i första hand har att svara för en planmässig, tillräcklig och billig allmän kraftförsörjning och därför bör ha medel i sina händer för denna uppgift, lär dock på detta liksom på alla andra områden förefintligheten av en inbördes självständigt arbetande företagsamhet i olika företagsformer vara den yttersta och till slut den enda säkra garantien för att kraftkonsumenternas berättigade intressen tillgodoses så tillfredsställande som möjligt. Felbedömningar och felberäkningar äro, såsom dagens situation noggsamt visat, lika möjliga i statlig som i kommunal och enskild regi och lära för statsdriftens del icke bli mindre därigenom, att statsdriften vid sidan om sin rent försörjningsmässiga målsättning även kan ha att följa andra, korsande målsättningar. En planmässig utbyggnad av outnyttjad vattenkraft kan påverkas av bedömanden ur marknadspolitiska synpunkter, liksom taxepolitiken av finans- och budgetpolitiska. Om därför en central uppgift för kraftförsörjningen skall vara att planmässigt tillgodose kraftkonsumenternas behov, är det sålunda ingalunda säkert, att denna uppgift bäst fylles genom ett försörjningssystem med särskilt tillrättalagda ex-

pansionsmöjligheter enbart för den statliga kraftverksrörelsen. Både i lagstiftningen och i praxis har vårt svenska kraftförsörjningssystem hitintills varit byggt på principen om likställig samverkan mellan statlig, kommunal och enskild drift, och detta system har också kunnat utvecklas på ett sätt, som i stort sett väl motsvarar olika behov. Det skulle därför vara i hög grad olyckligt, såsom också herr Lundgren framhållit tidigare, om det nu vidtas en åtgärd av den innebörd som den föreslagna inlösningsrätten har, innan den nu pågående översynen av detta system blivit slutförd av 1943 års elkraftutredning. Denna har ju till uppgift att verkställa utredning rörande möjligheterna att genom statens medverkan mera planmässigt än hitintills trygga landets och landsbygdens försörjning med elkraft, och den lär komma att avgiva sitt huvudbetänkande före 1949 års riksdag.

Med vad jag nu har anfört vill jag instämma i den till betänkandet avgivna reservationen.

Herr PERSSON, IVAR: Herr talman! Då jag är av den uppfattningen, att det har bedrivits en mycket osympatisk spekulation i strömfall, menar jag att de åtgärder, som rimligen kunna vidtagas häremot, också böra vidtagas. Jag kan emellertid icke finna, att det föreliggande utskottsförslaget helt tillgodoser markägarnas berättigade intressen. Det är särskilt på tvenne punkter, som jag skulle vilja framställa ändringsförslag. Jag stöder mig därvid på reservanten i sakkunnigkommittén, herr Pettersson i Dahl, och jag kan meddela kammaren att han kommer att ställa samma yrkande i andra kammaren.

Det har här påtalats, att ett fall kan ha olika värde, beroende på vid vilken tid ersättningen fastställes, och det har därför i den nämnda reservationen till sakkunnigförslaget hävdats, att den tidsfrist, som i 1 kap. 14 § sista stycket bestämts till fem år, är för knapp. Det är ju den ersättningskyldige, som har att begära att ersättningsfrågan skall upp-

Ang. utvidgning av rätten att expropriera strömfall.

tagas till avgörande, sedan fem år ha förflutit. Han kan alltså avgöra, när bedömningen skall ske, efter att fem år ha gått, och det kan jag icke finna rimligt. Då det skulle vara till den tidigare ägarens fördel, att denna tidsfrist utsträcktes, menar jag att en sådan utsträckning bör kunna ske. Jag ber sålunda, herr talman, att få hemställa att i 1 kap. 14 § sista stycket orden »fem år» måtte utbytas mot »tio år».

Det är emellertid också en mycket svårbedömbär sak, huruvida bygden och den tidigare ägaren till fallet gagnas mest, om ersättningen utgår i pengar eller om den utgår i kraft. Det påpekas i handlingarna, att om ersättningsfrågan avgöres på samma gång som utbyggnaden sker, så möter det inga svårigheter att fastställa ersättningen antingen i pengar eller i kraft. Under sådana omständigheter menar man därför att båda dera låta sig göra, men när ersättningen bestämmes särskilt för sig senare än expropriationen, men i alla fall rätt långt innan utbyggnaden, menar man, att det skulle vara svårt att planera utbyggnaden, om den förre innehavaren därvid skulle finna att han vill ha ersättningen i form av kraft.

Kommittén har emellertid själv skrivit — det citeras i propositionen på s. 52: »Möjligen skulle man kunna tänka sig den lösningen, att i ersättningsmålet gottgörelsen bestämdes i pengar, och att fallägaren berättigades att i blivande mål om medgivande enligt 2 kap. påkalla ersättning i kraft mot restitution helt eller delvis av den förut utdömda penningersättningen.»

Efter att ha framkastat denna möjlighet fortsätter kommittén med att säga, att det troligen skulle bli en komplicerad historia. Jag kan inte bedöma, om det skulle bli så oerhört komplicerat — även reservanten herr Pettersson tycks medge att det skulle kunna bli svårt — men jag skulle ändå vilja, att denna möjlighet ytterligare prövades. Jag skulle därför, herr talman, vilja ställa ett tilläggsyrkande om en skrivelse angående utredning på denna punkt. I viss mån sammanfaller ju detta önske-

mål med innehållet i ett av herr Lundgrens tidigare yrkanden, men jag måste nog i alla fall framställa mitt yrkande, ty då man anser frågan komplicerad, tror jag det är riktigtast att hänskjuta den till utredning.

Jag vill sålunda hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående gottgörelse för strömfall, som tagits i anspråk jämlikt 1 kap. 14 §, då i ersättningsmålet gottgörelsen bestämts i pengar, så att fallägaren berättigades att i blivande mål om medgivande enligt 2 kap. påkalla ersättning i kraft mot restitution helt eller delvis av den förut utdömda penningersättningen.

Häri instämde herrar *Tjällgren, Bror Nilsson, Niklasson och Ivar Nilzon.*

Herr NORMAN: Herr talman! Det är helt naturligt att en sådan lagstiftning som denna bedömes litet olika från olika utgångspunkter. Jag tror inte jag begär någon orätt mot någon, om jag uttrycker skillnaden mellan minoriteten och majoriteten i utskottet så, att minoriteten har en principiell motvilja mot en lagstiftning, som tvångsingriper i den enskildes rätt, under det att majoriteten har en principiell sympati för lagstiftningsåtgärder, som syfta till att låta det allmänna behärska värdefulla naturtillgångar.

Verkningarna av en sådan lagstiftning bli naturligtvis också litet olika i olika avseenden, och det är då helt naturligt att man, om man ser på spörsmålet från den ena mera principiella utgångspunkten, just bara observerar nackdelarna, och om man ser på det från den andra mera principiella utgångspunkten, särskilt fäster sig vid fördelarna. Utskottet har inte förbisett detta, men uttalar sammanfattningsvis, »att fördelarna av den föreslagna utvidgningen av rätten att expropriera strömfall synas vara större än de därmed förenade nackdelarna». Utskottsminoriteten vill således inte helt underkänna en del kritiska synpunkter, som ha framförts. Vad mig personligen beträffar tänker jag då närmast på spörs-

Ang. utvidgning av rätten att expropriera strömfall.

målet, huruvida ersättningen bör utgå i kraft eller i pengar.

Som jag ser det, gäller detta spörsmål inte främst den enskilde ägaren, som skall ha ersättning, men däremot är jag mycket intresserad av att bygdens intressen tillgodoses och att behovet av kraft för olika industriella företag, för hantverk, för belysning o. s. v. blir fyllt. Utskottet har pekat på att det finns möjlighet att tillgodose det behovet genom att till expropriationsmedgivandet knyta särskilda föreskrifter för bygdeintressets tillgodoseende, och jag vill i detta sammanhang understryka, att bygdeintresset allvarligt bör beaktas vid expropriationsmedgivandet. Om så sker, tror jag att de allmänna intressen, som annars skulle kunna åsidosättas, om ett annat allmänt intresse finge ingripa i den enskildes rätt, bli tillgodosedda.

Jag har inte — det måste jag erkänna — den rätta respekten för vakthållningen kring den enskildes rätt i detta sammanhang. Jag tänker i det fallet närmast på att vår hittills gällande lagstiftning på vattenkraftsområdet sedan länge har möjliggjort för det ena enskilda intresset att öva ganska stort våld mot det andra enskilda intresset. Den enskilde strömfallsägaren får t. ex. möjlighet att utbygga sitt strömfall, även om han därigenom ofta åstadkommer mycket stora olägenheter för andra enskilda, såsom strandägarna längs vattendraget. Detta intrång skall helt naturligt ersättas, men rent principiellt ser jag inte någon skillnad mellan en ordning, där ett enskilt intresse, som tillgodoser ett allmännyttigt ändamål, får ingripa i andras enskilda intressen, och den ordning som nu är föreslagen.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Hage*.

Herr BERGH: Herr talman! Det råder ingen tvekan om att det föreliggande förslaget avser att högst avsevärt vidga statens möjligheter att i sin ägo överföra tillgänglig vattenkraft. Så till vida kan man, om man vill uttrycka sig rakt på

sak, säga att förslaget innebär, att socialiseringsivrarna ha framflyttat sina positioner. Det förefaller mig vara den väsentliga innebörden av denna proposition.

När nu den siste ärade talaren talade om att det här föreligger en på förhand intagen inställning, å ena sidan hos dem som ställa sig sympatiska till att det allmänna på detta sätt ingriper i den enskilda företagsamheten och äganderätten, å andra sidan hos dem som ställa sig avvisande till en sådan lagstiftning, är det uppenbart att herr Norman i viss mån hade rätt. Men sedermera kom herr Norman in på ett annat tanke-spår. Han frågade sig, såsom jag gärna vill göra, huruvida förslaget är nyttigt eller inte nyttigt. Jag är inte doktrinär, utan försöker att i den ringa mån jag kan bedöma saken närmast ur den synpunkten, och då ligger det ju nära till hands för mig som norrbottning att falla tillbaka på de erfarenheter, som vi ha gjort där hemma.

Vi ha där enligt uppgift ungefär en tredjedel av rikets utnyttjningsbara vattenkraft, och av den vattenkraft som finnes inom länet äger staten ungefär 95 procent. Då frågar jag mig: Har det visat sig vara till någon särskild fördel, att staten haft en så våldsamt dominans över vår vattenkraft? På den frågan svarar jag obetingat nej. Det är tvärtom på det sättet, att vattenfallsstyrelsens sätt att sköta utbyggnaden av vattenkraften i Norrbotten och vattenfallsstyrelsens taxepolitik när det gäller den norrbottniska vattenkraften icke befrämjat det norrbottniska näringslivet så som man skulle ha önskat.

När vi skulle få ett järnverk där uppe, befanns det att anläggningen av detta järnverk icke kunde fortskrida enligt det program, som riksdagen fastställt, av det skälet att utbyggnaden av vattenkraften icke kunde ske i motsvarande takt. Man har tillämpat en sorts diversehandlarmentalitet — man tog inte hem varorna förrän kunden stod på andra sidan disken och ville ha dem. Man hade inte den privata företagsamhetens inställning, att man först skall skapa behov och se-

Ang. utvidgning av rätten att exproprieras strömfallet.

dan tjäna pengar på att tillfredsställa dem. Jag har inte sådan respekt för vattenfallsstyrelsen som företagare, att jag vill vara med om att i ännu högre grad beröva den den sporre, som konkurrens kan innebära. Detta grundar jag givetvis på den begränsade erfarenhet jag har från Norrbotten.

Detta förslag innebär ju ingenting annat än att vattenfallsstyrelsen, i den mån den har att uthärda konkurrens med andra företag, med lagstiftningens hjälp beredes möjlighet att pressa ned konkurrenterna i skorna. Detta har ingenting att göra med den fria konkurrens, som vi annars betrakta såsom ett verksamt och värdefullt incitament för näringslivets utveckling. Jag skulle också kunna tillägga, att detta sätt att med lagstiftningens hjälp beröva statliga företag konkurrenter eller försvåra konkurrenternas framfart icke, såvitt jag har förstått mera moderata uttolkare av de 27 punkternas heliga urkund rätt, står riktigt i överensstämmelse med tankegången där. Det har ju av dem sagts, att företag, som äro bärkraftiga, samhällsnyttiga, välorganiserade o. s. v., alltfört skola få leva kvar vid sidan av den statliga företagsamheten. Vad som nu föreslås synes mig icke stå i god överensstämmelse med den tankegången, ty vad som här avses är ingenting annat än att med lagstiftningens hjälp försvåra enskild konkurrens.

Eftersom jag inte kan finna att detta är nyttigt för det ekonomiska livets blomstring, kan jag icke finna något skäl som talar för bifall till denna proposition, utan anser att övervägande skäl tala för att man icke bör medverka till en stärkt monopolställning för den statliga verksamheten och att man alltså bör ansluta sig till reservationen.

Herr **HOLMBÄCK**: Herr talman! Herr Norman sade i sitt anförande, att det inte är så stor skillnad mellan de ingrepp, som nu föreslås kunna ske, och ingrepp, som äro tillättna tidigare enligt vattenlagen, då en enskilds rätt får gripa in mot en annans. Men det finns nog ändå vissa skillnader. Ett enskilt

intresse kan enligt vattenlagen få gripa in mot ett annat i huvudsak i två olika fall.

Det ena är när en fallägare får rätt att utbygga strömfallet och därigenom får möjlighet att hålla vattnet vid en viss nivå, även om det kan medföra skador för annans egendom. Men det får ju endast ske i det fallet, att nyttan av utbyggnaden motsvarar tre gånger skadan på åker och äng, respektive två gånger skadan på annan egendom. Där har alltså lagen synnerligen noggrant föreskrivit, att utbyggnaden skall vara till nationalekonomisk fördel.

Det andra fallet är, då en person icke äger ett helt strömfallet utan kanske endast en del på en sida av en långsträckt fors eller kanske blott ena sidan. Han får då bygga ut ovanför och nedanför och alltså ta hela strömfallet på den sidan, och likaså kan han få utnyttja den motsatta sidans vattenkraft. Men i båda de fall jag nu har nämnt bestämmes ersättningen i ersättningskraft. Det är ju just i möjligheten för en strömfallsägare att få ersättningskraft, som den nu föreslagna lagstiftningen gör vissa inskränkningar. Man gör alltså nu avkall på principen, att fallägaren skall få ett realvärde såsom ersättning för den vattenkraft, som han måste avstå.

Herr **HAGE**: Herr talman! Jag har bevärt ordet med anledning av herr Berghs anförande. Herr Berghs påstående, att det hade varit lyckligare, om enskild företagsamhet hade ägt vattenkraften i Norrbotten — jag fattade honom på det sättet — var inte, vågar jag säga, grundat på något enda faktum. Det finns helt enkelt inte något faktum, på vilket herr Bergh kan grunda ett sådant påstående, utan det är ett antagande och ingenting annat.

Sedan vill jag passa på att säga, att jag en gång i tiden omkring 1918, då den nu gällande vattenrättslagstiftningen kom till — det har visserligen skett vissa justeringar sedan dess — satt tre år i rad i utskott och diskuterade dessa frågor. Sedan dess har jag i viss mån kom-

Ang. utvidgning av rätten att expropriera strömfäll.

mit bort från detta ämne. Men under de tre åren grundlades hos mig den uppfattningen, att det för det allmänna och för det svenska folket i gemen är bäst, att *staten i största möjliga utsträckning äger vår vattenkraft*. Alltså, jag har den principiella uppfattningen att egentligen denna stora naturkraft borde tillhöra det allmänna utan undantag. Vattnet i våra älvar är ju inte som jorden, av vilken en enskild kan äga ett visst utstakat område. Utan detta vatten i ett strömdrag befinner sig ena stunden på Petterssons mark och andra stunden på Anderssons. Det borde alltså vara allmän egendom. Och när detta nu icke kan ordnas så, är det i alla fall bäst, att vattenkraften i största möjliga mån kommer i statens ägo och utnyttjas till fördel för *alla* medborgare och inte bara till fördel för några kapitalister i detta land.

En gammal landshövding, som en gång var i den situationen, att han måste välja om han skulle ställa sig på de enskildas sida eller på det allmännas sida i en viss tvistefråga, fällde det bevingade uttrycket: »Gagnar det staten, så slå till!» Det är en god princip, och då jag tror, att den lagstiftning, som det här är fråga om — även om den denna gång bara gäller en något mindre fråga — gagnar staten och det allmänna, vill jag också slå till och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr BERGH (kort genmäle): Herr talman! Herr Hage har missförstått mitt yttrande, om han i det inlagt den innebörden, att jag skulle ha betraktat det som fördelaktigare, om *en* person eller *ett* företag ägt lika stor andel av den norrbottniska vattenkraften, som staten nu äger. Vad jag vänt mig emot är statens monopolställning. Om dessa naturtillgångar behårskas av en ägare, som icke själv utnyttjar dem effektivt och icke genom konkurrens tvingas att göra det, så är olyckan lika stor, om det är en enskild, som äger dem, eller om det är staten, som gör det. Jag har betraktat denna fråga ur den synpunkten, att ett statligt företag lika väl som ett en-

skilt i näringslivets och det allmännas intresse behöver konkurrens.

Herr NORMAN: Herr talman! Herr Holmbäck framhöll, att enligt gällande regler skada uppkommen vid uppdamning, kraftstationsbygge o. d. skall ersättas med full ersättning. Ja, så är det i teorien, men inte i praktiken, d. v. s., de ersättningsberättigade bli ej alltid belättna. Jag kan peka på förhållandena t. ex. uppe i Jämtland. Där äro strandägarna uppe vid Kallsjön långt ifrån belättna med den ersättning de ha fått för fördärvade fiskevatten m. m.; och det finns byar där uppe, som ännu långt efter att den stora kraftverksanläggningen färdigställts få använda karbidlampor, därför att de fortfarande inte ha fått någon ersättningskraft.

Herr HAGE: Herr talman! Jag tror att det i stort sett förhåller sig på det sättet, att utbyggnaden av vår vattenkraft sker efter vad som anses behövt och efter den efterfrågan, som föreligger. Jag tror alltså — detta vill jag säga till herr Bergh — inte att konkurrensen på detta område har så stor betydelse som på en hel del andra områden.

Herr HOLMBÄCK: Herr talman! I ett sådant fall som herr Norman nämnde står jag helt och fullt på strandägarnas sida. Jag tycker de skulle vända sig till en god advokat och gå till högre rätt.

Herr statsrådet ZETTERBERG: Herr talman! Sedan alla de väsentliga synpunkterna på denna sak nu äro framförda, vill jag för att inte trötta kamraren inskränka mig till att göra en del korta kommentarer på några punkter, som ha varit uppe i diskussionen.

Herr Wehtje frågade mig om behovet av denna planläggning på lång sikt. Det är väl en självklar sak för varje stor industriföretagare, att han med lång sikt ser om sitt företag, garderar sig för framtiden och försöker att på bästa sätt planera. Det är svårt för mig att

Ang. utvidgning av rätten att exproprieras strömfall.

förstå, varför inte detsamma också bör gälla för staten och kommunerna. Det föreliggande förslaget avser ju bl. a. att för alla dessa olika kraftproducenter underlätta en långsiktig planering och förhindra att det blir en våldsam kapplöpning om de återstående strömfallen.

Flera av de föregående talarna ha påpekat, att priset på naturkraften i många fall inte spelar så stor roll, när det gäller att bestämma priset på den slutliga produkten, d. v. s. elektriciteten, och detta är riktigt. Men det är väl också klart att priset inte är betydelselöst, och för att ge kammaren en föreställning om vilka värden det kan röra sig om, vill jag återkalla i minnet det fall, som blev den närmaste anledningen till det provisoriska ingripandet år 1946. En enskild spekulant hade under de senast förflutna 8—10 åren ifrån bönderna köpt upp andelar i vattenfall i en älv. Han hade sammanlagt betalat ungefär 600 000 kronor för dessa andelar, och han sålde dem sedan till Stockholms stad, som ansåg sig vara i nödvändigt behov härav för sin framtida planering. Han begärde då, och staden ansåg sig nödsakad att åtminstone provisoriskt acceptera priset, 9 600 000 kronor. Denna vinst på 9 miljoner kronor måste ju dock på ett eller annat sätt betalas av dem som förbruka den elektriska kraften.

Slutligen ännu ett par ord om en fråga, som flera talare ha berört, nämligen huruvida ersättningen bör utgå i kraft eller i pengar. Jag vill till de synpunkter, som jag förut angivit i denna fråga, endast understryka, att det icke alls är någon självklar sak, att ersättning bör utgå i form av kraft. Det är visserligen föreskrivet i vattenlagen att så skall ske under vissa förutsättningar, men denna regel har sedan lång tid tillbaka varit föremål för mycken diskussion, och det råder stor tvekan, om detta är en riktig princip eller ej. Den strider i varje fall, såsom jag tidigare har framhållit, mot sättet för utgivande av ersättning vid annan expropriation.

Herr **HOLMBÄCK**: Herr talman! Jag tror att jag vågar säga att herr statsrå-

dets anförande inte var fullt exakt. Det är nu två år sedan vi sysslade med kontrollagen, men jag tror att jag ändå har siffrorna från det fall han nämnde rätt klara. Till de 600 000 kronorna måste, om jag inte missminner mig, adderas värdet av viss ersättningskraft, varför den siffran nog blir betydligt högre. Vidare — och det tror jag är det väsentliga — begärdes icke de 9 miljonerna, utan ersättningen för fallet bestod av ett årligt kraftbelopp, som — jag tror av vattenfallsstyrelsen — uppskattades till ett värde av 9 miljoner kronor. Denna uppskattning blev emellertid föremål för en stark kritik från säljaren, som ansåg att åtskilliga omständigheter icke blivit beaktade vid uppskattningen. Jag vågar naturligtvis lika litet nu som då gå i god för riktigheten av dessa uppgifter — jag reserverade mig uttryckligen för den saken redan i debatten för två år sedan — men herr statsrådet torde dock icke kunna säga, att det rörde sig om 9 miljoner i kronor, utan det gällde ett till 9 miljoner uppskattat värde.

Herr statsrådet **ZETTERBERG**: Herr talman! Det har ju gjorts olika försök att med skilda beräkningsgrunder fastställa det rätta värdet i detta fall, men jag är övertygad om att herr Holmbäck är ense med mig om att det även med vissa jämkningar var en horribel spekulationsvinst.

Herr **WISTRAND**: Herr talman! Herr statsrådet har här inte endast av mig utan även av flera andra talare blivit tillfrågad om vad det är som har inträffat efter att senast vidtagna lagstiftningsåtgärder företogs, som påfordrar denna nya lagstiftning. Jag vill inte uppehålla mig vid de närmare förhållandena kring det fall, som herr statsrådet då angav. De ha redan berörts av herr Holmbäck. Jag vill endast konstatera, att herr statsrådet icke har kunnat nämna något annat fall än det som föregick och föranledde 1946 års lagstiftning, en lagstiftning om vilken det vitsordats, att den verkat tillfyllestgörande.

Ang. utvidgning av rätten att expropriera strömfäll.

Herr NÄSSTRÖM: Herr talman! Av herr Lundgrens och herr Berghs anföranden kanske kammaren har fått den uppfattningen, att de företräda den mening som norrlänningarna i allmänhet ha om denna sak. Men bara det exempel, som justitieministern lämnade och som var hämtat ifrån våra trakter, är ganska belysande för hur det går till, och just våra landskap ha blivit utsatta för rovdrift på detta område.

För egen del anser jag, att utskottsutlåtandet lider av ett skönhetsfel. På s. 19, sista satsen i det stora stycket, kan man läsa: »En engångsexpropriation för statens räkning av samtliga mer betydande icke utbyggda strömfäll, vilken skulle innebära ännu kraftigare ingrepp i enskild rätt än som nu föreslagits, anser sig utskottet i likhet med föredragande departementschefen icke kunna förorda.» Jag har den bestämda uppfattningen, att om det finns något i detta land som borde förstärkas, så är det just våra vattenfall, och jag anser att man nu borde ha tagit steget fullt ut med en gång. Jag förstår emellertid, att det inte är någon mening med att framställa ett sådant yrkande, och jag nöjer mig därför med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HOLMBÄCK: Herr talman! I anledning av justitieministerns svar ber jag endast att få konstatera, att han tydligen icke vidhåller uppgiften om de 9 miljonerna, utan medger att det rörde sig om en uppskattad och inte om en verklig summa. Jag är för min del liksom han övertygad om att det förelåg en stor vinst, men det hindrar inte att man bör tala om denna vinst, till den storlek som den hade och inte till en överdriven storlek.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet förekommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle bifalla den vid utlåtandet avgivna reservationen;

3:o), av herr *Lundgren*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av bifall till motionen I: 408; samt 4:o), av herr *Persson, Ivar*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att de i 1 kap. 14 § femte stycket lagen om ändring i 1, 9, 10 och 11 kap. vattenlagen förekommande orden »fem år» utbyttes mot »tio år». Dessutom hade herr *Persson, Ivar*, framställt ett särskilt yrkande om avlåtande av en skrivelse till Kungl. Maj:t av visst innehåll, till vilket yrkande herr talmannen ville återkomma efteråt.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt de under 1:o)—4:o) här ovan upptagna yrkandena och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wistrand* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr *Persson, Ivar*, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående andra lagutskottets utlåtande nr 48 antager bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. utvidgning av rätten att exproprieras strömfall.

Vinner Nej, har till kontraproposition i nämnda votering antagits bifall till herr Ivar Perssons yrkande i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Persson, Ivar*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 59;

Nej — 46.

Därjämte hade 16 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 48, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, bifalles den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wistrand* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 40.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen hade, yttrade herr talmannen, herr *Persson, Ivar*, yrkat, att riks-

dagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående gottgörelse för strömfall som tagits i anspråk jämlikt 1 kap. 14 § vattenlagen, då i ersättningsmålet gottgörelsen bestämts i pengar, så att fallägaren berättigades att i blivande mål om medgivande enligt 2 kap. påkalla ersättning i kraft mot restitution helt eller delvis av den förut utdömda penningersättningen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till herr Ivar Perssons berörda yrkande samt vidare på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Persson, Ivar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår det av herr Ivar Persson under överläggningen om andra lagutskottets utlåtande nr 48 framställda yrkandet om avlåtande av en skrivelse till Kungl. Maj:t av visst innehåll, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, bifalles nämnda yrkande.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 52.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. dyrtidstillägg å folkpensioner m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 52, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dyrtidstillägg för år 1948 å folkpensioner m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 8 maj 1948 dagtecknad proposition, nr 268, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

dels antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om dyrtidstillägg för år 1948 å folkpensioner,

dels ock medgiva, att förslagsanslaget Bidrag till folkpensioner m. m. för budgetåret 1948/49 finge tagas i anspråk jämväl för bestridande av kostnaderna för sådana dyrtidstillägg.

Före propositionens avlämnande hade vid innevarande års riksdag väckts sex motioner angående dyrtidstillägg å folkpensioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 5 av herrar *Öhman* och *Norling*,
nr 124 av herr *Petersson* m. fl. samt
nr 191 av herr *Hage* m. fl. ävensom

inom andra kammaren:

nr 1 av herr *Senander* m. fl.,
nr 214 av herrar *Fröderberg* och
Johnsson i Kastanjegården samt
nr 315 av herr *Thapper* m. fl.

I anledning av propositionen hade väckts sju motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 419 av herr *Wahlund* m. fl.,
nr 421 av herr *Andersson*, *Elon*, m.
fl. samt

nr 422 av herrar *Domö* och *Velander* ävensom

inom andra kammaren:

nr 587 av herr *Pettersson* i Dahl
m. fl.,
nr 597 av herr *Fagerholm*,

Ang. dyrtidstillägg å folkpensioner m. m.

nr 598 av herrar *Skoglund* i Dovers-
torp och *Hagård* samt

nr 599 av herr *Ohlin* m. fl.

Propositionen samt motionerna I: 422 och II: 598 hade, såvitt de angingo lagförslaget, hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet. I övrigt hade propositionen samt motionerna I: 422 och II: 598 hänvisats till statsutskottet. Övriga här ovan nämnda motioner hade hänvisats till lagutskott och — tillika med motionerna I: 422 och II: 598 i den del dessa hänvisats till lagutskott — behandlats av andra lagutskottet i samband med propositionen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A. att riksdagen — med förklaring att det genom propositionen framlagda förslaget till lag om dyrtidstillägg för år 1948 å folkpensioner icke kunnat i oförändrat skick antagas — måtte för sin del antaga under punkten infört förslag till lag om dyrtidstillägg för år 1948 å folkpensioner;

B. att motionerna I: 124, I: 191, I: 419, II: 214, II: 315, II: 587 och II: 597 måtte anses besvarade genom vad utskottet under A. hemställt;

C. att motionerna I: 422 och II: 598, såvitt de hänvisats till lagutskott, måtte anses besvarade genom vad utskottet under A. hemställt;

D. att motionerna I: 5 och II: 1, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet förut anfört och under A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

E. att motionerna I: 421 och II: 599, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet förut anfört och under A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I förslaget till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner var 1 § så lydande:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Den som åtnjuter folkpension skall, under de förutsättningar och i den ord-

(i utskottets förslag:)

Den som åtnjuter folkpension eller uppbär hustrutillägg skall, under de för-

Ang. dyrtidstillägg å folkpensioner m. m.

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

ning nedan sägs, erhålla dyrtidstillägg därå för år 1948 med belopp, utgörande 30 kronor för änkepensionsberättigad,

40 kronor för gift pensionsberättigad, vars make jämväl åtnjuter folkpension eller till vars hustru utgår hustrutillägg, samt

50 kronor för annan pensionsberättigad.

Tillkommer dyrtidstillägg pensionsberättigad, vars hustru uppbär hustrutillägg, skall hon erhålla dyrtidstillägg därå med 30 kronor.

(i utskottets förslag:)

utsättningar och i den ordning nedan sägs, erhålla dyrtidstillägg därå för år 1948 med belopp, utgörande

30 kronor för änkepensionsberättigad och för den som uppbär hustrutillägg,

40 kronor för gift pensionsberättigad, vars make jämväl åtnjuter folkpension eller till vars hustru utgår hustrutillägg, samt

50 kronor för annan pensionsberättigad.

2 § i det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget, vilken paragraf saknade motsvarighet i utskottets förslag, hade följande avfattning:

Dyrtidstillägg utgår endast om den pensionsberättigades årsinkomst understiger följande belopp, nämligen

för gift pensionsberättigad 300 kronor i bostadskostnadsgrupp I, 500 kronor i bostadskostnadsgrupp II, 700 kronor i bostadskostnadsgrupp III, 900 kronor i bostadskostnadsgrupp IV och 1 100 kronor i bostadskostnadsgrupp V samt

för annan pensionsberättigad 400 kronor i bostadskostnadsgrupp I, 700 kronor i bostadskostnadsgrupp II, 1 000 kronor i bostadskostnadsgrupp III, 1 300 kronor i bostadskostnadsgrupp IV och 1 600 kronor i bostadskostnadsgrupp V.

6 § i utskottets lagförslag och den därmed likalydande 7 § i Kungl. Maj:ts förslag lydte:

Dyrtidstillägg utbetalas genom vederbörande pensionsnämnds eller annan kommunal myndighets försorg. Angående sättet och tiden för utbetalningen meddelar Konungen närmare bestämmelser.

Vid utlåtandet hade reservationer avgivits

1) av herr *Wistrand*, som dock ej antytt sin mening;

2) av herr *Forslund*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava den änd-

rade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen — med förklaring att det genom propositionen framlagda förslaget till lag om dyrtidstillägg för år 1948 å folkpensioner icke kunnat i oförändrat skick antagas — måtte för sin del antaga i reservationen infört förslag till lag om dyrtidstillägg för år 1948 å folkpensioner;

B. att motionerna I: 124, I: 191, I: 419, II: 214, II: 315, II: 587 och II: 597 måtte anses besvarade genom vad reservanterna under A. hemställt;

C. att motionerna I: 422 och II: 598, såvitt de hänvisats till lagutskott, måtte anses besvarade genom vad reservanterna under A. hemställt;

D. att motionerna I: 5 och II: 1, i den mån de icke besvarats genom vad reservanterna förut anfört och under A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

E. att motionerna I: 421 och II: 599, i den mån de icke besvarats genom vad reservanterna förut anfört och under A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I det av herr *Forslund* förordade lagförslaget hade 1 och 4 §§ följande lydelse:

1 §.

Den som åtnjuter folkpension eller uppbär hustrutillägg skall, under den förutsättning och i den ordning nedan

sägs, erhålla dyrtidstillägg därå för år 1948 med 45 kronor.

4 §.

Dyrtidstillägg utbetalas genom pensionsstyrelsens försorg. Angående sättet och tiden för utbetalningen meddelar Konungen närmare bestämmelser.

Vid utlåtandet fanns vidare fogat ett särskilt yttrande av herrar *Löfvander*, *Björkman*, *Hagård* och *Ryberg*.

Herr WISTRAND: Herr talman! Andra lagutskottet har i detta ärende förordat en socialt angelägen åtgärd, som även jag finner synnerligen behjärtansvärd. Jag är fullt ense med utskottet om det önskvärda i att folkpensionärerna — kanske främst av alla — få realvärdet av sin pension säkerställt och också om att man i det längsta bör undvika att bryta de normer för pensionens utbetalande, som så nyligen ha fastställts. Vad som emellertid föranlett mig att avge en blank reservation till utskottets utlåtande och att nu begära ordet är att denna fråga av utskottet och även i den kungl. propositionen har bedömts uteslutande ur sociala synpunkter, varom det knappast i detta fall finns några skiljaktiga uppfattningar, varemot de ekonomiska synpunkterna lämnats utan någon belysning. Jag kan inte ge en sådan belysning, därför att det undandrar sig mitt bedömande, i vilken utsträckning ett dyrtidstillägg på folkpensionerna — särskilt om, som utskottet tänkt sig, folkpensionerna i framtiden mer eller mindre automatiskt skola bindas vid ett index — kan komma att inverka i ett läge, då penningvärdet är flytande och då man har ställt upp som ett program att i stabiliseringssyfte icke öka köpkraften i landet. Att en inverkan uppkommer som motverkar penningpolitikens målsättning, ligger i öppen dag. Jag är å andra sidan medveten om att det är hårt att kategoriskt låta detta krav gälla även för folkpensionärernas del och att det om möjligt bör undvikas, att de bli lidande på penningvärdets fall. Emellertid kan man inte komma ifrån, att det här finns ett

Ang. dyrtidstillägg å folkpensioner m. m.

ekonomiskt sammanhang, och det sammanhanget borde ha blivit belyst.

Jag är mycket ledsen att inte finansministern är närvarande i kammaren, ty det skulle ha varit av värde att ifrån honom ha fått en lugnande försäkran att denna åtgärd kan genomföras utan någon svårare belastning på penningvärdet.

När vi nu inte ha denna belysning, återstår det för oss intet annat än att besluta i saken sådan den föreligger. Jag har velat framföra ett beklagande av att denna viktiga fråga, som onekligen också har en ekonomisk bakgrund som ingalunda är betydelselös, måste avgöras utan att vi tillräckligt känna till dess ekonomiska verkningar.

Herr NORLING: Herr talman! Med utgångspunkt från en hushållsbudgetundersökning, som socialstyrelsen år 1943 verkställt för folkpensionärer, ha vissa sakkunniga funnit att levnadskostnadsstegringen för folkpensionärerna från sommaren 1946 fram till sista kvartalet 1947 har utgjort 12,1 procent. Däri inräknas även den stegring, som sloandet av livsmedelsrabatterna medfört för folkpensionärerna.

När folkpensionsreformen genomfördes, utgick man ifrån de levnadskostnader, som då voro rådande, och ansåg att den folkpension, som då fastställdes, skulle täcka ett minimibehov. Redan vid 1946 års riksdagsbehandling av folkpensionslagen påyrkades från kommunistiskt håll, att de nya pensionernas köpkraft skulle skyddas genom ett rörligt dyrtidstillägg för folkpensionärer. Riksdagen avslög yrkandet, men förutsatte att Kungl. Maj:t skulle ha sin uppmärksamhet riktad på frågan och i tid vidtaga åtgärder för att skydda folkpensionernas realvärde. Vid 1947 års riksdag motionerades ånyo från kommunistiskt håll i samma syfte, men även då avslög riksdagen motionen.

Genom en kraftig indexrensning har socialvårdskommittén lyckats få ner levnadskostnadsstegringen mellan sommaren 1946 och sista kvartalet 1947 till 4,9

Ang. dyrtidstillägg å folkpensioner m. m.

procent, men man kan säkerligen fastslå att den verkliga stegringen varit större än denna siffra utvisar. Enligt socialstyrelsens senaste uppgifter om levnadskostnaderna ha enbart livsmedelspriserna under tiden december 1947—mars 1948 stigit med 4,6 procent, och indextalet enbart för livsmedel har stigit med 20 enheter från 1946 till mars 1948. Räkna man därtill med att folkpensionärerna under åren 1946 och 1947 hade rabattkort på vissa viktiga livsmedel, vilket av socialvårdskommittén beräknas motsvara 7 procent, borde väl även bortfallet av denna förmån kompenseras, när det gäller att uppväga den fördyring av levnadskostnaderna, som har inträtt. En konsumtionsförening i en av landets större städer har gjort en utredning, som visar att sedan den 22 juni 1946 ha priserna på ransonerade varor stigit med 11,5 procent. Läger man därtill det belopp, som folkpensionärerna gå förlustiga genom bortfallet av livsmedelsrabatterna, d. v. s. för äkta makar omkring 84 kronor per år, kommer man fram till den fördyring, som folkpensionärerna rätteligen borde erhålla kompensation för. Det är då egendomligt, att socialvårdskommittén har kunnat förorda, att folkpensionärerna skola kompenseras med ett dyrtidstillägg på blott fem procent. När socialvårdskommittén har givit uttryck för den uppfattningen, att folkpensionerna böra återställas till det realvärde, som de hade då riksdagen fattade beslut om deras införande, kan jag inte förstå, att man nu från kompensationen vill undantaga det realvärde, som livsmedelsrabatterna utgjorde.

Jag kan inte vara med om att folkpensionärerna skola få sin låga levnadsstandard ytterligare nedpressad på grund av hänsyn till att man skall iakttå återhållsamhet i fråga om de statliga utgifterna. Jag kan inte heller dela den uppfattningen, att statsfinansiella skäl böra få fälla utslaget, när det gäller att återställa folkpensionernas realvärde.

Herr talman! Med stöd av vad jag här anfört hemställer jag om bifall till utskottets utlåtande med den ändringen, att 1 § lagen om dyrtidstillägg för år

1948 å folkpensioner måtte få följande lydelse: »Den som åtnjuter folkpension eller uppbär hustrutillägg skall, under de förutsättningar och i den ordning nedan sägs, erhålla dyrtidstillägg därå för år 1948 med belopp, utgörande 72 kronor för änkepensionsberättigad och för den som uppbär hustrutillägg, 96 kronor för gift pensionsberättigad, vars make jämväl åtnjuter folkpension eller till vars hustru utgår hustrutillägg, samt 120 kronor för annan pensionsberättigad.»

Herr statsrådet **MÖLLER**: Herr talman! När folkpensionsreformen genomfördes vid 1946 års riksdag, hade det, såsom den föregående talaren sade, väckts motioner, vari föreslogs införande av en automatisk indexreglering av folkpensionerna. För min del anslöt jag mig icke till det förslaget, av det skälet att det föreföll mig, liksom det gör i dag, förenat med betydande administrativa och praktiska svårigheter att genomföra en indexreglering. Då emellertid ärendets behandling under denna riksdag har visat, att det, när det blir ett visst tryck i fråga om penningvärdet, uppstår ganska mycket tvekan om hur man bör förfara, har jag för min del kommit till det resultatet, att det är bättre att lagfästa en indexreglering. Men jag vill icke sticka under stol med att detta ingalunda är någon så lätt sak att göra. När det nu föreslås ett femprocentigt dyrtidstillägg på folkpensionerna, ha vi måst tillgripa den ganska egendomliga utvägen att icke utbetala dyrtidstillägget på samma gång som folkpensionerna utan samla ihop hela dyrtidstillägget för en enda utbetalning för hela året. Det är ett typiskt tecken på hur svårt det är att ordna en verklig indexreglering.

I folktopartimotionen yrkas bl. a., att Kungl. Maj:t skall låta verkställa en utredning om folkpensionernas anknytning till index och framlägga förslag härom till nästa års riksdag. Jag för min del kan försäkra, att vad som i det avseendet är möjligt också skall bli gjort, men jag vill inte dölja, att det

Ang. dyrtidstillägg å folkpensioner m. m.

med hänsyn till de tekniska svårigheterna ingalunda är säkert, att vi lyckas få fram ett tekniskt hållbart förslag till nästa års riksdag. Där uppställer sig nämligen frågan, huruvida utbetalningarna skola ske månadsvis, kvartalsvis eller halvårsvis o. s. v. Vidare måste man ta ställning till problemet, huruvida kompensationen skall göras så följ-sam i förhållande till prisutvecklingen, att redan en rörelse på t. ex. en enhet i index skulle kunna medföra någon förändring antingen uppåt eller nedåt av utgående dyrtidstillägg. Jag har för min del kommit till den uppfattningen att vi rent tekniskt icke kunna klara ett system med en sådan rörlighet. Jag har därför i stället tänkt mig — men det blir ju en utrednings sak att när-mare klargöra, om det är en riktig position — att vi skola nöja oss med in-tervaller på omkring fem procents höj-ning eller minskning. Även om, såsom för närvarande torde vara fallet, den faktiska prisökningen sedan år 1946 kan beräknas uppgå till omkring åtta pro-cent, har jag för min del ändå icke velat föreslå högre dyrtidstillägg på folkpensionerna än fem procent. Men skulle prisutvecklingen föra dithän, att det skulle uppstå en försämring med t. ex. tio procent, bör, såvida vi icke ha en automatisk reglering, en dylik utveckling enligt min mening föranleda nya förslag till riksdagen. Det torde dock knappast vara behövt, innan vi ha kommit upp i en så pass stor höj-ning.

En annan sak, som vållar stora svårigheter, är det utbetalningssystem, som vi ha bestämt oss för. Vi ha ju ett ut-betalningssystem, som innebär att pen-sionsstyrelsen gör alla utbetalningar av folkpensioner. Det systemet har valts för att vi därigenom skulle kunna till-godogöra oss de maskinella möjligheter som numera finnas. När pensionsstyre-lsen skulle yttra sig i fråga om dyrtids-tilläggen, förklarade den sig emellertid vara fullständigt ur stånd att expediera dyrtidstillägg på folkpensionerna ens en gång detta år, om man hade ett sys-tem med skilda dyrtidstillägg för olika

folkpensionärer. Pensionsstyrelsen an-såg sig för den skull böra föreslå, att dyrtidstilläggen skulle utgå med ett en-hetligt belopp av 40 kronor till alla folkpensionärer, således även för änke-pensioner och hustrutillägg, och att dessa 40 kronor skulle utbetalas någon gång på hösten i november eller decem-ber månad. För min del har jag haft mycket svårt att ansluta mig till en lin-je, som icke har någon annan motive-ring än administrativa svårigheter och som icke är uttryck för någon som helst princip. Skola vi lämna dyrtidstillägg på folkpensionerna, böra de väl ändå på något sätt anslutas till den faktiska prisutvecklingen och icke göras så full-komligt godtyckliga som ett belopp av den föreslagna storleksordningen skulle vara. Herr Forslund har reserverat sig till förmån för pensionsstyrelsens linje och föreslagit ett enhetligt dyrtidstill-lägg av 45 kronor. Men även detta för-slag saknar ju varje spår av princip, om riksdagen nu skulle fatta beslut i över-ensstämmelse med herr Forslunds re-servation.

Eftersom jag icke ansåg mig lämpligen kunna medverka till ett sådant ab-solut enhetligt dyrtidstillägg för alla folkpensionärer, har jag nödgats gå på den kommunala utbetalningslinjen för dyrtidstilläggen. Men det är klart, att om man skall genomföra en automatisk indexreglering, uppstår även där frågan om betalningssystemet o. s. v. Jag vill bara här påpeka, att det ingalunda är så lätta frågor att knäcka, om vi införa en automatisk indexreglering, som man kanske på sina håll föreställer sig. Där-för får man inte bli förvånad, om det kommer att ta en viss tid att komma till rätta med detta problem. Hade vi i stället för att införa det centraliserade utbetalningssystemet från begynnelsen bestämt oss för att låta kommunerna, liksom beträffande barnbidragen, ha hand om utbetalningarna, hade vi helt säkert nu utan vidare kunnat kopiera det system för dyrtidstillägg på folk-pensionerna, som man har t. ex. i Dan-mark, där man sedan många år tillbaka har en automatisk indexreglering. Det

Ang. dyrtidstillägg å folkpensioner m. m.

låter sig emellertid nu icke göra, om vi icke vilja övergå från det centraliserade till ett decentraliserat utbetalnings-system.

Jag har velat säga detta med hänsyn till den diskussion, som tidigare har förevarit. Jag vill ytterligare anförda detta för att visa, att det inte var några ogrundade invändningar, som redan från början framfördes mot tanken att skapa en automatisk indexreglering för folkpensionerna.

I fråga om beloppet har jag redan sagt, att jag för min del tror, att vi måste ha vissa intervaller, innan vi i framtiden genomföra vare sig en höjning eller sänkning av dyrtidstilläggen. Från kommunistiskt håll förklarar man, att dyrtidstilläggen i stället för med fem procent böra utgå med tolv procent. Men det är väl uppenbart, att om man över huvud taget skall resonera om index, måste denna index grundas på de priser, som gälla i öppna marknaden. Att vi tidigare ha haft ett system med rabatter på vissa livsmedel, vilket nu avskaffats, kan väl inte betraktas såsom ett inslag i den prisutveckling som där-efter har ägt rum. Den linje, som kommunisterna ha valt, förefaller mig fullständigt orimlig. Då borde vi väl i stället återinföra rabattsystemet, så att folkpensionärerna finge betala lägre priser för vissa livsmedel än vad som gäller i den öppna marknaden. Jag har emellertid aldrig någonsin älskat detta rabattsystem, ty det verkar ofta orättvist och är över huvud taget ganska krångligt. Jag har därför heller inte ansett, att vi på nytt böra återinföra det. Men det gör också, att jag tror, att vi för närvarande måste nöja oss med fem procents dyrtidstillägg på folkpensionerna, såsom här föreslagits.

För min del tillåter jag mig, herr talman, att tillstyrka det förslag, som utskottet här har framlagt.

Herr FORSLUND: Herr talman! Det är ett ganska egendomligt förhållande, att jag har kommit att stå såsom reservant under ett ärende, vars huvudtanke

jag varmt sympatiserar med, som det egentligen inte finns anledning att tvista om och som har fått anslutning från alla partier. Men det må väl vara tillåtet att ha olika meningar om själva det praktiska förfaringsättet, och jag har min särskilda mening om den form för utbetalande av dyrtidstillägg å folkpensionerna, som här föreslås.

Jag stöder mig därvid på den uppfattning, som har uttalats av den högsta centrala myndighet, som vi ha på detta område i vårt land, nämligen pensionsstyrelsen. Jag undrar faktiskt, om herr statsrådet inte försöker att bevisa alltför mycket, när han förebrår både dem, som ha motionerat om ett enhetligt belopp, och mig, som har accepterat tanken på ett dylikt men höjt detsamma, att det inte finns någon fast princip bakom förslaget om ett enhetligt belopp. Tillåt mig, herr statsråd, att fråga när denna heliga princip har dykt upp. Under de senare åren ha vi dock utan invändningar använt det system, som jag här har rekommenderat, nämligen att låta tilläggen på folkpensionerna utgå med fixa belopp. Det har ju varit 35 kronor, som ha utbetalats både en och flera gånger per år av den centrala myndigheten, pensionsstyrelsen. De lokala pensionsnämnderna ha däremot icke varit engagerade i saken, utan utbetalningarna ha skett centralt efter riksdagens beslut.

Jag vill även påminna om en annan omständighet, som kanske en del av de närvarande ha glömt bort, nämligen att när det infördes dyrtidstillägg för stats-tjänarna såsom kompensation för penningvärdets försämring, gingo vi under flera år icke på procentlinjen utan utbetalade fasta belopp. Vi kommo till slut på detta sätt upp till ett fast belopp av över 600 kronor i dyrtidstillägg till de enskilda befattningshavarna. Det innebar ingalunda, att man från statens sida var främmande för tillämpande av andra grunder, men man ansåg det vara en praktisk linje som man då ville följa. Mot denna bakgrund tycker jag, att herr statsrådet inte bör vara så hård i sina omdömen om vad vi här föreslagit, vil-

Ang. dyrtidstillägg å folkpensioner m. m.

ket ju bara är avsett att gälla ett år. Vi utgå väl alla, jag förmodar även herr statsrådet, ifrån att den nu föreslagna anordningen inte skall behöva bli bestående år från år. Annars skulle vi ju komma in i det egendomliga förhållandet, att pengar, som förvaltas av den centrala myndigheten, pensionsstyrelsen, skola utbetalas via kommunerna och deras pensionsnämnder, medan samtidigt de belopp, som kommunerna äga rätt att utbetala till folkpensionärerna i form av kommunala bostadstillägg, skulle utbetalas icke av kommunerna utan av pensionsstyrelsen, änskönt kommunerna själva slutligen få svara för dessa pengar. Pensionsstyrelsen skall nämligen bara förskottera pengarna och senare utkräva dem av kommunerna. Det statliga bidraget skulle således, herr statsråd, om man tillämpar denna princip, utbetalas av kommunerna, under det att de kommunala bidragen till vissa folkpensionärer skulle utbetalas av statens organ. Det vore väl ändå en ganska egendomlig ordning.

Det avgörande för mitt ställningstagande har emellertid varit, att man för denna enkla sak att utbetala dyrtidstillägg till folkpensionärerna, vilket ju visserligen sammanlagt rör stora belopp men som för de enskilda mottagarna i varje särskilt fall är fråga om ganska små summor, skall behöva sätta i gång denna väldiga apparat. Vi ha i vårt land omkring 2 500 kommuner. I var och en av dessa finns en pensionsnämnd och ibland flera, varför det skulle bli ett högre antal pensionsnämnder som här skulle sättas i verksamhet. Medan man hade kvar behovsprövningen, var det kanske mer försvarligt med en dylik omständig apparat, men sedan behovsprövningen bortfallit, måste jag verkligen fråga herr statsrådet, om man i departementet har tänkt igenom, vad detta förslag, som man så envist håller fast vid, rent tekniskt betyder. Har man förvissat sig om att pensionsnämnderna ha det grundmaterial, som de måste förfoga över för att till rätta personer kunna utskriwa anvisningar på dessa differentie-

rade belopp? De register, som så småningom skola fullbordas hos pensionsnämnderna, äro ännu icke klara. Den stora pensionsreformen har ju trätt i kraft så nyligen som från och med senaste årsskiftet. Man måste efter dylika stora reformer alltid räkna med en viss övergångstid, innan allt blir i ordning. Pensionsnämnderna ha faktiskt ännu inte sina register så färdiga, att dessa kunna läggas till grund för utbetalandet av dyrtidstillägg på folkpensionerna. Hur duktiga de personer, som arbeta inom pensionsnämnderna än äro, är det i varje fall inte säkert, att man över allt hunnit med att hålla registren »levandes». Ett register av denna art måste nämligen ständigt hållas vid liv. De pensionärer, som falla bort eller flytta från orten, skola avföras ur registret, och nytillkomna pensionärer skola införas på sin rätta plats. Allt detta nödvändiggör ett ansökningsförfarande för dyrtidstilläggen på folkpensionerna. Folkpensionärerna själva måste således ansöka hos pensionsnämnderna om dyrtidstillägg för att pensionsnämnderna skola kunna få ett material att lägga till grund för dyrtidstilläggens utbetalande. Sedan skall man pröva, om vederbörande folkpensionär är berättigad till att erhålla 30, 40 eller 50 kronor. Därefter skall pensionsnämnden skriva en utanordning, som sändes via posten, och pensionstagen får hämta sina pengar på närmaste postanstalt. Det blir således här ett dubbelt arbete både för pensionstagen och postverket. Postverket måste två gånger under samma månad ha besvär för att folkpensionären skall få sin pension och sitt lilla dyrtidstillägg.

Hur ämnar man för övrigt ordna kontrollen över att de personer, som äro berättigade till respektive 30, 40 och 50 kronor få rätt belopp, så att icke de, som skola ha 30 kronor, få 50 kronor, och en del, som skola ha 50 kronor, bara 40 eller 30 kronor? Här gäller det sammanlagt närmare 35 miljoner kronor. Pensionsstyrelsen, som väl ändå måste betraktas såsom ansvarig för fördelningen av dessa medel, måste på något sätt

Ang. dyrtidstillägg å folkpensioner m. m.

granska pensionsnämndernas medelsförvaltning och övertyga sig om att pengarna utbetalas på rätt sätt i enlighet med fastställda normer. Vid övervägandet härav har jag funnit, att den enklaste lösningen vore att införa ett enhetligt belopp, lika för alla. Vi skulle då slippa att taga in anspråk pensionsnämnderna, som inte äro lämpade för administrativ verksamhet. I stället för de 30, 40 och 50 kronor, som föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition och som utskottet har godtagit, har jag föreslagit ett belopp av 45 kronor. Det betyder, att de som äro ensamstående få en femma mera, hustrutillägget och änkepensionen blir 15 kronor högre och de gifta få 5 kronor mindre. Jag frågar: Är det något orätt i det och kan man säga, att det inte finns någon princip i det? Jag tycker för övrigt att jag mycket varmt kan rekommendera mitt förslag till övervägande.

Jag är emellertid intresserad av denna sak även ur en annan synpunkt. Här i denna riksdag förekommer det rätt ofta, att vi ta ett fult ord i vår mun och tala om Krångel-Sverige. Jag skulle gärna se, att ni, mina damer och herrar, förskona oss från den anordning, som utskottet föreslår och som är för invecklad för det ändamål, som den skall tjäna.

Jag är förvånad över en sak. Herr Domö är motionär och föreslår en enhetslinje, men hans vänner i utskottet ha i sista minuten svikit honom och förorda också Kungl. Maj:ts mera invecklade förslag. Nu ser jag inte att herr Domö är här, men jag skulle gärna ha velat fråga honom, om han vill slippa att ta det där fula ordet Krångel-Sverige i sin mun eller om han är beredd att godtaga en ordning, som kommer att trassla till förhållandena.

När departementsförslaget ändrats på det sätt som här har skett, utgick jag ifrån såsom ganska självklart, att departementet skulle vara tacksamt för att man gick in för ett förenklat system och ville befria kommunerna från det merarbete, som blir en följd av den av utskottet föreslagna anordningen, och undvika de olägenheter, som kunna föräledas av svårigheterna i fråga om kon-

trollen och vad därmed sammanhänger. Om departementsförslaget inte innehållit bestämmelser om behovsprövning, tror jag knappast, att departementet hade framlagt ett förslag med differentierade belopp, utan då hade man nog nöjt sig med ett enda fixt belopp.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till min reservation. Jag förstår, att kammaren inte är beredd att följa mig, men jag kommer i alla fall att begära votering, ty det kan vara intressant att se, vilka som i praktiken vilja göra någonting för att vi skola ha det så litet krångligt som möjligt.

I herr Forslunds yttrande instämde herrar *Carl Sundberg, Ekströmer, Mannerskantz, Edin, Näsström* och *Löthner*.

Herr statsrådet **MÖLLER**: Herr talman! Jag begärde ordet för att omedelbart ge en replik till herr Forslund.

Det finns ingen möjlighet att här i kammaren ta upp ett detaljerat resonemang om de tekniska fördelarna och nackdelarna med de olika utbetalningssystemen. Jag vet mycket väl, att pensionsstyrelsen är förfärligt ängslig för den föreslagna anordningen. Jag vill emellertid erinra om att när vi skulle besluta om hur utbetalningen av barnbidragen skulle äga rum, hade en kommitté enhälligt tillstyrkt, att vi skulle gå samma väg beträffande barnbidragen, som vi gjorde i fråga om folkpensionerna, och att vi således skulle ha en helt och hållet centraliserad utbetalning. För min del har jag varit mycket tveksam om huruvida denna centraliserade utbetalning verkligen är en fördel eller inte. Skall jag jämföra utfallet mellan den decentraliserade utbetalningen av barnbidragen med den centraliserade utbetalningen av folkpensionerna, tror jag att min skepticism mot det centraliserade systemet är fullt rättfärdigad av de erfarenheter, som vi redan ha fått.

Jag skall inte gå närmare in på denna sak. Jag vill bara betona, att vi ha haft förbindelse med vissa kommuner. Det är klart att det blir besvärligt för dem, men de ha sagt att det inte blir större besvär

Ang. dyrtidstillägg å folkpensioner m. m.

än att de kunna övervinnas. När det gäller pensioner, som utgå efter behovsprövning, har vederbörande kommun uppgift på pensionärernas adresser. Där emot finns det inte för närvarande ute i kommunerna uppgifter om adresserna till personer, som erhålla ålderspension, eftersom de inte äro underkastade någon inkomstprövning. Kommunerna ha fått förteckningar på vederbörande från pensionsstyrelsen, men de ha inte fått deras adresser. För min del tror jag inte att man behöver vara alltför bekymrad ens för den sakens skull. Besvärligast borde det väl bli i en så stor stad som Stockholm, men där ha de kommunala myndigheterna förklarat sig fullt beredda att svara för att detta arbete skall utföras och för att det skall gå i lås.

När det gäller frågan om konstruktionen av dyrtidstilläggen, vill jag säga, att herr Forslund totalt har missuppfattat konstruktionen av dyrtidstilläggen under kriget. Det förhöll sig på det sättet, att de första dyrtidstillägg, som infördes, voro helt procentuella. Vi hade då tre dyrortsgrupper — sedan dess har dyrortsgrupperingen av folkpensionerna slopats, och dyrtidstilläggen skola endast utgå på ålderspensionerna och inte på bostadstilläggen — och genom att dyrtidstilläggen voro procentuella, fingo låt mig säga alla pensionärer på den svenska landsbygden lägre dyrtidstillägg än de som voro bosatta inom Ortsgrupp II. Särskilt från bondeförbundshåll påyrkades det med stor energi, att dyrtidstilläggen icke skulle vara procentuella. Då infördes bestämmelser, enligt vilka Ortsgruppen inte längre skulle vara normerande för alla dyrtidstillägg. Bestämmelserna utformades så, att ungefär hälften av tilläggen voro procentuella och hälften voro man kan kalla fasta tillägg, uppgående till 35 kronor. I dyrortsgrupp III skulle fortfarande de procentuella tilläggen utgå, i den mån det belopp, som därigenom folkpensionären blev berättigad till, var högre än 35 kronor.

Vad betalningssystemet beträffar, tror jag herr Forslund inte har klart för sig, att det var ett helt annat slags system med kvittenser o. s. v. Det är ju nu helt

ändrat. Dyrtidstilläggen avstämplades i kvittensboken på posten etc. och utbetalades under bestämda terminer.

Sedermera infördes någonting som kallades för provisoriska förbättringar av folkpensionerna, vilka till skillnad från dyrtidstilläggen utgingo med fasta belopp. De höjdes så småningom och uppgingo därefter till 200 kronor, som utbetalades ett par gånger vid sidan om de 35 kronorna och de egentliga dyrtidstilläggen. Det gjorde man, emedan man var medveten om att pensionerna voro för låga även med dyrtidstillägget. I fråga om de provisoriska förbättringarna var man egentligen endast intresserad av att de inte skulle bli så stora, att den slutliga reformen av folkpensioneringen över huvud taget inte skulle märkas.

Jag har med det anförda önskat förhindra, att några missförstånd uppstå vilket lätt kan ske för dem som inte alldeles erinra sig utvecklingen på detta område under krigstiden.

Jag måste för min del säga, att jag tror att herr Forslund gör sig onödiga bekymmer i denna sak. Om riksdagen bifaller utskottets förslag, kunna vi kanske mötas vid något senare tillfälle och kontrollera, huruvida herr Forslunds alla bekymmer verkligen ha haft något fog för sig.

Herr FRANZON: Herr talman! När socialministern frångått sitt förslag i propositionen och helt anslutit sig till utskottets förslag att slopa behovsprövningen av dyrtidstilläggen, är jag medveten om att jag kanske blir tämligen ensam i denna kammare om att förorda Kungl. Maj:ts förslag. Annars brukar man inte bli det, när man stöder Kungl. Maj:ts proposition. Jag har emellertid den bestämda uppfattningen — och det vill jag ha antecknat till kammarens protokoll — att det ekonomiska läget är sådant, att det finns anledning att ta upp frågan om behovsprövning av dyrtidstilläggen, så mycket mer som både socialministern och utskottet säga, att utskottsförslaget mera är att betrakta såsom ett provisorium för år 1948. So-

Ang. dyrtidstillägg å folkpensioner m. m.

cialministern har också signalerat, att han nu är redo att verkställa en utredning angående indexberäkning av folkpensioner, och i fredagens konselj fick han också bemyndigande att tillkalla särskilda sakkunniga för utredning av den frågan.

Såsom herr Wistrand mycket kortfattat anförde, är frågan inte belyst vare sig ur valutasympunkt eller andra ekonomiska synpunkter. I propositionen säger socialministern, sedan han konstaterat, att socialvårdskommittén föreslagit, att dyrtidstilläggen inte skola vara behovsprövade, följande: »I rådande ekonomiska läge synas emellertid skäl tala för att dyrtidskompensationen begränsas att avse sådana folkpensionärer, som väsentligen äro beroende av folkpensionen för sin försörjning eller för vilka folkpensionen åtminstone utgör en betydande del av den totala inkomsten.» Vidare anför departementschefen, att med beaktande av vad han anført och sedan från socialdepartementets sida samråd sökts med pensionsstyrelsen och generalpoststyrelsen, ha inom departementet uppdragits vissa riktlinjer för det administrativa handhavandet av det av departementschefen förordade dyrtidstilläggssystemet. Andra lagutskottet säger också: »Trots att utskottet är väl medvetet om att de rådande ekonomiska förhållandena mana till sträng återhållsamhet med utgifter, anser sig utskottet icke kunna tillstyrka, att dyrtidstilläggen göras beroende av pensionslagarnas inkomst.» Därefter framhåller utskottet, att man genom att slopa behovsprövningen följer den princip, som riksdagen accepterade, då riksdagen 1946 genomförde pensionsreformen.

Jag vill emellertid påminna kammaren om att när vi diskuterade frågan 1946, voro vi även inne på spörsmålet om indexberäknade pensioner och dyrtidstillägg, och då fanns det talare i denna kammare, som sade ifrån, att skulle dyrtidstillägg komma i fråga, var det inte sagt, att de inte skulle kunna bli behovsprövade.

Pensionsnämnderna ha för närvarande hand om behovsprövningen av alla

tilläggs-pensioner. De statliga bostadstilläggen beviljas med hänsyn till vederbörandes inkomst. De rent kommunala bostadstilläggen måste också behovsprövas. Jag hoppas kammaren förlåter mig, om jag säger, att jag har en tjugufem-årig erfarenhet som pensionsnämndsordförande, ehuru jag nu lämnat denna syssla, och jag tror många ordförande kunna instämma med mig i att denna behovsprövning aldrig har varit svår för en pensionsnämnd att göra. Det är klart, att det har gnisslat ibland. Pensionstagarna ha klagat många gånger, men när de en gång ha fått pensionen, ha de i regel varit nöjda. Skulle man här döma efter hur de folkpensionärer, som väsentligen äro för sin försörjning beroende av folkpensionen, se dagens läge även med hänsyn till riksdagsbeslutet 1946, vill jag säga att de aldrig lära sig förstå, att folk, som inte behöver folkpensionen, får samma belopp som de som äro i behov därav. Jag vill i detta sammanhang säga, att jag även 1946 var mycket tveksam, när jag gick med på det s. k. tredje alternativet, men jag gjorde det med hänsyn till den motive-ring, som då lämnades, nämligen att om man i sista omgången höjde avgifterna, skulle man kanske matematiskt sett kunna försvara, att alla fingo samma pension.

Vad medför då utskottets förslag för verkningar ur kostnadssynpunkt jämfört med propositionen? Det blir 50 procent högre kostnader. Utgifterna komma att uppgå till 36 miljoner i stället för 24 miljoner kronor.

Vid behandlingen av frågan om bostadsförsörjningen sades det i dag, att vi nu befinna oss i ett annat ekonomiskt läge än 1946 och 1947. Då frågar jag mig, om man inte just nu borde inrikta sig på att hjälpa dem, som verkligen behöva hjälp, i stället för att plöttra ut 50, 40 och 30 kronor till ett flertal människor, som skulle kunna klara sig utan dessa tillskott. Det måste väl ändå bidra till inflationen, att man 1948 de-lar ut 12 miljoner kronor mer än man verkligen behöver. Är det så att man kan lämna den rent ekonomiska frågan

Ang. dyrtidstillägg å folkpensioner m. m.

å side i denna debatt och säga, att denna merutgift inte betyder någonting för landets ekonomi, hade det väl varit bättre att höja dessa tillägg om 50, 40 eller 30 kronor med 50 procent och samtidigt införa behovsprövning. Även i det fallet skulle merkostnaden uppgå till 12 miljoner kronor.

När det nu så många gånger har betonats, att vi måste vara försiktiga vid handhavandet av vår ekonomi och att vi med alla medel måste försöka hejda inflationen, måste man väl dock i all rimlighets namn någon gång gå från ord till handling. Vi skulle ju inte det minsta skada någon, om vi nu tillämpa ett system med behovsprövning.

Läget skulle ha varit annorlunda, om socialministern föreslagit, att dyrtidstilläggen inte skulle vara behovsprövade, men utskottet sagt, att tilläggen skulle utgå efter behovsprövning. Då hade det administrativa förfarandet inte varit utformat och tiden till december kanske varit för knapp för att man skulle ha hunnit utforma detta förfarande. Nu är emellertid situationen den, att detta förfarande redan finnes utformat i propositionen. Pensionsnämnderna skulle kunna pröva, om tilläggen böra utgå, efter de linjer, som äro uppdragna. Så stort förtroende har jag för pensionsnämnderna, att jag litar på att de kunna göra prövningen något så när rättvist. Även om det i detta fall skulle komma att begås misstag, skulle säkerligen alla de, som sedan gammalt betraktas som folkpensionärer, ändå vara nöjda i och med att de som behöva hjälp fått sådan. De som inte behöva hjälp kunna vid detta tillfälle vara utan dyrtidstillägg.

Det blir kanske ett annat läge, när frågan om indexberäknade pensioner en gång blir utredd. Då få vi åter ta upp principfrågan och se efter, om vårt ekonomiska läge har blivit annorlunda och man för framtiden kan bibehålla den princip, som man accepterade 1946.

Jag skall inte, herr talman, uppta tiden mera, men jag måste säga, att jag är litet förvånad över att man helt bortser från de ekonomiska synpunkterna. Det torde väl vara lätt att räkna ut, att 12

miljoner kronor mera än Kungl. Maj:t begärt ändå betyder något i den här frågan.

Jag dristar mig, herr talman, att yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Häri instämde herr *Andersson, Karl*.

Herr HAGE: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord med anledning av den siste ärade talarens anförande. Jag satt i det utskott, som 1946 behandlade folkpensionsfrågan. Till en början hade jag nog sympatier för den uppfattningen, att folkpensionerna borde utgå efter *behovsprövning*. »Det tjänar ingenting till att ge folkpensioner till våra miljonärer.» Så brukade man säga, man och man emellan. Men under de debatter, som förekommo i utskottet, fick jag den inställningen, att övervägande skäl talade för att folkpensionerna skulle utgå *utan behovsprövning*. Denna principfråga avgjordes 1946, och det finns ingen anledning, enligt mitt sätt att se, att diskutera den saken nu. Ha vi tagit ståndpunkt till frågan 1946, böra vi vidhålla den ståndpunkten, när det gäller det lilla tillägg, som det här är fråga om.

Såsom framgår av utlåtandet har jag anslutit mig till utskottsmajoriteten. Och detta har jag gjort bland annat därför, att jag tillsammans med några partivänner vid början av denna riksdag har väckt motion, i vilken samma riktlinjer framfördes, som nu ha vunnit majoritet i utskottet. Den omständigheten gör naturligtvis, att jag har haft all anledning att ansluta mig till utskottsmajoritetens ståndpunkt.

När man nu arbetar för utskottets ståndpunkt, är det kanske gammal riksdagspraxis att så mycket som möjligt försöka slå ned reservanterna med argument. Men jag skall öppet och ärligt erkänna att jag inte vill göra detta när det gäller herr Forslunds reservation. Och anledningen härtill är, att jag vid utskottsbehandlingen av detta ärende har varit svårt frestad att ansluta mig till herr Forslunds linje. Jag räddade mig emellertid från att falla offer för den frestelsen, och detta gjorde jag bland annat

Ang. dyrtidstillägg å folkpensioner m. m.

just av den anledningen, att jag ju hade väckt en motion som tillstyrkes av utskottsmajoriteten — det skulle ju ha ansetts som mycket otacksamt mot utskottet, om jag hade gått ifrån min egen av utskottet tillstyrkta motion och anslutit mig till herr Forslunds ståndpunkt. Detta var alltså ett starkt skäl för mig att vidhålla den linje, som har vunnit majoritet i utskottet. Men jag har också andra skäl.

Visserligen torde det vara ett axiom, att om vi skulle gå på herr Forslunds linje och bestämma, att det exempelvis i november månad skall utgå ett dyrtidstillägg på 40 eller 45 kronor till *alla* folkpensionärer, så skulle det — såsom också pensionsstyrelsen har framhållit — gå mycket lätt och gesvint att placera in den summan, när man trycker pensionsutanordningarna för november månad. Då slippa givetvis alla pensionsnämnder runt om i landet att arbeta med att utanordna det här beloppet; saken klaras centralt. Men då är den stora frågan: Överväger den fördel, som detta för med sig genom lägre administrationskostnad, de nackdelar, som på annat sätt uppstå? När jag ställde den frågan till mig kom jag till slut till den uppfattningen, att skälen för att ha *differenterade* dyrtidstillägg dock voro ganska starka.

Herr Forslund har gått in för ett belopp av 45 kronor, som skulle utbetalas till alla folkpensionärer. Men det är att märka, att — om det hade blivit en kompromiss i utskottet och man hade gått in för en fast summa — så hade denna summa antagligen kommit att fastställas till 40 kronor; jag vågar det påståendet, att det under inga förhållanden skulle ha blivit möjligt att vinna majoritet för ett förslag om ett enhetligt dyrtidstillägg på 45 kronor. Om det alltså skulle ha fastställts ett enhetligt belopp på 40 kronor, skulle ogifta personer, exempelvis änklingar — de som man tycker det är mest synd om i detta sammanhang — ha fått ett dyrtidstillägg på endast 40 kronor i stället för de 50 kronor, som de enligt utskottets förslag skola få. Jag anser att den skada, som skulle tillfogas de ogifta folkpensionä-

erna genom denna förlust av 10 kronor, skulle vara så stor, att jag har ansett mig tvungen att ta hänsyn till den, allra helst som det är den allmänna uppfattningen, att de ogifta folkpensionärerna böra erhålla ett något högre tillägg än de andra.

Hade emellertid herr Forslunds linje med ett enhetligt tillägg på 45 kronor vunnit majoritet i utskottet, så hade jag inte reserverat mig, det säger jag öppet. Nu blev dock herr Forslund en ensam »sparv i tranedansen». Och då jag visste, att det var utsiktslöst att försöka gå fram på linjen med 45 kronors tillägg, ansåg jag mig försvarad med att gå med på utskottets förslag.

Det skulle emellertid inte skada om Kungl. Maj:t toge upp det här problemet och undersökte, om det inte finns någon möjlighet att komma fram på herr Forslunds linje vid ett kommande tillfälle, såvida inte dyrtidstillägget kommer att på något sätt inarbetas i folkpensionerna. Ty jag måste säga, att när man skall utanordna sådana här tillägg på *flera* håll, blir det nog en ökad belastning — i form av ökade administrationskostnader — på samhället, en belastning som jag vågar uppskatta till en ganska betydlig summa. En stor del av det bruttobelopp, som dyrtidstilläggen kosta samhället »ätas upp» av administrationskostnaderna, under det att antagligen en mycket liten del av totalkostnaden skulle ha gått till administrativa kostnader, om man hade gått in för central utanordning genom pensionsstyrelsens försorg.

Emellertid har jag förut betonat, att jag — trots allt — finner de skäl, som i dag tala för utskottets förslag, mera vägande än de som tala för herr Forslunds linje. Från den utgångspunkten ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LÖFVANDER: Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt mycket, men då jag har mitt namn under ett särskilt yttrande vid detta utskottsutlåtande skall jag be att få lämna en förklaring härtill.

Ang. dyrtidstillägg å folkpensioner m. n.

Då man inom utskottet enats om att dyrtidstillägg på folkpensionerna skall utgå utan behovsprövning, har man ju enats i det väsentliga, men även frågan om utbetalningen av dessa dyrtidstillägg har ju sin betydelse. Vi som ha undertecknat det särskilda yttrandet hade helst velat ha en central utbetalning av dyrtidstilläggen, men det upplystes i utskottet, att man, med hänsyn till att dessa tillägg äro differentierade, inte skulle kunna klara av utbetalningen inom pensionsstyrelsen. Vi ha därför gått med på att under år 1948 kommunerna skola ha hand om dessa utbetalningar. Därmed ha vi emellertid inte bundit oss för framtiden. Vi anse, att det riktiga är att det blir en central utbetalning, men vi vilja också förutsätta, att den anordning, som kommer att tillämpas i år, inte skall behöva medföra att man måste anlita ett ansökningsförfarande. Ett sådant skulle bli till besvär både för folkpensionärerna och för pensionsnämnderna. Dessa folkpensionärer kunna i stor utsträckning inte själva klara av sina skrivelser och ansökningar, utan arbetet kommer att läggas på pensionsnämndernas ordförande, och då det väl inte utgår någon ersättning för detta arbete anser man ett system med ansökningar vara orimligt.

Vi vilja också — liksom utskottet har gjort — rikta en vädjan till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t söker åstadkomma ett så enkelt förfarande på detta område som möjligt.

Herr talman! Jag har intet särskilt yrkande, utan yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr ANDERSSON, ELON: Herr talman! Jag åhörde med stort intresse socialministerns i debattens början lämnade skildring av de administrativa svårigheter, som skulle komma att möta ett förslag om automatiskt tillägg till folkpensionerna. Jag är för min personliga del beredd att tillmäta hans skildring vitsord; jag tror att det kommer att förhålla sig så, att rätt stora administrativa svårigheter komma att yppa

sig. Beträffande en detalj av dessa administrativa svårigheter tror jag också, att det kan komma att visa sig nödvändigt att göra den automatik, som man eventuellt kommer att stanna för, till en automatik i ganska grova drag. Men dessa svårigheter äro väl ändå av sådant slag, att de, därest man har ett verkligt intresse för att åstadkomma en ordning i enlighet med den som i den allmänna debatten från flera håll har begärts, kunna övervinnas och äro till för att övervinnas. Den utredning, som socialministern har förklarat sig ämna tillsätta, kommer enligt min mening, även om den får vissa otäcka nötter att knäcka, att kunna komma fram till ett resultat, som ger en något så när tillfredsställande lösning av problemen. För min del är jag övertygad om att socialministern med det positiva intresse, som han nu visar för denna sak, skall få möjligheter att komma fram till en lösning även av de svåra frågorna. Jag är för min del mycket glad över den inställning, som socialministern nu har, och jag ser som sagt i denna ett gott tecken på att man skall komma fram till ett gott resultat.

Ur de synpunkter, som jag anlägger på denna fråga, betraktar jag den förändring av Kungl. Maj:ts proposition, som har framgått ur utskottets arbete, såsom en förbättring.

Därför är det med tillfredsställelse och utan någon som helst tveksamhet som jag för min del yrkar bifall till utskottets betänkande. De svårigheter, som herr Forslund här har skildrat såsom motiv för sin reservation, skola naturligtvis tillmätas all den betydelse som de ha. Jag undrar dock, om inte herr Forslund i alltför grova drag har målat de administrativa svårigheter, som han tror skola möta ett förverkligande av utskottets förslag. Hade vi inte värre problem att lösa i Krängel-Sverige än detta, så tror jag för min del att Krängel-Sverige skulle vara ganska lätt att komma till rätta med.

Jag yrkar således, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Ang. dyrtidstillägg å folkpensioner m. m.

Herr NORLING: Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten här mycket — det blir ändå ganska sent innan vi sluta i kväll — men jag kan inte underlåta att säga några ord med anledning av socialministerns första anförande. Socialministern säger, att det är priserna i den öppna marknaden som man skall utgå ifrån när det gäller att ge folkpensionärerna kompensation för prisstegringarna, och han ansåg inte att man skulle ta hänsyn till det rabattsystem, som har tillämpats. Men det är väl ändå så, att detta rabattsystem har varit en ekonomisk tillgång för folkpensionärerna. Dess avskaffande betyder, när det inte blir kompenserat, att folkpensionens realvärde sänkes, och jag kan inte anse att detta är rättvist gentemot folkpensionärerna.

Ätminstone för vissa folkpensionärer kan följderna dessutom bli den, att de få börja den för dem ganska tunga vandringen till fattigvården för att få understöd, så att de skola kunna existera och bevara den levnadsstandard, som de hittills ha haft.

Herr talman! Jag vill ytterligare understryka det berättigade i det förslag till ändring av 1 §, som jag tidigare har framfört.

Herr FORSLUND: Herr talman! Jag blev inte alls övertygad av vad socialministern hade att anföra. Det faktiska förhållandet är ju det, att vi på senare år ha haft fasta belopp att utbetala till pensionärerna och att beloppet utbetalats centralt. Att om dessa fasta belopp säga, att de utgjorde en förstärkning av pensionerna och att de inneburo en förändring av pensionernas belopp, är ett argument, som jag inte på allvar kan taga upp såsom motivering, inte heller att det använda systemet kunde försvaras då, men inte nu. Änskönt skillnaden mellan de olika tilläggen enligt utskottets förslag är så liten som mellan 30 och 50 kronor, vill utskottet ändå hålla fast vid differentieringen.

Jag vill upplysningsvis säga, att den lagtext, som föreslås i min reservation

och som förenklar hela detta problem, icke är någon konstruktion av mig. Den är författad av juridiska experter och granskad av den rättsavdelning, som finns i socialdepartementet. Därför utgår jag ifrån att den är exakt och bärkraftig.

Med anledning av vad herr Elon Andersson sade vill jag konstatera, att han inte ansåg den omständigheten, att vi i kväll äro i färd med att ålägga 2 500 kommuner ett onödigt arbete, vara av en sådan betydelse, att det kunde vara motiverat att i detta sammanhang tala om Krångelsverige. Folkpartiledaren här i kammaren anser alltså inte att den frågan är av sådan storleksordning, att man i dag behöver ta någon som helst hänsyn till den!

Min gamle vän herr Hage, som under ett mer än fyrtioårigt riksdagsarbete har kämpat emot allt vad som kan betecknas irrationellt i vårt arbete och som vartenda år i flera omgångar har varit uppe och talat och talat om rationalisering, han förordar i dag utskottets förslag, som medför ett så utomordentligt invecklat system, och detta gör han trots att han erkänner, att det av utskottet föreslagna systemet är tyngre än det av mig föreslagna, förenklade systemet. Jag måste säga, att tiden är märkvärdig, när vännen Hage verkligen i sen tid kan komma och vittna som han här har gjort.

Herr socialministern förebrådde mig för att jag gjorde mig för mycket bekymmer. Tag inte illa upp när jag säger, att jag tycker herr socialministern har gjort sig för litet bekymmer när han har framlagt den kungl. propositionen och i denna infört stadganden av det innehåll varom vi nu tala. Jag tänker på att pensionsnämnderna inte ha det material som behövs och att omfattningen med arbetet av kontrollen inte är klarlagd. Jag för min del känner det helt enkelt oroande, att man skall antaga ett sådant förslag som utskottet här har framlagt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation, som jag har avgivit och som innebär en förenkling i jämförelse med utskottets förslag.

Ang. dyrtidstillägg å folkpensioner m. m.

Herr DOMÖ: Herr talman! Jag har tillsammans med andra motionerat om att dyrtidstillägg på folkpensionerna skall utgå utan behovsprövning och med enhetligt belopp. Nu har utskottet föreslagit borttagande av propositionens förslag om behovsprövning, och detta utskottets ställningstagande ligger alltså i den delen i linje med vad vi ha förordat. Däremot har utskottet inte velat godkänna införande av ett enhetligt belopp.

Nu ha fördelarna med ett enhetligt belopp så utförligt motiverats av föregående talare, att jag inte har någon anledning att gå in på den saken, och jag vill bara, herr talman, kort och gott ge till känna, att jag för min del vid en eventuell votering kommer att ansluta mig till herr Forslunds reservation. I denna föreslås ett belopp på 45 kronor i stället för det av mig förordade beloppet på 40 kronor, men jag har ingen anledning att nu närmare motivera varför jag skulle föredraga det sistnämnda beloppet framför det förstnämnda, utan jag stannar vid att ansluta mig till den Forslundska linjen. Den går ut på lösning efter ett system som är enkelt och som innebär att man slipper krångla till saken i onödan.

Herr HAGE: Herr talman! Jag vill bara säga till herr Forslund, att jag icke genom mitt ståndpunktstagande i denna fråga har frångått mina tidigare strävanden att bringa ned de administrativa kostnaderna så långt det är möjligt. Jag har bara förklarat, att jag har vägt herr Forslunds argument emot utskottsmajoritetens argument. Trots att jag uppskattar herr Forslunds uppfattning i den här frågan, har jag därvid funnit, att utskottets argument dock väga tyngst, och det är med den utgångspunkten jag har inlagt min ståndpunkt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu förevarande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kamma-

ren skulle godkänna Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda lagförslag; 3:o), av herr *Forslund*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 4:o), av herr *Norling*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att 1 § i lagförslaget finge följande lydelse:

Den som åtnjuter folkpension eller uppbär hustrutillägg skall, under de förutsättningar och i den ordning nedan sägs, erhålla dyrtidstillägg därå för år 1948 med belopp, utgörande

72 kronor för änkepensionsberättigad och för den som uppbär hustrutillägg,

96 kronor för gift pensionsberättigad, vars make jämväl åtnjuter folkpension eller till vars hustru utgår hustrutillägg, samt

120 kronor för annan pensionsberättigad.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Forslund* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till det av herr *Forslund* framställda yrkandet.

Herr *Franzon* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda lagförslag, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående andra lagutskottets utlåtande nr 52 antager godkän-

Ang. dyrtidstillägg å folkpensioner m. m.

nande av det förslag, som innefattas i den av herr Forslund vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda lagförslag.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 55;

Nej — 46.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 52, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Forslund vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Forslund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 36.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dyrtidstillägg för år 1948 å folkpensioner m. m. jämte i ämnet väckta motioner, såvitt ej angår lagförslaget, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 53, i anledning av väckta motioner om beredande av ökad ersättning åt silikossjuka arbetare, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Herr talmannen hemställde, att kammaren måtte besluta, att de ärenden, som blivit två gånger bordlagda, skulle på föredragningslistan för morgondagens sammanträde uppföras i följande ordning, nämligen utrikesutskottets utlåtande nr 18, statsutskottets utlåtande nr 204, jordbruksutskottets utlåtande nr 67, statsutskottets utlåtanden nr 223 och 224, särskilda utskottets utlåtande nr 1 samt konstitutionsutskottets utlåtande nr 30.

Denna hemställan bifölls.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 377, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 no-

vember 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.; och

nr 378, angående beräkning av bevillingarna för budgetåret 1948/49, m. m.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 399, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303) så ock om fortsatt giltighet av samma lag;

nr 400, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 17 juni 1932 (nr 223) med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län;

nr 401, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande skärgårdstrafiken, såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

nr 402, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående

de eftergift i vissa fall från bestämmelserna i 19 § första stycket lagen om arbetarskydd; och

nr 403, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 15 december 1944 (nr 779) om kristillägg å daghjälp från erkända arbetslöshetskassor.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades herr *Petrén* för tiden från och med den 5 instundande juli till vårsessionens slut.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.24 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.